

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ROMA İMPARATORLUĞU'NDA İSYANCI LEJYONLAR

SAMED KARA

Recai Tekoğlu ve Hakkı Uyar'ın Önsözleriyle

ROMA İMPARATORLUĞU'NDA İSYANCI LEJYONLAR

Samed Kara

Sakin Kitap - Akademi 09
Roma İmparatorluğu'nda İsyancı Lejyonlar
Samed Kara

© Sakin Kitap, 2022
Yayıncının izni olmaksızın elektronik ya da mekanik
herhangi bir yolla çoğaltılamaz ve iletilemez.

1. Baskı / Mart 2022
ISBN: 978-605-73971-7-1

Yayın yönetmeni: Çağrı Öner
Redaksiyon: Mert Hüseyin Doğan
Kapak ve iç sayfa tasarımı: Dilek Şişli

Baskı ve Cilt: Eğiten Kitap Matbaa
Matbaa sertifika no: 47083

Sakin Kitap Yay. Dağ. Rek. Org. Tic.
Yayıncılık sertifika no: 49959
Teleferik Mahallesi, Enver Paşa Sokak, No: 14/1 Balçova/İzmir
sakindukkan@gmail.com • www.sakinkitap.com

ROMA İMPARATORLUĞU'NDA İSYANCI LEJYONLAR

Samed Kara

Matri optimaē...

İÇİNDEKİLER

<i>Birinci Önsöz</i>	9
<i>İkinci Önsöz</i>	11
<i>Yazarın Önsözü</i>	12
<i>Giriş</i>	15

Birinci Bölüm:

İMPARATORLUĞA GEÇİŞ SÜRECİNDE ASKERİ VAZİYET

A- Birlikte Yozlaşan İki Yapı: Cumhuriyet ve Ordu	17
B- Augustus ve Yeni Düzen	21
C- Sadakatin Asıl Dayanağı: Ordu Ekonomisi	27
D- Asker ve Komutanı Arasındaki Kutsal Bağ: Sacramentum	31
E- Augustus'un İmparator Propagandası	36
F- İmparatorluğun Yayılımacı Politikası ve Lejyonlar	40
G- İsyanın Farklı Yüzleri: Senato ve İmparator	42

İkinci Bölüm:

ROMA ORDUSUNUN GENEL YAPISI

A- Marius Reformları ve Orduda Profesyonelleşme	45
B- Makinenin İşleyişi: Lejyon Yapısı	49
C- Lejyon Adları ve Amblemleri	52
D- Bir Meslek Olarak Profesyonel Askerlik ve Hizmet Süreci	57
E- Askere Alınma	59
F- Ordunun Temel Yapı Taşı: Disiplin	66

Üçüncü Bölüm:

LEJYON İSYANLARININ KAPSAMI VE BAŞLICA ÖRNEKLERİ

A- İsyân Olaylarının Gruplandırılması	79
B- Cumhuriyet ve İmparatorluk Dönemlerindeki İsyânların Karşılaştırılması	85
C- Antik Kaynaklarda İsyân	88
D- M.S. 14 Yılı İsyânları	89
E- Pannonia İsyânı	90
F- Germania Inferior İsyânı	100
G- Caligula, M.S. 40	108
H- L. Arruntius Scribonianus, M.S. 42	112
I- Claudius, M.S. 43	115
İ- L. Clodius Macer, M.S. 68	120
J- Gaius Iulius Vindex, M.S. 68	122
K- L. Verginius Rufus, M.S. 68	124
L- L. Antonius Saturninus, M.S. 89	126
M- Avidius Cassius, M.S. 175	128
N- Publius Helvius Pertinax, M.S. 185	131
<i>Sonuç</i>	133
<i>Kaynakça</i>	135

BİRİNCİ ÖNSÖZ

Eski Roma tarih ve kültüründen söz ederken, belki de biraz arkeologların etkisiyle, aklımıza önce Roma mimarisi, Roma sanatı, sonra biraz da sinema ve basının etkisiyle dengesiz imperatorlar, gladiatörler ve Hristiyanlara yapılan zulümler gelir. Oysa Eskiçağ Tarihi uzmanları açısından durum tam olarak böyle değildir. Bütün bu dış algılar Roma tarihi ve kültürünün sadece daha fazla ön plana çıkarılmış ayrıntılarıdır. Dünya tarihinin eski Roma'dan aldığı derslere dikkati çevirdiğimizde modern çağa çok yakışacak bir anayasal devlet düzeni, günümüzde halen temel eğitimlerden sayılan hukuk sistemi ve girdiği savaşların içinde hemen hemen büyük bir yenilgi yüzü görmemiş bir ordu yapısı dikkat çekmektedir. Roma'nın devlet yönetimi her zaman hukuk ve ordu üzerine oturmuştu. Bir yandan Cicero, *"hukukun tüm insanlığı kapsadığını, değişmez ve ebedi olduğunu, maddeleriyle insanlara sorumluluk verdiğini ve yasaklarıyla onları kötülükten caydırdığını"* (de re publica 3.3) söylerken, diğer yanda düzenin ve adaletin ancak savaştan sonra geleceğine (*ius post bellum*) inanan bir devlet aklı vardı. Devlet düzenine müdahale etmesin, isyan ederek başa geçmesin diye imperatorun, senato ve temsilciler meclisinin bulunduğu Roma kentine ordunun girişi yasaklanmıştı. Hatta Roma dışında bulunan lejyonlar diledikleri gibi başlarına buyruk hareket etmesinler diye sayısız düzenleme getirilmişti. Roma bu hukuki düzenlemeleri yaşayarak ve tecrübe ederek öğrenmişti çünkü Roma'da devletin başına geçmek isteyen Sulla, Pompeius, Crassus, Antonius ve Caesar gibi büyük askeri komutanların sebep olduğu darbe ve kalkışmalara tanıklık etmişti. İmparatorluk döneminde Augustus'tan başlamak üzere sıklıkla askeri nizamda değişiklik yapılmıştı. Senatorluk nizamından üyelerin senatoya girme sıraları uzayınca ömürlerinin büyük bir bölümünü orduda geçiren veya eyaletlere üst düzey görevli olarak atanan bir sınıf

ortaya çıktı. Bunların bir bölümü hizmetlerinin karşılığı olarak elde ettikleri yeni koloniyal topraklardaki servetin tadını çıkarıyordu, bir bölümü de tekrar Roma'ya dönmek ve Roma'da üst basamaklara çıkmak arzusu duyuyordu. Roma'ya ve İtalya'ya dönebilenler ordudan edindikleri servetle şehri ve ülkeyi villalarla donatmışlardı. Genellikle ancak 40 yaşından sonra memleketlerine dönen bu askerlerin yüzleri ve vücutları yara bere içindeydi. Bir Roma devlet adamının portresi yüzü yaralı, çatık kaşlı ve ciddi bir adam görüntüsüyle kişileşmişti. Görev yaptıkları dönemde evlenme imkânı bulamayan subaylar, toplumun ve ailenin de rızasıyla 16 yaşını doldurmamış kızlarla evlenebiliyorlardı. Böylece, imparatorluk döneminde, varlıklı ve kamu görevlerine gelen yöneticilerin neredeyse tamamının eski askerlerden oluştuğu yeni bir devlet düzeni ortaya çıkmıştı. Bu devlet tipi iki yüzyıl boyunca sadece kendisi muhteşem bir kalkınma elde etmekle kalmadı, *pax Romana* (Roma barışı) adı altında kendisine tabii memleketlere de büyük bir servet edinme imkânı tanıdı. Akdeniz ve Ege bölgesindeki memleketler eskiden beri bildikleri ticaret ağlarını yeniden canlandırarak zenginleştirdiler. Buna karşılık Avrupa coğrafyası, ilk kez Roma lejyon ve garnizonları sayesinde binalarla donanmaya başladı. Roma ordusu gittiği memleketleri kalkındıran ve geliştiren bir yapıya dönüşmüştü. Roma, kalkınma ve servet edinme konusundaki en büyük aracın ordusu olduğunun her açıdan farkındaydı. Ancak bu kadar büyük bir orduyu tam bir denetim altında tutmak da bir o kadar zor ve dikkat gerektiren bir konuydu. Roma hazinesinin çok büyük bir bölümü askeri harcamalara gidiyordu. M.S. ikinci yüzyılın ortalarına gelindiğinde eyaletlerin kredi borçları ödenemez boyutlara ulaşmış, askerlere ve subaylara ödenecek maaşlar, terhis ikramiye ve hak edişleri güçlükle ödenmeye başlanmıştı. Bu nedenle Hadrianus'tan itibaren başa geçen imparatorlar askerlere yeni imkanlar tanımak ve maaşlarına zam yapmak gereğini duymuşlardır. Yine de daha fazla güç ve imtiyaz peşinde koşan bazı subaylar ve kendi menfaatlerini kovalayan askerler çeşitli isyanlara kalkışarak ordu ve devlet düzenini sarsmışlardır. Samed Kara'nın bu kitabında Roma ordusunun çeşitli yönleri ele alınmaktadır. Kronolojik sırayla olayları ve bunlara karışan subay ve askeri ele alınmıştır. Keyifle okumanızı dilerim.

İKİNCİ ÖNSÖZ

Orduların ortaya çıkışı, devletlerin ortaya çıkışı ile paralel seyir izler. Antik dönemde birlikte elbette akla gelen ilk ordulardan biri Roma ordusudur ya da başka bir ifadeyle Roma lejyonlarıdır. Bu ordu Roma'nın tarihin en büyük ve en yaygın etki bırakan imparatorluklarından biri olmasına ciddi bir katkı sağlamıştır. Tarih boyunca ordular merkezi devlet yapılanmasının ve devletin genişlemesinin/yayılmamasının önemli aracı oldular. İktidar ve ordu ilişkisi zaman zaman kırılğan nitelikler taşımıştır. Roma'dan beri ordu mensupları, sahip olduğu silahlı güce dayanarak iktidarı kontrol etmeye ya da doğrudan yönetmeye talip olmuşlardır. Üstelik bu sivil ve askeri yönetimin birbirinden ayrılmadığı dönemler açısından çok daha kolay olabilmiştir. Asker-sivil ayrımı modern zamanlara ait bir kavramdır. Ancak bu, ordunun –Batı demokrasileri dışında- iktidarlar için ciddi tehdit oluşturmaya devam etmesine engel teşkil etmemiştir. Ordunun siyasete müdahalesinin, iktidarı ele geçirmeye yönelmesinin, ordu/lejyon ayaklanmalarının ilk örneklerinin görüldüğü yerlerin başında Roma İmparatorluğu gelmektedir. Samed Kara'nın bu kitabı Roma'da ordu disiplini, buna ilişkin uygulamalar, ayaklanmaların nedenleri üzerine kronolojik ve somut örnekler üzerinden son derece zengin bir kaynakça ile bize ışık tutuyor. Günümüz dünyasıyla bağlantılar kurabilmemize imkân sağlıyor. Kendisini ve tez danışmanı, arkadaşım Prof. Dr. Ş. Recai Tekoğlu'nu bu değerli çalışma için tebrik ediyorum. Okuru bol olsun.

Prof. Dr. Hakkı Uyar

YAZARIN ÖNSÖZÜ

Roma cumhuriyet ve imparatorluk dönemi ordusu, askeri tarih açısından son derece önemli bir konumdadır. Dünya ile eş zamanlı olarak ülkemizde de hakkında yapılan çalışmalar ile popülerliği gittikçe artmakta olan askeri tarihin en merak duyulan alanlarından olan Roma ordusu hem araştırmacılar hem de okurlar tarafından ideal ordu kavramına en yakın görülen orduların başında gelmektedir. Adeta bir “savaş makinesi” olarak anılan bu ordunun temel yapı taşı olan lejyonlar hem savaş meydanında hem de barış zamanlarındaki askeri disiplinleri ile ünlenmişlerdir.

Yüksek lisans tezimden yola çıkarak hazırladığım bu çalışmada her organizasyonda olabileceği gibi bu “makine”nin de zaman zaman alışlagelenin dışına çıkabildiğini, sanılanın aksine o kadar da kusursuz olmadığını göstermeyi amaçladım. Roma ordusunun sorunsuz işleyen bir sistem olduğu algısı aynı şekilde lejyon askerlerinin de adeta birer robot gibi görülmelerine ve yalnızca emredilene yaparak kurulan düzen için çalıştıkları algısı vardır. Elbette Roma askerlerinin disiplin ve sadakatleri örnek teşkil edecek seviyede yüksekti fakat bu kişilerin de insancıl yanlarının olduğunu ve zaman zaman kendi hakları için başkaldırmak ya da uygun gördükleri yeni bir liderin peşinden farklı bir yol yürümek gibi kendi kaderlerini tayin etme güçlerinin olduğunu da göz ardı etmemek gerekir. Bu tarz bir yönetime karşı gelme durumunda yalnızca olay örgüsünü aktarmak yeterli olmayacağı için lejyonların yapılarını açıklayarak ve yaşanan bu isyan olaylarının arka planında yatan sosyo-ekonomik gerekçeleri de “isyan” kavramı ile ilişkilerini göz önünde bulundurarak anlatmayı amaçladım. Roma’nın cumhuriyetten imparatorluğa geçiş sürecinde yaşadığı değişimin ordudaki izlerini ve bu iki dönemde askeri hayattaki ideolojik bakış açılarının farklılıklarını bilmek

hiç kuşkusuz olayları sebep sonuç ilişkisi ile incelemeye son derece katkı sağlamaktadır. Bu sebeple Roma ordusunun hem yapısal hem de ideolojik taraflarını cumhuriyetin son dönemlerinden başlayarak *principatus* dönemini kapsayacak şekilde açıklayarak bu kalıplara en iyi örnek teşkil edecek olayları aktarmayı amaçladım.

Bu eserin ortaya çıkmasını sağladığı ve bana kattıkları için kıymetli hocam Prof. Dr. Recai Tekoğlu'na, bu süreçte bana sonsuz destekte bulunan başta kıymetli dostlarım Atilla Atalay ve Özge Zöngür olmak üzere tüm dostlarıma ve tabii ki en çok da hiçbir zaman benden desteklerini esirgimeyen anneme, aileme en içten teşekkürlerimle.

Samed Kara

GİRİŞ

Ordu içerisinde gerçekleşen isyanlar her zaman için en az dışarıdan gelen saldırılar kadar tehlikeli olmuştur. Bunun ilk sebebi barındırdıkları potansiyeldir. Asker isyanlarında mutlaka ortak bir amaç ve çıkar bulunmaktadır. Benzer şekilde şikâyet edilen ve isyana sebep olan durumların da genel sorunlar olduğu görülür. Bir lejyonu ya da ordunun herhangi bir birimini özel olarak isyan etmeye teşvik edecek olaylar nadiren görülür. Genelde hizmet şartlarından ya da yöneticilerden rahatsızlık duyan askerler için en zor kısım ilk adımı atmak olmuştur. İsyân başladıktan sonra çevrelerinde benzer konulardan rahatsız olan fakat meşhur Roma disiplini sebebiyle bunları dile getirmeye çekinen kişiler cesaret bularak bu isyanı desteklemeye başladığında derhal kontrol altına alınması gereken bir kargaşa başlamış olur. İsyânların yayılmamaları için derhal kontrol altına alınmaları bize neden bu kadar tehlikeli olduklarına dair ikinci bir noktayı gösterir. Kendi ordusu içinde yaşanan kargaşalar Roma'nın düşmanları için potansiyel bir fırsata dönüşebileceği için zincirleme bir problemin ilk halkası olabilirlerdi. Roma lejyonlarının tamamının sınır eyaletlerde konumlandırılması buradaki kamp-larda yaşanan gelişmelerin diğer halklar tarafından kolaylıkla gözlenmesine ve buna göre hareket edilmesine yol açmıştır.

Bir ordudaki isyanlar inceleneceğinde ilk olarak o ordunun yapısı ve geçirdiği değişim göz önünde bulundurulmalıdır. İsyân, birçok farklı sebepten ve boyutta olabileceği gibi birçok farklı şekilde engellenebilecek bir şeydir. Roma ordusunun meşhur disiplini iki alan üzerine kurulmuştur. Bu alanlar, savaş meydanı ve kamp yaşantısıdır. Savaş meydanındaki disiplinin ve kamp yaşantısındaki disiplinin ise en temel ortak noktası korkudur. Roma, askerlerinin korkusuz olmasını istemez, aksine korkmalarını ister. Fakat askerler

düşmandan değil, kendi komutanlarından ve imparatorlarından korkmalıdır. Bu temel üzerine kurulu meşhur Roma disiplininin iki meyvesi vardır, ilki savaş meydanında düşmandan çekinmeyen cesur bir ordu ve ikincisi ise isyan fikrini aklından geçirmeyecek kadar üstlerine sadık askerler.

Böylesine katı disiplinli bir ortamda yaşanan isyanların sorumluluğunu askerlere yükleyerek onları günah keçisi ilan etmeden önce askerleri isyana iten şeyler incelenmelidir. Antik kaynaklarda kendisine çok fazla yer bulamayan asker isyanları dönemin antik tarihçileri tarafından çoğunlukla Romalılık olgunluğuna ulaşamamış ve sapıtmış askerlerin gerçekleştirdiği olaylar olarak aktarıldı. Bu olaylarda askerlerin ne kadar haklı ve ne kadar haksız olduklarını görmek için olaylara hem askerlerin hem kamp komutanlarının hem imparatorların ve hatta bazen de senatonun gözünden bakarak yorumlamak gerekir. Daha sağlıklı bir sonuca varabilmek içinse benzer şartlarda ortaya çıkan farklı isyanları karşılaştırmak gerekir. Bu doğrultuda bu çalışmada, ilk olarak Roma lejyonları ve Augustus'un oluşturduğu yeni ordu düzeni incelendikten sonra özellikle imparatorluk döneminin ilk iki yüzyılı içerisinde gerçekleşen ve antik kaynaklarda kendisine yer edinebilmiş ayaklanmalar incelenmiştir.

Birinci Bölüm

İMPARATORLUĞA GEÇİŞ SÜRECİNDE ASKERİ VAZİYET

A- Birlikte Yozlaşan İki Yapı: Cumhuriyet ve Ordu

Roma Cumhuriyetinin özellikle son yıllarında generallerin etkin rol oynadıkları görülür. Kendilerine sadık lejyonları sayesinde arkalarına aldıkları askeri güç ile birçok generalin devlet yönetiminde söz sahibi olma çabası oldukça yaygın bir hale gelmişti. Nihayetinde cumhuriyeti yıkıma götüren ve imparatorluk rejiminin doğuşuna sebep olan bu rekabeti tetikleyen askeri güç kaynağını Roma ordusunun çekirdeğini oluşturan lejyonlardan alıyordu. Henüz kalıcı bir form kazanmamış olsalar da lejyonlar ve generalleri arasında aslında temelinde çıkar ilişkisi bulunan bir bağ oluşmuştu. Bu duruma en iyi Iulius Caesar ve ona bağlı askerleri örnek gösterilebilir. Generallerine son derece sadık olan askerler bir noktadan sonra Roma adına değil, Caesar adına askerlik yapıyor kimliğine büründüler ve Caesar'ın istekleri doğrultusunda tereddütsüz ve bütün bir şekilde merkezi Roma yönetimine karşı geldiler. Elbette bu durum yalnızca Caesar'a özgü değildi. Cumhuriyetin son yıllarına doğru artık askerler Roma için değil, Sulla, Pompeius, Caesar, Marcus Antonius gibi isimler için savaşıyorlardı. Roma Cumhuriyetini yıkıma götüren bu militarist akım Marius dönemiyle başlamış oldu. Marius'un yapmış olduğu reformlar sonrasında Roma askeri yapısı yeni bir form kazanırken bu askerleri komuta eden isimlerin de kısa sürelerde güçlenerek devlet içerisinde önemli konumlara gelmelerini sağladı. Bu reformlar sonrasında yeni bir form kazanan lejyonların ve bu lejyonların başlarındaki komutanların devlet üye-

rindeki egemenlikleri fiilen başlamış oldu. İlerleyen yıllarda başarılı komutan Sulla, arkasına aldığı lejyonların desteğiyle Roma'da kontrolü eline aldı ve askeri bir diktatörlük yönetimi kurdu. Sulla'nın ölümünden sonra ise askeri gücün Roma üzerindeki etkisinin en üst seviyede hissedildiği Pompeius ve Caesar'ın devri başlamış oldu. Üstelik bu dönemde Pompeius ve Caesar'ın yanı sıra Crassus gibi son derece önemli ve Roma tarihinin en zengin insanı olarak görülen bir komutan da gözünü yükseklerle dikmişti. Bu üçlünün kendi aralarında oluşturacakları üçlü yönetim olarak bilinen *Triumviratus* ve Gallia Cisalpina eyaletindeki Luca kentinde yapmış oldukları görüşme Roma'da *senatus* yönetiminin inisiyatifi tamamen kaybettiğine ve her şeyin tamamıyla lejyon desteklerini arkalarına alan komutanların insafına kaldığını gösterir.¹ Bu tarihlerden Augustus devrine kadar geçen süre boyunca *senatus* zamanının çoğunu bu komutanların ordularını dağıtıp dağıtmayacakları endişesiyle geçirdi. Cicero gibi geleneksel cumhuriyet yanlısı olan ve belirli kimselerin askeri güç ile ön plana çıkmasından rahatsızlık duyan senatörlerin çabalarına rağmen *senatus* bu süreçte tek başına etkin bir rol oynayamadı. Senato bir isme karşı gelirken ona karşı duran diğer bir ismi desteklemek zorunda kalıyor, adeta denge siyaseti sergileyerek rejim üzerindeki tehlikeleri yalnızca günü kurtarabilecek şekilde savuşturabiliyordu. Durum böyle olunca cumhuriyet kurumlarındaki yozlaşma kendisini en net şekilde senato ve orduda gösterdi. Ordu her geçen gün daha da “çok başlı” bir hal alarak senatonun kontrolünden çıktı ve böylece gün geçtikçe senatoyu daha işlevsiz bir yapıya dönüşmeye zorladı. Ordu ve senato arasındaki bu bağlantılı ve karşı konulamaz yozlaşma nihayetinde Roma'yı henüz genç yaşında lejyonların desteğini sağlamış ve diğer rakiplerini etkisiz hale getirmiş bir isim olan Octavianus ile bir rejim değişikliğine sürükledi.

Ordu içerisindeki bu değişim lejyon liderlerinin yanı sıra sıradan lejyon askerlerinin yaşadığı ideolojik değişim ile de alakalıdır. Roma askerlerinde herhangi bir parti, ideoloji fikri bulunmuyordu. Özellikle geç cumhuriyet

1 Suetonius, Divus Iulius XXIV: Bu görüşme iç savaşı geçici bir süreliğine engelleyerek yönetim adına siyasi bir denge sağladı. Fakat öbür taraftan senatonun ne kadar etkisiz kaldığını ve Roma'nın kaderinin yalnızca birkaç kişinin elinde olduğunu gözler önüne serdi. Lejyon destekli generalleri cumhuriyete karşı hamle yapmaktan geri kılan tek şeyin kendileriyle aynı özelliklere sahip ve lejyonların desteklerini arkalarına almış diğer generaller olduğu gerçeğini açığa çıkardı.

dönemlerinde askerler bir amaç uğruna değil, bir kişi uğruna savaşır, kendi üstlerinden başkasını tanımazlar ve komutanları mağlup olup askerlerinin çıkarlarını kollayamayacak duruma düşene kadar onun yanında olurlardı.² Bu durum askerler adına çok açık bir çıkar ilişkisinin varlığını göstermektedir. Askerler bir fikir uğruna savaşan kişiler değil, kendi kazançları adına başarı vaat eden komutanların destekçileri olmuşlardır. Büyük bir savaş kazanıldığında ya da yönetim ele geçirildiğinde liderleri askerlere iyi bir para ödülü ya da terhis edildiklerinde yerleşebilecekleri güzel bir toprak vaat edebilirdi. Bu durum askerler için mümkün olan en kısa yoldan zenginlik elde etmek demektir. Askerler bu uğurda adeta kumar oynarcasına, kendilerine bir taraf seçer gibi bir liderin arkasında kenetlenerek her türlü otoriteye karşı gelmeyi göze alabiliyorlardı. Bu durumda elbette orduların başındaki kimselerin karizmatik lider kimliklerinin etkisi göz ardı edilemez fakat ordudaki bu değişimi ve oluşan rekabet ortamını yalnızca tek bir sebeple açıklamak mümkün değildir. Bu değişim hakkındaki farklı görüşler arasında en çok kabul görenleri devletin büyümesiyle doğru orantılı olarak ordunun da büyümesi ve kontrol edilemez bir güç haline gelmesi, Roma'da sabit bir ordunun ve askeri sınıfın olmaması sebebiyle denetim mekanizmasının düzgün işlememesi gibi farklı sebepler gösterilebilir. Birçok faktörün bir araya gelmesi sonucu bir noktadan sonra orduların başlarındaki kişiler kendi güçlerinin farkına net bir şekilde vardılar ve merkezden daha bağımsız hareket etmeye başladılar. Bu kişilerin askerlerden destek almaları çok zor olmadı zira uzun süreler boyunca hudutlarda yaşayan ve Roma ile duygusal ve kültürel bağları zamanla zayıflayan askerler kendilerine en yakın otoriteye bağlı kalmaya ve kendi hayatlarını bu kişilere borçlu olarak yaşamaya başladılar. Sıradan bir lejyon askeri Roma'yı değil, kendi komutanını iş vereni olarak görüyordu. Caesar lejyonlarına Roma'ya ilerleme emri verdiğinde lejyon askerleri merkezi Roma devletine karşı geldiklerini değil, Caesar'a itaat ettiklerini düşünerek hareket ettiler. Rubicon Nehri geçildikten sonra Iulius Caesar askerlerine seslenerek onlardan kendisine bağlılık sözü istedi ve sık sık yaptığı gibi kendi saygınlığını koruyacak askerlerine parmağındaki

yüzüğü bile seve seve verebileceğini söyledi.³ Askerler ve komutanları arasında kurulmuş olan bu sağlam ve samimi bağ sayesinde Caesar kendisini devlete denk görebiliyor, askerlerinin Roma için değil kendisi için hizmet ettiğini net bir şekilde biliyordu.

Generalleri devletin en tepesine kadar çıkartan bu kuvvetli bağ aynı zamanda bir o kadar da her an kopmaya hazır ince bir iplik gibiydi. Bu sebeple lejyonda görevli sıradan bir subaydan en tepedeki imparatora kadar emir komuta zincirindeki herkes yaşanabilecek bir huzursuzluğun sebebi olabiliyordu. Askerlerin komutanlarına duydukları sadakat bağı kendi çıkarları söz konusu olduğunda hiçbir komutanı tanımayacak duruma gelebiliyordu. Roma'nın en büyük generallerinden birisi olarak düşünülen Caesar'ın lejyonları bile iki defa isyan etmişlerdi.⁴ İç savaşlar sonrası devlet yönetiminde ordunun ve askerlerin huzurunun ne kadar mühim bir konu olduğu açıkça ortaya çıkmıştı. Bu zamandan itibaren başa gelen imparatorlar imparatorluk ideolojilerini ve çizecekleri yol haritalarını belirlerken ilk planda orduyu göz önünde bulundurmuşlardır. İmparatorluk rejimi ile birlikte artık tam anlamıyla bir bütün haline gelen ve ayrı ayrı isimler yerine doğrudan imparatora bağlanan lejyonların isyan etmeleri her zaman imparatorların en büyük kaygıları arasında oldu.

3 Suetonius, Divus Iulius XXXIII.

4 Caesar ilk olarak iç savaş sırasında M.Ö. 49 senesinde Placentia'da Legio XI'in ve iki yıl sonra 47 senesinde Campania'da sekiz kadar lejyonun isyanıyla karşı karşıya kaldı.

B- Augustus ve Yeni Düzen

Uzun yıllar boyunca süren iç savaşlar sonucunda Roma Octavianus ile beklediği istikrar ve huzur ortamına kavuşmuş oldu. Meslektaş ve aynı zamanda rakibi olan Marcus Antonius'a karşı zafer kazanarak Roma yönetiminde rakipsiz bir duruma gelen Octavianus devletin her alanında büyük yeniliklere gitti ve zaman içerisinde gerek senatoya gerekse halka mümkün olan en kurnazca ve tepki çekmeyecek şekilde kendi otoritesini kabul ettirdi. İç savaşlar sonrasında artık hem senato hem de halk tarafından askerlere ve orduya korkulacak bir şeymiş gibi bakılıyordu. Octavianus, Antonius'a karşı kazandığı zaferinden sonra Roma'ya geri geldiğinde ilk iş olarak askeri bir diktatörlük kurma ihtimalinden dolayı korkmuş senatoyu rahatlatmak oldu. Roma'nın çeşitli yerlerinde farklı isimler tarafından oluşturulmuş onlarca lejyon ve muazzam bir askeri kalabalık bulunmaktaydı. Octavianus kısa bir süre içerisinde yaklaşık 100 bin kadar askeri terhis etti ve onları yeni elde ettiği topraklara yerleştirdi. Octavianus bu hamlesiyle hem askerlerini hem de senatoyu memnun etmeyi başardı. Bu hamle hem halk hem de senato üzerindeki askeri korkuyu belli bir ölçüde giderdi. Octavianus bundan böyle oldukça titiz bir siyaset sergileyerek ve planını zamana yayarak kendisini güçlendiren yetkileri bir bir elde etti. Kendisinden önce gelen birçok büyük ismin yaptığı gibi gücü birden ve zorla elde etmek yerine hem halkta hem de senatoda en az yankı bulacak şekilde hamleler yaparak hem askeri hem de idari açıdan muazzam bir güç elde etti. Senato bu değişime karşı çıkacak gücü ve hatta farkındalığı sağlayamadan Roma bir imparatorluk yönetimine dönüşmüş oldu. Octavianus bundan böyle Augustus Caesar oluyordu ve Roma'nın o zamana dek gördüğü en kapsamlı, en yetkili kişiye dönüşmüş oluyordu. Bir imparator demek, askerler için de artık doğrudan en tepedeki muhatap alınacak, sorumluluk yüklenilecek şahsiyet demektir. Bir imparatoru azletmenin hiçbir yasal olanağı yoktu. Ne halkın ne senatonun ne de başka herhangi bir idari gücün imparatora karşı hareket edebilecek bir yetkisi yoktu. Gerekli görüldüğü taktirde imparatoru azletmenin tek bir yolu vardı, isyan. İsyan kimi zaman lejyonları arkasına alan komutanlar tarafından açıkça gerçekleştirilirken kimi zaman da gizli kapılar ardında planlanan suikastlar şeklinde gerçekleşti. Augustus'un oluşturduğu bu yeni yapı, tüm

devleti ve devletin işleyiş şeklini etkilediği gibi isyan olgusunu da ideolojik olarak etkilemiş ve değiştirmiş oldu.

Caesar'ın manevi oğlu Octavianus'a bıraktıkları arasında kuşkusuz en önemli şey kendi cognomen'i olmuştur. Caesar senatoyu karşısına almış olsa da halk ve ordu tarafından çok seviliyordu. Suikastından sonra da bu sevgi azalmadı, aksine öfkeyle birleşerek daha da arttı. Öfkeli halkın ve özellikle de Caesar'ın askerlerinin bu sevgisi onun adını taşıyan resmi varisine yöneldi. Caesar'ın lejyonları ve özellikle de emekli olmuş eski askerleri yeni Caesar için hizmet etmeye hazır dılar. İlk imparator olduğu ve Augustus unvanını aldığı bu süreçte Octavianus, genç yaşlarından itibaren lejyonlarla iç içe olmuş, erken yaşta ordunun güvenini kazanmış ve başarılarla koşmuştur. Octavianus orduyla bu kadar iç içe olan ve yönetimi de bir iç savaş sonrası tek başına ele geçirmiş bir kişi olarak elbette askeri meselelerle son derece yakından ve titizlikle ilgilendi. Yeni bir rejim oluştururken devletin her alanında yeniliklere giden Octavianus, kısa süre içerisinde iki iç savaştan çıkmış olan devlete istikrar getirmekle meşgul oldu. Bu istikrar ve huzur ortamı için en önemli yapı taşlarından birisi de ordu içindeki düzendi. Bu sebeple imparatorluğa geçiş sürecinde kendi imparatorluk ideolojisini yaratan Octavianus askeri işlerle de şahsen yoğun şekilde ilgilendi. Cumhuriyetin son yıllarında şekillenmeye başlayan ve "Caesarıcı ideoloji" olarak anılan bir görüş ortaya çıkmaya başladı ve artık lejyonlar, komutanlar, senatörler Caesarıcı olarak adlandırılabilirlerdi. İç savaş sonunda Octavianus ve Marcus Antonius iki zıt kişilik olmalarına rağmen Caesarıcı ideoloji konusunda ortak bir paydada kesişiyorlardı. Roma'nın en batısından en doğusuna kadar yayılan Caesarıcı ideoloji nihayetinde yönetimi tek başına ele alan Octavianus sayesinde daha da geliştirilerek faaliyete ve yasalara dökülerek Roma için yeni bir devrin başlangıcı oldu. Ordu disipline edilmeli ve komutanlara değil, doğrudan imparatorlarına sadık olan lejyonlardan oluşmalıydı. Octavianus ordu üzerindeki denetimleri ve üstlendiği yetkileriyle kendisini ordunun başı olarak görüyor ve askerlerin komutanlarının ötesinde doğrudan kendisine karşı sorumluluk hissetmelerini ve sadakat beslemelerini istiyordu. Bu yeni düzen Roma imparatorluk ordusunu cumhuriyet ordusundan en net biçimde ayıran farklardan birisi oldu.

Yönetiminin ilk zamanlarında Octavianus askerlerden oldukça çekiniyordu. Uzun süre boyunca yaşanan iç savaşlar sebebiyle asker sayısında ciddi bir şişme yaşanmıştı. İç savaş sonrası Octavianus'un ilk amacı kontrolsüzce yükselmiş olan bu asker sayısını azaltmak ve fazla askerleri terhis ettirerek tekrardan sivil idareyi getirmekti.⁵ İç savaş sonrasında Octavianus 60 lejyon devraldı ve bu sayıyı 28'e kadar indirdi. 28 olarak belirlenen lejyonların sayısı çok küçük oynamalar dışında yüzyıllar boyunca bu şekilde kaldı.⁶ Augustus döneminde bu 28 lejyon yaklaşık olarak 150 bin askerden oluşuyor ve sayıları bir bu kadarı daha bulan *auxilia* yardımcı birlikleriyle destekleniyorlardı.⁷ Sivil idareyi yeniden getiren Octavianus savaş zamanlarında halktan ziyade askerlerin taşkınlık yapmasından çekinirdi.⁸ Bu sebeple ilk zamanlarında askerlerine karşı dikkatli olan Octavianus yönetiminin ileriki zamanlarında otoriterliğini ve sertliğini açıkça göstermekten çekinmemiştir. Kendi rejiminin temelini oluşturan orduda disiplini ve katı kuralları tesis eden Octavianus askerleri cezalandırmaktan hiç çekinmeyerek sık sık yüz kızartıcı cezalar vermesiyle bilinmesine ek olarak gerekli gördüğünde çok eski ve zalimce nitelendirilen *decimatio* ile cezalandırmayı da hiç çekinmeden uyguladı.⁹ İsteddiği şey korkulan fakat aynı derecede saygı duyularak bağlı kalınılan bir imparator olmaktı.

Roma Cumhuriyetinde herhangi bir "başkomutan" rütbesi yoktu. İsimler ihtiyaç halinde lejyonların kontrolünü devralıyorlardı ve askerler bu isimlere bağlanarak itaat ediyorlardı. Augustus bu durumu değiştirerek kendisini ordu evinin çatısı gibi tüm orduyu kapsayacak şekilde en tepeye yerleştirdi ve tüm denetimi ele aldı. Artık imparator aynı zamanda ordunun başkomutanı sıfatını da taşıyordu.¹⁰ Askerler eskiden olduğu gibi en yakınlarındaki komutana değil, en tepedeki imparatora sadakat ve itaat yemini etmeye başladılar. Augustus'un başkomutanlık rütbesini edinmesinin en temel sebebi kuşkusuz isyan riskini ortadan kaldırma amacıdır. Artık cumhuriyet devrindeki gibi ön plana çıkan generaller istenmiyordu. Lejyonların desteğini almış

5 Faulkner 2020, 204.

6 Goldsworthy 2007, 50.

7 Dando-Collins 2010, 17.

8 Montesquieu, 99.

9 Suetonius, Divus Augustus XXIV.

10 Faulkner 2020, 205.

bir general Roma merkezi yönetimi için barbar kavimlerin saldırılarından bile daha büyük tehditti. İmparatorların ilk öncelikleri her zaman iç huzur oldu. İmparatorların başkomutan sıfatını almalarıyla birlikte asker ile aralarındaki bağda subaylar devre dışı bırakılarak dolaylı yol yerine doğrudan bir bağlantı amaçlandı. Bu karar sayesinde generallerin de sorumlulukları arttı ve cumhuriyet dönemindeki kadar özgürce hareket imkanları kalmadı. Artık hem senatoya hem de imparatora göre hareket etmek zorunda olan birer askeri memura dönüştüler. Cumhuriyet döneminde kalıcı olarak görülmemeyen askeri toplumsal sınıf, imparatorluk devrinde en tepe nokta olan başkomutanlık rütbesinden başlayacak şekilde kendini göstermeye ve daha kalıcı bir hal almaya başladı.

Augustus ordunun yalnızca askeri meseleler ile alakadar olmasını istiyordu. Ordu Augustus'un en büyük gücü olacak fakat aynı zamanda siyasetten ve Roma'dan da uzak duracaktı. Bu yeni düzen basit bir lejyonerden, tecrübeli bir lejyon kumandanına kadar herkesi kaplayan bir itaat düzeniydi. İç savaş sonrasında hem halkın hem de askerlerin yorgunluğunu fırsat bilerek orduda yenilenmeye ve daralmaya gidilmişti. Halk gibi askerler de son derece yıpranmış ve birçoğu tasfiyelerini ister durumdaydılar. Augustus'un amacı kendisi tarafından kontrol altına alınmış ve tamamen depolitize edilmiş bir ordu yaratmaktı. Ordu Roma'dan ve yönetimden tamamen uzaklaştırılmıyordu. Roma Cumhuriyeti'nde ayrı bir profesyonel askeri subay sınıfı oluşmamıştı. Bu doğrultuda Augustus'u destekleyecek ya da ona engel olacak, ikna edilmelerini gerektirecek bir grup bulunmuyordu. Birlikleri kontrol etmek, yönetimde yükselmeyi amaçlayan herkesin yapabilmesi gereken bir şey olarak görülüyordu ve Roma kentinde kalarak yükselme hedefinde olan kişiler bu görevleri uzun süreler devam ettirmeye çok da gönüllü olmuyorlar, misyonlarını tamamlayıp Roma'ya eski düzenlerine kaldıkları yerden devam etmek için dönüyorlardı.¹¹ Bu doğrultuda Augustus orduyu kontrol altına almak için onların başına geçecek kişileri de kontrol altına almalıydı. Bu kontrolü yeni bir eyalet sistemi kurarak sağladı.

Augustus Roma devletini 3 ayrı idari yapıya ayırdı. Bunların ilki olan Roma kenti ve Italia bölgesi her zaman olduğu gibi ayrıcalıklı bir konumda,

11 Crook 2006, 114.

imparatorluğun idari merkezi olarak bırakılırken geri kalan tüm eyaletler imparator ve senato eyaletleri olarak iki ayrı gruba ayrıldı. İmparatorluğun hudutlarında bulunan tüm eyaletler imparatorluk eyaleti olarak belirlendi ve imparator bu eyaletlerde kontrolü ele almış oldu. Hudut eyaletlerinin ortak noktaları ülkeyi dışarıdan gelecek saldırılardan korumak ve yeni seferler yapmak için askerlerin konumlandırıldığı eyaletler olmalarıydı. Roma lejyonları tamamıyla bu eyaletlerde konumlandırılmışlardı. Yeni düzenleme sayesinde bu imparatorluk eyaletlerindeki orduların başında bulunan *proconsuller* doğrudan imparator tarafından atanıyorlardı. Bu kimseler *Legatus Augusti propraetore* olarak adlandırılıyorlar ve doğrudan doğruya imparatorun elçisi sıfatıyla burada yöneticilik ve generallik yapıyorlardı. Lejyonların başlarındaki *Legatuslar* da kendilerinden üst rütbede birisinin varlığıyla ve bu kişinin doğrudan imparatorun elçisi olması sebebiyle üzerlerinde daha fazla yük ve sorumluluk hissetmeye başladılar. Böylelikle Augustus kendi seçtiği ve kendisine sadık olan adamları sayesinde bütün ordulara emir verebiliyor, bu eyaletlerin yönetimini elinde tutuyordu.¹² Augustus kendi atadığı adamlarıyla birlikte tüm ordunun denetimini sağlamış oldu. Bu bölgelerin yalnızca idari mekanizmaları değil aynı zamanda ekonomik getirileri de diğer eyaletlerden ayrıştırıldı. İmparator eyaletlerinin gelirleri senato eyaletlerinin aksine *aerariuma* değil, imparatorun kontrolündeki *fiscus* hazinesine aktarılıyordu. Bu yeni düzenlemelerle imparator kendisine bağımsız bir güç ve destek kaynağı da sağlamış oldu ve kendisini devletten ayrı bir konuma getirdi. İmparator eyaletlerinin aksine senato eyaletleri güvenliği sağlanmış, dışarıdan gelecek tehditlere karşı korunaklı olsalar da tehdit içeriden de gelebilirdi. Bu sebeple Augustus bu bölgelerin başında bulunan *propraetor* ya da *proconsuller* ile daime etkileşim içerisinde kalmaya özen gösterdi. Augustus, senatonun kendi yönetimlerindeki eyaletlere atadıkları valileri dahi denetleyebiliyordu. Augustus'un doğrudan valiler ve eyaletler ile iletişime geçebiliyor olması bir noktadan sonra senatoyu devre dışı bırakan bir gelişme oldu ve senatoyla eyaletler arasındaki olası bir isyan iletişimi üzerinde de güçlü bir denetim sağlamış oldu. Her ne kadar kendi dönemi için bu durum böyle gözükse de kendisinden sonra gelecek imparatorlar için aynı güven

12 Barrow 2018, 83.

ortamı olmayacak ve senatoyla eyalet yöneticilerinin gizli iletişimleri fiilen isyanlara kadar gidecekti. Roma'nın yüzölçümü olarak büyüklüğü ve idari açıdan çok fazla idari birime ayrılmış olması buralardaki denetimi zorlaştıran bir meseleydi. Özellikle imparatorluğun uzak uç kısımlarında ve yerli halkın kültürel kimliğinin son derece baskın hissedildiği bölgelerde kontrol sağlanmaya çalışıldığı kadar bir uyum ortamı da sağlanmaya çalışılmış ve yalnızca denetimle değil aynı zamanda gerekli oranda serbestlik ile de idari istikrar sağlanması hedeflenmiştir. Augustus'un kendi dönemi için başarılı olmuş olsa da bütün bu denetim mekanizması imparatorluk devri boyunca birçok kez fire vermiş ve müdahaleler kaçınılmaz olmuştur.

C- Sadakatin Asıl Dayanağı: Ordu Ekonomisi

Para, birçok konuda olduğu gibi, söz konusu isyan olduğunda da en gerçekçi ve en geçerli sebeplerin başında gelmiştir. Roma dünyasında para, bir isyana sebep olabileceği gibi bir isyanı engellemek konusunda da en etkili araçlardan birisi olmuştur. İmparatorluk dönemi askerlerinin hayatlarını idame ettirmek adına çok fazla seçeneklerinin olduğunu söyleyemeyiz. Askerlik hizmetinden kazandıkları parayla geçinen bu askerler için itaat ve sadakat gibi kavramlar ancak kendi karınları tok olduğunda anlam kazanan kavramlar oluyorlardı. Bu sebeple Roma devleti hem bu devasa orduyu besleyecek ekonomik kaynağı bulmakla hem de askerleri memnun edecek ve işlerini memnuniyetle yapacakları bir hizmet ortamı oluşturmakla sorumluydu.

İç savaşlar sonrasında askerlik artık cazip bir iş olarak görülmemeye başlandı. İmparatorluğun en çok ihtiyacı olan şey ise iç savaş ile yaşanan lejyonlardaki şişliğe son vererek kendi içerisinde sürekli yenilenerek taze kalan ve tamamen kalıcı olan bir lejyon sistemi oluşturmaktı. Bunu yapmak demek bir taraftan yeni kişileri orduya alırken diğer taraftan da ordudaki eski askerleri terhis etmek demektir. Her ikisi de ayrı birer gider teşkil ediyordu. Öncelikle askere yeteri kadar alım yapılabilmesi için askerlik mesleğinin cazip bir hal alması gerekiyordu zira askerlik imparatorluk dönemine geçilmesiyle birlikte artık ömür boyu yapılan profesyonel bir meslek haline almıştı. Augustus akla ilk gelen yöntemle birlikte askerlerin maaşlarına bir standart getirdi ve bu konuda cömert davrandı. Karşılaştırma yapmak adına, sıradan halktan yetişkin bir özgür erkek yıllık 500 ila 1000 *sestertius* arası kazanırken Augustus zamanında bir lejyonerin kazandığı asgari ücret 900 *sestertius* kadardı. İmparatorluğun erken dönemleri boyunca lejyoner maaşı 1.200-2.000 *sestertius* civarlarında seyretti.¹³ Zaman içerisinde artan enflasyon gibi sebepler ile yaşanan ekonomik gerileyiş asker maaşları incelendiğinde de gözlemlenebilir durumdadır. Sıradan bir lejyonerin aldığı maaş Domitianus döneminde 1200, Septimus Severus döneminde 2000 ve Caracalla döneminde 3000 *sestertius* seviyesindedir.¹⁴ Elbette bu rakamların yeterliliği ve askerlerin refah seviyeleri bir noktada kendi harcamalarına da

¹³ Jongman 2007, 601.

¹⁴ Campbell 1984, 161-162.

bağlıydı. Özellikle erken imparatorluk dönemlerinde askerlerin para harca-yabilecekleri sosyal bir çevrelerinin olduğu söylenemez. Fakat ilerleyen dö-nemlerde garnizonların daha kalıcı bir hal almaları ve etraflarında oluşan *canabae* ve diğer sivil yerleşim yerleri geliştikçe Roma askeri ticarette ve ekonomide daha etkin bir rol oynamaya başladı.¹⁵

Askerlerin aldıkları maaşların yeterliliği kadar emekli olduklarında elde ettikleri de önemlidir. Bir asker birikim yapmaktansa kazandığı parayı anlık ihtiyaçlarına harcamaya daha müsait birisiydi. Bu sebeple terhis olan askerlerin çok da rahat yaşamlar sürdürdükleri söylenemez. Cumhuriyet döneminde emekli olan askerler genelde yeni ele geçirilen yerlerdeki topraklara yerleş-tirilirdiler. Emekli askerlerin huzursuzluk çıkartmaları Roma'da her zaman çekinilen bir mesele olmuştu. Özellikle Caesar'ın emekli askerleri iç savaş esnasında emekli de olsalar ne kadar tehlikeli olabileceklerini göstermişler-di. Bu eski askerler her an bir lider etrafında toplanabilmeleri tehlikesiyle her zaman ciddi bir mesele olmuşlardır. Emekliliğe ayrılmış olan askerlerin huzursuzluk çıkarmaları ve hatta isyan etmelerinden çekinen Augustus bu askerlerin maaşları ve ikramiyeleri konusunda yüksek kalitede bir standart belirlemek istiyordu zira daha önce gazi askerler ile bir sorun yaşamıştı.¹⁶ Augustus terhis olan askerlere toprak vermenin bir alternatifi olarak nakit ödeme şeklinde ikramiye verilmesine karar verdi. Bu ikramiye 16 yıl görev yapan muhafızlar için 20 bin *sestertius*, 20 yıl görev yapan normal lejyon askeri için 12 bin *sestertius* şeklinde belirlendi.¹⁷ Bu para dönemin şartları-na bakıldığında oldukça cazip seviyedeydi. Hatta Lejyon askerinden farklı olarak Praetor muhafızları için bu ödeme 20 bin *sestertius* civarındaydı.¹⁸ Augustus Res Gestae'da 300 binden fazla kişiyi askerlik görevlerini yaptıktan sonra kolonilere yerleştirdiğini ya da memleketlerine gönderdiğini ve de hepsine arazi tahsis ettiğini ya da para ödülleri verdiğini söyler.¹⁹ Caracalla

15 Parker 1993, 220-221.

16 Suetonius, Divus Augustus XIII: Octavianus, Philippi Savaşı sonrasında emekli askerleri Italia'ya götürerek buradaki yerel bölgelere yerleştirdi fakat toprak sahipleri yerlerinden oldukları sebebiyle, emekli askerler ise hak ettikleri ödülü alamadıkları gerekçesi ile tatmin olmadılar ve bir huzursuzluk ortamı oluştu.

17 Cassius Dio, LV, 23.

18 Dando-Collins 2010, 17.

19 Res Gestae Divi Augusti, I, 15.

dönemine gelindiğinde lejyon askerleri için emeklilik ikramiyesi yaklaşık 20 bin *sestertius*a kadar çıkmıştı.

Emeklilik sonrasının garantiye alındığı bir ortamda insanlar hem askerliğe daha sıcak bakacaklar hem de görevlerine daha bağlı olacaklardı. Fakat bu imkanları sağlamanın bir de ekonomik boyutları vardı. Cumhuriyet dönemi ordu ekonomisi hiçbir şekilde bir standarda ya da sağlam temellere oturtulmamıştı. Zor zamanlarda kullanılmak üzere lejyonlara özel bir birikim bulunmuyordu. Lejyon askerleri söz konusu uzun hizmet süreleriyle ödemeleri olduğunda isyana son derece meyilliydi. Öyle ki Caesar'ın lejyonları bile açıkça isyanın eşiğine gelmişler ve anca Caesar'ın onlara bir sonraki seferin ganimetleriyle ödeme yapacağına ikna etmesi sayesinde yatıştırılabilmişlerdi.²⁰ Bu durumda İmparatorluğun ordu için ayrı bir ekonomi ve hazine düzeni kurması gerekliliği ortaya çıktı. Hazineseler imparatorun ve senatonun kontrolünde olmak üzere *Aerarium* ve *Fiscus* olarak ikiye ayrıldı. Augustus bu hazinelere ek olarak ordu için özellikle de görev süresini doldurmuş ve emekliliğe ayrılmış askerler için *Aerarium Militare* adında yeni bir hazine kurdu. Bu girişimi çok fazla destek görmeyen Augustus yeni kurulan hazineye fon sağlamakta oldukça zorluk yaşadı.²¹ En sonunda bu hazineye kendi mirasından 170 milyon *sestertius* bağışlayarak fon sağladı.²² Hazinesinin düzenli gelir ihtiyacını ise ölüm sonrası verasetler ve açık arttırmalara %5 oranında alınan vergiler getirerek sağladı.²³ Bu ölüm vergisi yaklaşık 170 senedir Roma vatandaşlarından doğrudan alınan ilk vergi olmuş ve bu sebeple de oldukça tepki çekmiştir. Özellikle varlıklı aileler yüzdelik pay ödemesi dolayısıyla önemli miktarlarda vergiye tabii olmuşlardır. Her ne kadar hoşnut olmasalar da ciddi anlamda bir tepkide bulunamadılar ve Augustus'un bu kararına herkes gibi itaat ettiler. Böylelikle oluşturulan bu yeni hazine sayesinde emekliliğe ayrılan asker ve subayların ordudan memnun şekilde ayrılmaları, Cumhuriyet dönemindeki gibi komutanların vadettikleri top-

20 Parker 1993, 76-77.

21 Cassius Dio, LV, 25.

22 Res Gestae Divi Augusti, III, 40; Cassius Dio, LV, 25.1-3.

23 Cassius Dio, LV, 25.5; Tacitus, Annales I, 78; Cassius Dio'nun anlatımına göre fakir halk ve birinci dereceden akraba olanlar "*vicesima hereditatium*" adındaki bu vergiden muaf tutuluyordu. Yani vergi daha çok ekonomik durumu iyi olan üst sınıftan halkı ilgilendiriyordu. Detaylı bilgi için bkzn. A Dictionary of Greek and Roman Antiquities, *Vicesima* maddesi.

raklara muhtaç kalmamaları ve hayatlarının geri kalan kısımlarında imparatora herhangi bir sorun çıkartmamaları için somut bir adım atılmış oldu.²⁴

Ordu ve ekonomi arasındaki ilişki söz konusu olduğunda Roma lejyonlarının ekonomi üzerinde göz önünde olandan çok daha fazla bir etkisi olduğu görülür. Özellikle kuzeyde konumlandırılan orduların hem yerel eyalet halkıyla hem de sınır ötesi halklar ile aktif olarak ticaret içerisinde olduklarını ve hem o bölge hem de devlet için çok önemli tedarik anlaşmalarında bulundukları görülür. Bu durum hem lejyonlarda hem de *auxilia* birliklerinde görülüyordu. Örneğin Britannia'da Hadrianus duvarının hemen güneyinde bulunan *auxilia castrum*'u olan Vindolanda'da bu tarz bir uygulama hakkında yazılı kanıtlar bulunmuştur.²⁵ Bu tarz anlaşmaların büyük bir çoğunluğunu tahıl tedarikinin ve deri ticaretinin oluşturduğunu düşünmek yanlış olmaz. Üstelik bu tarz bir askeri ticaretin sivil vergilendirmeye tabii olmamasından ötürü uzun mesafeli ticaret ağlarının kullanımının tahmin edilenden çok daha yaygın olabileceği düşünülmektedir. Bütün bu şartlar göz önüne alındığında bu ticaret ağının *praefectus annonae* tarafından denetlenmiş olması muhtemeldir.²⁶ Görüldüğü üzere sınırdaki eyaletlerde bulunan ordularda gerçekleşebilecek bir isyan hem o eyaletin hem de çevre eyaletlerin ticaret ağını da birinci dereceden olumsuz etkileyerek Roma için en önemli ticari emtialardan birisi olan tahıl dolaşımını zora sokabilirdi. Bu tarz bir duruma örnek olarak Africa'da bulunan ve isyan ederek Roma'ya giden tahıl gönderimini kesen isyancı bir lejyonda detaylı şekilde görebiliyoruz.

24 Suetonius, Divus Augustus XLIX: Suetonius'un aktarımına göre askerlerin maaşlarının ve emeklilik ödüllерlerinin bir standarda bağlanması ve kaynak oluşturmak adına yeni bir hazine kurularak özel vergiler getirilmesi doğrudan doğruya emekli askerlerin hayatlarını rahatça sürdürebilmeleri ve isyan etmelerini engellemek amacıyla yapılmıştır.

25 Mattingly 2006, 296.

26 Mattingly 2006, 296.

D- Asker ve Komutanı Arasındaki Kutsal Bağ: Sacramentum

Bir lider ile askerler arasında iki çeşit bağın varlığından söz edilebilir. Bunların ilki lider tarafından bilinçli bir şekilde oluşturulan ve tamamen tercihe bağlı bir yoldaşlık bağıdır. Bir imparatorun güvenliği ve arkasındaki destek ciddi oranda çevresindeki birimler ile kurduğu iletişim ve oluşturduğu imaja bağlıydı. Bu birimlerin en önemlileri senato ve ordudur. İmparator oluşturduğu imaj ile askerler tarafından çok sevilir, çok korkulabilir ya da nefret edilebilirdi. Cumhuriyet dönemiyle kıyaslandığında iletişim meselesi imparatorluk döneminde daha farklı bir hal almıştır. Cumhuriyet döneminde devlet içerisinde yükselme hedefleri olan kişiler bunu başarmanın mutlaka kuvvetli bir askeri destek ile mümkün olduğunu biliyor ve bunun farkında olarak askerlerle iletişimlerine son derece dikkat ediyorlardı. Bu ilişkide hoş tutulması gereken taraf daima askerlerdi. Komutanlar askerlerinin kendilerinden korkmalarını ve saygı duymalarını istiyorlar, bunun yanı sıra kendileriyle askerler arasında duygusal bir yoldaşlık bağı da oluşturmaya çaba gösteriyorlardı. Bu yoldaşlık bağı sayesinde zor zamanlarda askerler komutanlarını desteklemeye devam edeceklerdi. Bu sebeple cumhuriyet dönemi komutanları iletişim konusunda oldukça dikkatli ve hitabet konusunda son derece usta kişiler olmuşlardır. Fakat imparatorluk dönemine gelindiğinde durum daha farklı bir hal aldı. İmparatorlar artık hazır bir sistemin başına geçiyorlar ve halihazırda devlet içerisinde bulunabilecekleri en üst konumda oluyorlardı. Bu durumda hırs duygusundan yoksun ve orduya muhtaç olmadığını düşünen bazı imparatorların orduyu ve ordu ile iletişimi ihmal ettikleri, askerleriyle sağlıklı bağlar kuramadıkları görülür. Sevgi beslenmeyen ve iletişimden son derece kopuk, sıradan bir askerden son derece uzak gözüken bir imparatora sadakat beslemektense aynı kampı paylaştıkları ve iletişim kurabildikleri komutanlarına sadakat beslemeye eğilimli askerler her zaman isyankâr komutanların bir numaralı kozları olmuşlardır.

Bir imparator askerlerine karşı isterse bir efendi, isterse komutan ve hatta silah arkadaşı olarak yaklaşabilirdi.²⁷ Bu yaklaşım tamamen imparatorların kişisel tercihinine kalıyordu. Örneğin Augustus, Iulius Caesar'ın askerler ile

kurmuş olduğu samimi bağı doğru bulmuyor, bunun askeri düzene ters olduğunu ve kendisine yakışmadığını düşünüyordu. Caesar hiç çekinmeden askerleriyle samimi ilişkiler kurmuş, onlardan birisi gibi davranmış ve bunu dile getirmekten çekinmeyerek sıklıkla askerlerine “silah arkadaşım” şeklinde hitap etmiştir.²⁸ İç savaş boyunca büyüyen bu askeri yoldaşlık ruhu sonrasında da devam ettirildi fakat Augustus bu havanın devam etmesini istese de Caesar’ın yaptığı gibi alenen değil, daha sınırlı şekilde olması gerektiğini düşündü.²⁹ Özel konuşmalar dışında bu tarz bir hitabı kendi öz evlatlarına dahi yasakladı.³⁰ Kendisinin askerlerle denk değil, askerlerin başı ve her şeylerini muhtaç oldukları yegane lider olarak görülmesini istiyor, kendisine üst, yüce bir kimlik oluşturunuyordu. Yine de bazı özel konuşmalarda istisnalar yapıyor ve askerlere samimi davranıyordu. Quintilianus, Augustus’un bir askerle sohbeti sırasında ona silah arkadaşı, yoldaş anlamında “*commilito*” şeklinde hitap ettiğini anlatır.³¹ Augustus’un *Res Gestae* eserinde kendisini oldukça mütevazı bir insan olarak betimlediği net bir şekilde görülür. Bu sembolik mütevazılık sonraki imparatorlardan bazılarında da görüldü. Hemen hemen her imparator *commilito* şeklinde hitabı benimsedi ve askerlere onlardan birisi olduklarını hissettirmeye çalışarak bir bağ kurmaya çalıştılar. Traianus, Hadrianus ve Niger gibi bazı isimlerin askerler ile yana yürüdükleri hatta Niger’in askerlerle birlikte onların yemeğini yediği, *sarcinasını*³² kendisinin taşıdığı anlatılır.³³

Söz konusu isyan esnasında askerler ile iletişim olduğunda imparatorlar adeta politikacı kimliklerine bürünerek hareket etmişlerdir. İmparatorlar her zaman ilk olarak askerlerle uzlaşma yolunu tercih ettikleri için bir isyan esnasında en önemli kişi “elçi” oluyordu. Bir isyan kamp içerisinde başarılı olduğunda askerlerin gözü doğrudan Roma’ya dikiliyor ve oradan gelecek tepki bekleniyordu. Bu durumda imparatorların askerler ile ne şekilde bir iletişim

28 Suetonius, Divus Iulius LXVII.

29 Campbell 1984, 34.

30 Suetonius, Divus Augustus XXV.

31 Quintilianus, Institutio Oratoria VI.3.95.

32 *Sarcina*: Marius döneminde itibaren askerlerin omuzlarında taşıdıkları kendilerine ait gerekli teçhizatların yanı sıra bir askere en az 3 gün yetecek kadar yiyecek barındıran ve zırhsız, silahsız şekilde yaklaşık 20 kiloya denk gelen askeri yük. Detaylı bilgi için bkz. Der Kleine Pauly, *Sarcina* maddesi.

33 Scriptores Historiae Augustae, Pescennius Niger, XI.3.

kuracakları son derece önemli oluyordu. Sıradan bir subayın ya da kölenin elçi olarak gönderilmesi askerler tarafından öfkeyle karşılanabiliyordu. Ya da aksi bir örnek verilecek olursa İmparator Tiberius'un isyancı askerler ile uzlaşmak üzere kendi oğlu Drusus'u yetkilendirmesi isyancı askerler tarafından olumlu karşılanmış ve ciddiye alındıklarını düşünmelerini sağlamıştı.³⁴ Özellikle doğrudan bir subayın ya da valinin önderliğinde olmayan ve doğrudan askerler tarafından çıkartılan isyanlarda imparatorların bir çeşit oyalama taktiği uyguladıkları görülür. Askerlerin isteklerinin değerlendirildiği ve bir şekilde orta yol bulunarak bu isteklerin kabul edileceği havası verilmeye çalışılır. Bunu yapmaktaki temel amaç zaman kazanmaktır. İsyan edenler sıradan bir eyalet halkı değil, son derece iyi eğitilmiş Roma askerleri oldukları için olası bir ilerleyiş geçişin ne kadar tehlikeli olunduğunun farkında olan yöneticiler bu isyankâr askerlere isteklerinin değerlendirildiğine dair bir izlenim vererek onları hoşnut etmeye ve bu esnada isyanın bastırılması için gerekli ortamın oluşturulmasını sağlarlar. Bu esnada isyan kampla sınırlı tutulmaya çalışılırdı zira diğer lejyonlara ulaşan bir isyan haberi birdenbire büyük bir isyan dalgası oluşturabileceği için Roma bu süreci oldukça soğukkanlılıkla halletmeye özen gösterirdi.

Bir lider ile askerler arasında bulunan ve her iki tarafa da sorumluluklar yükleyen diğer bağ ise kutsal bir yemin aracılığıyla gerçekleştirilen mecburi bir bağıdır. Roma'da askerlerin göreve başlarken ettikleri *Sacramentum Militae* adıyla bilinen kutsal bir yemin bulunmaktaydı. Bu yemin özellikle dini açıdan önemi ile ön plana çıkıyor ve bu vesileyle Roma ordusunda ve askeri hukuktaki dini etkinin de bir kanıtı olarak bulunuyordu. Askerler imparatorluk rejimi kurulmadan çok daha eski zamanlarda da bir bağlılık yemini ediyorlardı. Bu yemin belirli bir kişiye edilmiyor ve genel bir kapsam içeriyordu. *Res publicayı* korumak, devlete bağlı kalmak ve savaşı terk etmemek gibi meselelerde bir askerler itaatkâr olacaklarına dair sözler veriyorlardı. Halikarnassoslu Dionysios'un anlatımına bakıldığında bu yeminin kökeni imparatorluk rejiminden yaklaşık 4 yüzyıl geriye kadar götürmek

34 Askerler kendileri için gelen kişinin İmparator Tiberius'un oğlu Drusus olduğunu öğrendiklerinde Drusus henüz isyan bölgesine varmadan önce onu karşılamışlar ve bu saygı gösterimi ile uzlaşma adına önemli bir adım atmışlardır.

mümkündür.³⁵ Titus Livius'a göre genel bir yemin yerine belirli bir kişi adına yemin edilmesi ilk olarak M.Ö. 216 senesinde askerlerin tribünlerine yemin etmesiyle başlanmış oldu ve bir geleneğe dönüştü.³⁶ Marius, Cinna, Sulla ve Pompeius gibi birçok isme askerlerin defalarca sadakat yeminleri ettikleri oldu. Özellikle Caesar, iç savaşı anlattığı kitabında hem kendisine hem de rakiplerine edilen sadakat yeminlerinden sıklıkla bahseder.³⁷ *Sacramentum* olarak görülen bu askeri yeminin sabit bir metni bulunmamakta, lejyondan lejyona ve sadakat yemini edilen isme göre çeşitlilikler göstermekteydi. Askere alınırken, savaş öncesinde ya da savaş sonrasında zor zamanlarda askerlerin yemin ettikleri görülebiliyor. Aynı şekilde bir asker bireysel ya da toplu şekilde cezalandırıldıktan sonra örneğin bir *decimatio* sonrası hayatta kaldıysa yeminini yenilemesi talep edilebiliyordu. Bu yemin metninin genel içeriği askerlerin komutanlarının emirlerine itaat edecekleri, herhangi bir talimat almadıkları sürece askerlik hizmetini terk etmeyecekleri ve muharebe alanını terk etmeyecekleri gibi konuları kapsıyordu.³⁸ Augustus haki-miyeti boyunca 500 bin civarı Roma vatandaşının askeri yeminle kendisine bağlandığını yazar.³⁹

Dionysios'un aktardığına göre Romalıların tüm *sacramentum*lar arasında en katı şekilde bağlı kaldıkları ve önemsedikleri, askeri yemindi. Komutanlar askerlerini nereye götürürse götürsünler, askerler itaat etmek zorundaydılar. Yasalar komutanlara emirlerine itaat etmeyen askerlere yargılama olmaksızın ölüm cezası verme hakkı tanıyordu.⁴⁰ Bu yeminin dini açıdan bu kadar önemli olmasının sebebi aslında komutanlara edilen bir yemin gibi durmasına rağmen doğrudan tanrılara ediliyor olmasıydı. Askerler kendi komutanlarına ve askerlik hizmetlerine bağlı kalacaklarına dair doğrudan tanrılara yemin ediyor ve bu yemin çiğnendiğinde günahkâr konumuna düşmüş oluyorlardı. Yeminin doğrudan tanrılara yapılıyor olması *sacramentum militae*'in komutanlara verilen basit bir bağlılık sözünden çok daha fazlası olmasını sağlamıştır. Dini öneminin yanı sıra askeri hukuk açısından da

35 Dionysios Halicarnasseus, *Antiquitates Romanae*, X.18.2

36 Titus Livius, XXII.38

37 Caesar, *De Bello Civili*, I.23.5, II.32.10 vb.

38 Campbell 1984, 19; Vegetius II, 5.

39 *Res Gestae Divi Augusti*, I, 15.

40 Dionysios Halicarnasseus, *Antiquitates Romanae*, XI.43.2

askerler kendilerini doğrudan komutanlarının yargısına ve insafına teslim etmiş oluyorlardı. Yemin etmiş bir asker, askeri hukuku ve askerlik hizmetinin yükümlülüklerini tanıdığını ve bunları yerine getirmediğinde alacağı cezalara razı olduğunu kendi rızasıyla beyan etmiş oluyordu.

İmparatorluk rejimine geçildiğinde de bu yemin geleneği sürdürüldü. Augustus yönetiminde askerler her sene 1 Ocak'ta, sonraları 3 Ocak'ta bağlılık yemini ediyorlardı.⁴¹ İçerik açısından benzer özellikler taşımaya devam eden sadakat yeminine gelen en büyük değişiklik yeminin kime edildiği meselesi oldu. Augustus tüm kontrolü elinde tutmak, kendisine rakip olacak herhangi bir başka ismin yükselmemesini istiyordu. Onun isteği doğrultusunda artık askerler görevlerine başlarken doğrudan imparatorun kendisine bağlılık ve sadakat yemini ediyorlardı.⁴² Augustus bunu başkomutan sıfatını kullanarak gerçekleştirdi. Artık lejyonların başındaki isimlerin ötesinde doğrudan imparatora bağlılık gerçekleşiyordu. Böylece artık askerler doğrudan imparatoru kendilerine iş veren ve hayatlarını devam ettirmelerini sağlayan yegâne kişi olarak görmeye başladılar. Bu yemin ile askerlerin başlarındaki komutanın imparatora karşı bir girişimi olduğunda ona destek vermemeleri ve yeminlerine sadık kalarak imparatorun yeniden olmaları hedeflendi. İmparatorluğun ilerleyen dönemlerinde yeminlerine sadık kalarak isyana karışmayan ve imparator tarafından ödüllendirilen lejyonlar oldu.⁴³ Kutsal bağlılık yemininin doğrudan imparatora ediliyor olması yalnızca isyanı engellemek amacıyla uygulanmakla kalmıyor, ayrıyeten arka planında ideolojik derin anlamlar da taşıyordu. Askerler imparatora karşı bağlılık yemini ederek bir bakıma imparatorluk rejimini de korumakla mükellef oluyorlar ve böylece cumhuriyet rejimine geri dönüş meselesine karşı askerlerin imparatoru korumak gibi bir sorumlulukları da oluyordu. Bu durumda askerler hem mevcut imparatoru hem de imparatorluk rejimini koruyor oldular.

41 Dando-Collins 2010, 20.

42 Faulkner 2020, 205.

43 Goldsworthy 2007, 50; İsyana karışmak yerine imparatora sadık kalmayı tercih eden lejyonlar akla ilk geldiği gibi çeşitli para ödülleri, subaylar ise terfiler alabiliyorlardı. Fakat işin ayrıyeten onursal bir tarafı da mevcuttu. Bu lejyonlara imparator tarafından kalıcı olarak bazı unvanlar veriliyordu. Bu unvanlar arasında en bilindiği ve yaygını "*Pia Fidelis*" unvanıdır. "*Sadık ve vefalı*" anlamında verilen bu unvanlar aynı lejyonlar tarafından birden çok kez alınabiliyor ve kaç kez alındıkları da lejyon isimlerinde belirtilerek kullanılıyordu.

E- Augustus'un İmparator Propagandası

Yeni rejime geçildiğinde bu yeni düzenin ve yeni güç dengelerinin hem halk tarafından hem de devletteki kurumlar tarafından daha kolay bir şekilde kabul görmesi amacıyla çeşitli yöntemler ile propaganda uygulanması en eski çağlardan günümüze kadar uygulanmış bir yöntemdir. Augustus da imparator kavramını mümkün olduğunca kabul ettirmek ve devlet yönetiminde normalleştirmek fakat aynı zamanda bir o kadar da yüceltmek amacıyla son derece etkili bir propaganda uygulamıştır. Augustus'un Caesar'dan devralarak devam ettirdiği bu politika sayesinde bir nevi imparator makamının yüceliği ve her zaman için mümkün olan en doğru kişinin imparator olduğu algısı yaratılmıştır. Augustus bu algıyı yalnızca kendisi için değil kendinden sonra gelecek olan diğer imparatorlar için de oluşturmuş ve onlara büyük bir iyilik etmiştir.

Sikkeler imparatorların en aktif olarak kullandıkları propaganda araçlarıydılar. Dönem şartları göz önüne alındığında geniş kitlelere bilgi aktarım imkânı oldukça sınırlıydı. Muhtemelen paralar bilgiyi en geniş kitlelere ulaştıran araçlardı. Hem dolaşımları oldukça fazlaydı hem de doğrudan askerlere teslim ediliyorlardı. Bu avantajları sebebiyle madeni paralar imparatorların askeri imajlarını en yoğun şekilde gösterdikleri alan oldular. Zira sikkelerin çoğu basıldıktan sonra ilk etapta askerlere dağıtılmışlardı.⁴⁴ Genelde askeri başarılar sonrasında imparatorlar bu başarıları sahiplenmek adına paraları kullandılar. Güçlü bir komutan imajı yaratmakta paraların ne kadar işe yaradığı ise tartışmalıdır.

Geç Cumhuriyet döneminde sıkça görülen güçlü komutan imajının artık tek başına yeterli olmayacağı çok açıkça görülüyordu. Güçlü komutanların kendileri gibi güçlü rakipleri olabilirdi. İmparatorun güçlü olmaktan da fazlası olması gerekiyordu. Iulius Caesar güçlü lider kimliğini bir üst seviyeye taşıyarak kendisini tanrısallaştırdı. Ölümünden sonraysa herkes tarafından bir tanrı olarak kabul edildi ve böylece oğluna da büyük bir miras bırakmış oldu. Artık ülkeyi yöneten kişi sıradan birisi değildi. Ülkeyi yönetmek için en uygun kişiydi zira kendisi bir tanrının soyundan geliyordu.

Augustus, çok genç yaşlarından itibaren yönetimde söz sahibi olur olmaz kendi planlı ve sistematik propaganda programını işleyişe geçirdi. Bir

44 Campbell 1984, 121.

lider için en önemli güvence kendisini herkese kabul ettirmiş olmasıdır. Augustus'un yönetim planında da gücün ve otoritenin tesisi çok önemliydi. İlk ve en büyük kaygısı bir ordu komutanı olarak kamuoyu tarafından kabul görmektir.⁴⁵ Bu sebeple ilk olarak kendisini Tanrısal Caesar'ın oğlu olarak sonrasında da güçlü bir askeri lider olarak kabul ettirmek için çabaladı. Bunları yaparken en güçlü silahı Caesar *cognomeni* oldu. Cicero, Augustus'un en büyük rakibi olan Marcus Antonius'un ondan bahsederken "*her şeyini adına borçlu olan*" diye bahsettiğini aktarır.⁴⁶

Iulius Caesar kendi soyunu açık bir şekilde Aeneas'a ve tanrıça Venüs'e dayandırılıyordu. Bu şekilde kendisinin tanrıların soyundan, Roma'nın kurucularından olan üstün bir şahsiyet olarak görülmesini hedefledi. Bu propaganda yalnızca sözlü bir şekilde değil, açıkça maddi bir şekilde yapıldı. Venüs adına yapılan tapınaklar kutlamalar gibi propaganda malzemeleri arasında en dikkat çekici ve etkili malzemelerden birisi de madeni paralar oldu. Caesar'ın bastırıldığı bir parada babası Anchises'i sırtında taşıyarak Troia'dan kaçan Aeneas betimlenmiş ve altına da CAESAR yazılmıştı. Augustus da babasının başlatmış olduğu bu propagandayı onun yöntemleriyle devam ettirdi. Özellikle madeni paralar çok etkin bir şekilde kullanıldı. Artık Caesar bir tanrı olarak kabul ediliyordu. Augustus bastırmış olduğu paralarda açık bir şekilde Tanrısal Caesar'ın oğlu anlamına gelen CAESAR DIVI F(ilius) ibaresini kullandı. Kendisi tanrının oğluydu ve herkes tarafından bu şekilde kabul edilmek istiyordu. Bu statü kendisine de tanrısallık ve güçlü bir yönetim hakkı tanıyordu. Augustus'un propagandasında üç ana ilahi figür vardı. Apollo, Mars ve Venüs. Mars ve Venüs bizi doğrudan Roma'nın kuruluşuna götüren "ana ve ata" tanrılar olarak kolayca karşılık bulmuşlar ve etkili olmuşlardır. Apollo ise diğer ikisinden ayrılarak Augustus ile özel bir bağ temsil eder. Apollo ve Augustus arasında bir denklik bağı yaratıldı. Bunun en net örneği yaşanan iç savaş esnasında Marcus Antonius kendisini Bacchus olarak tanımlarken Augustus'un ise kendisini Apollo olarak tanımlamasıdır. İç savaş boyunca Antonius Bacchus'u, Augustus ise Apollo'yu temsil etti. Aslında bu mesele Augustus için bir Romalılık meselesine dönüştü. Dio,

45 Zanker 1988, 37.

46 Cicero, *Orationes Philippicae* XIII.11.24: "*Qui omnia nomini debes*"

ikinci triumvirliğin tesis edilmesi sonrasında bir akşam yemeğinde Augustus ve Antonius'u karşılaştırırken Doğulu ve Mısırlı gibi davranan Antonius'a karşı Augustus'un ne kadar Romalı ve askeri bir tavırdan olduğundan bahseder.⁴⁷ Bu durum kuşkusuz ki iç savaş esnasında kendileriyle bağdaştırdıkları tanrıları seçme konusunda açıkça görüldü. Augustus örnek bir kişilik olarak Apollo'yu benimsedi. Apollo'nun Atia ile birlikte olduğu ve Augustus'un aslında Apollo'nun oğlu olduğu hikayesi dahi anlatıldı.⁴⁸ Augustus kendisi ve Apollo arasında kutsal bir bağ kurmak için oldukça uğraştı. Palatinus Tepesi'ndeki kendi evinin hemen yanına bir yıldırım düştü ve buraya tanrının isteğini yerine getirdiği gerekçesiyle bir Apollo Tapınağı yaptırdı.⁴⁹ Evi ile tapınak arasında bir geçit de yaptırdı. Bu Roma'da alışılmış bir gelenek değildi. Daha çok Helenistik krallara özgü bir şeydi. Kendi evi ve Apollo Tapınağı birbirlerine bağlıydı. Bu durum için Augustus ve Apollo arasındaki bağı temsil ediyor denebilir. Augustus'un Apollo ile kurduğu bağ konusunda zaman zaman aşırıya kaçtığıyla ilgili söylentiler de vardır. Suetonius'un aktardığına göre Marcus Antonius bir mektubunda Augustus'un "on iki tanrının yemeği adlı bir akşam yemeği eğlencesi düzenlediğini ve kendisinin de Apollo kılığına büründüğünü söyleyerek eleştirdiğini aktarır.⁵⁰

Augustus'un kendisini ilahlaştırma politikası dönemin edebi eserlerinde de açıkça görülür. Dönemin yazarları tarafından sık sık bir altın çağ vurgusu yapılır. Publius Vergilius Maro, *Aeneis* eserinde Romalıların altın çağını Caesar'ın oğlu Augustus'un getireceğini söyler.⁵¹ Aynı şekilde Ovidius ünlü *Metamorphoseon* kitabını bitirirken Caesar'ın oğlu Augustus'un başarılarını görüp onun tarafından geçildiğine sevindiğini söyleyerek Augustus'u över.⁵²

Bütün bu yürütülen propaganda süreci sonunda Augustus'un güçlü ve tanrısal bir lider olduğu kabul edilmiş oldu.⁵³ Augustus uzak eyaletlerdeki yerel tanrıların ve hükümdarların kültleriyle dahi bütünleşti ve onlara edi-

47 Cassius Dio XLVIII, 301.

48 Suetonius, Divus Augustus XCIV.

49 Suetonius, Divus Augustus XXIX.

50 Suetonius, Divus Augustus LXX.

51 Vergilius, *Aeneis* VI, 791-794.

52 Ovidius, *Metamorphoseon* XV, 850-855.

53 Caesar ve Augustus'un propagandaları ve Roma İmparatorluğu'nda imparatorun kutsallığı hakkında detaylı bilgi için bkzn. Ittai Gradel, *Emperor Worship and Roman Religion*, Clarendon Press, Oxford, 2002.

len dualarda anılır oldu. Kendisi yalnızca ülkeyi değil aynı zamanda orduyu da yöneten ilahi bir soydan gelmiş özel bir kimseydi. Yaratılan bu algı Augustus'un otoritesini sağlama alıyor ve kendisini kolay kolay karşıya alınmayacak bir insan olarak gösteriyordu. Elbette bu sonraki imparatorlar için geçerli ve kalıcı bir durum olmadı. Bazı imparatorlar tanrısal anlamına gelen “*divus*” unvanıyla anılırken bazılarıysa lanetle anılır oldular. İmparatorun tanrısallaştırılması ya da çok güçlü görülmesi isyanları engellemeye yetecek bir şey değildi fakat oluşturdıkları imaj her zaman kendisine karşı isyan etme konusunda ya da isyandan dönerek imparatorun affına sığınmak gibi konularda etkili oldu.

F- İmparatorluğun Yayılmacı Politikası ve Lejyonlar

Roma imparatorluğu milattan önceki birinci yüzyılda sınırlarını çok fazla genişletmişti. Augustus çağı Italia coğrafyası için huzur ve istikrar anlamına gelse de dış politika adına iç savaşlar sebebiyle uzun zamandır ihmal edilen yeni yerler ele geçirme meselesine odaklanıldığı için sınır eyaletlerinde büyük hareketlenmeler yaşandı.⁵⁴ Uzun yıllar boyu devam eden iç savaşlar sonucu askerler Roma'nın düşmanları olan barbarlar ile değil, birbirleriyle savaşmaya alışmış durumdaydılar. Augustus'un getirdiği istikrar sayesinde hedef yeniden sınır ötesine çevrildi. Augustus'un ölümü itibarıyla Roma, Akdeniz havzasını tamamen elinde tutuyordu. Doğuya ilerleme konusunda Crassus ve Marcus Antonius'un başarısızlıklarından sonra bir endişe ve en azından bir süreliğine daha fazla doğuya ilerlememe düşüncesi ortaya çıkmıştı. Roma'nın asıl problemiye kuzey sınırlarındaydı. Gallia'nın tamamen fethedilmesi sonrasında Rhenus Nehri Roma'nın kuzeydeki barbarlar ile sınırı oldu. Balkanlarda ise Danubius Nehri, Traianus'un Dacia fethine kadar aynı görevi görmekteydi. Augustus yönetiminin son zamanlarında artık Roma'nın yayılımının durması gerektiği konuşulmaya başlandı. Yeni fetihler demek sonradan savunulması gereken yeni topraklar demekti. Ordu üzerinde zaten yeteri kadar yük vardı ve fazlasının tehlikeli olabileceği düşüncesi doğdu. Üstelik Roma birçok kez hem doğuya hem de kuzeye seferler düzenlemesine karşın kalıcı zaferler elde edemiyordu. Bu düşüncelerin sonucunda Augustus yazdığı vasiyetinde kendisinin halefi olacak kişinin imparatorluğu genişletmek için hiçbir girişimde bulunmaması gerektiğini, kendisinin ve ordunun enerjisini halihazırda sahip olunan topraklardaki Roma hakimiyetinin sağlamlaştırılması ve buraların savunulmasına harcaması gerektiğini söylüyordu.⁵⁵ Augustus'un vasiyeti yerine getirilmedi. Kendisinden sonra gelen imparatorlar da sınırları genişletmeye, Rhenus ve Danubius nehirlerinin ötesine geçmeye çaba gösterdi ve Roma lejyonları hiçbir zaman yalnızca ülkeyi savunan birlikler olarak kalmadılar. Roma çoğu emperyalist devletin tarih boyunca kullandığı bir argümanı çok etkili bir şekilde kullanmaya başlamıştı: "savunmacı emperyalizm" Roma İmparatorluğu'nun resmî ideolojisi

54 Keppie 2005, 133.

55 Keppie 2005, 146.

haline geldi. Bu görüş doğrultusunda Roma, girmiş olduğu tüm savaşları yeni bir yeri fethetmiş dahi olsa kendini savunmak amacıyla yapmış oldu. Roma her ne sebeple savaşmış olursa olsun tarihinin hiçbir dönemini savaşız geçirmemiştir. *Pax Romana*'yı sağlamak ve korumak uğruna her zaman savaş halinde olmuş ve askerlerini asla görevsiz bırakmamıştır. Zira ordunun ve askerlerin boş durması Roma'da oldukça korkulan bir durumdur. Bunun ordu içerisinde hem disiplin eksikliği hem de huzursuzluk getireceği düşünceyle Roma lejyonları sürekli olarak bir şeyler ile meşgul edilmiş ve boş bırakılmamıştır. Savaş olmayan zamanlarda dahi lejyonlar inşaat işlemleri ya da ağır idmanlar gibi farklı gerekçelerle her zaman meşgul tutulmuşlardır.

G- İsyanın Farklı Yüzleri: Senato ve İmparator

Bir isyan patlak verdiğinde senatonun nasıl bir tutum sergileyeceği her zaman en önemli konulardan birisi olmuştur. Cumhuriyet dönemi sona ermiş olsa da senatonun ve bazı seçkin senatörlerin gücü her zaman Roma siyasetinde etkin rol oynamıştır. Senatonun isyana nasıl bir tepki vereceği ilk olarak isyanın türüne bağlıydı. Askerler arasında görülen bir ayaklanmaya senatonun vereceği yanıt her zaman aynıydı. Bu tarz isyanlar derhal bastırılmalı diye gerekli adımlar atılır ve imparatora destek olunurdu. Fakat gerçekleşen isyan güçlü bir lider önderliğinde ise işler bu kadar net ilerlemiyordu. Herhangi bir eyalet valisinin ayaklanması senato ve senatörler için bir fırsata dönüşebilirdi. İmparatora rakip bir isim ayaklandığında senatörler bu isyancıdan yana tutum sergileyebilir ve ona gizli ya da doğrudan açık bir şekilde desteklerini sunabilirdi. Bunun karşılığında isyanın bir iç savaşa dönüşmesi ve nihayetinde başarılı olması sonucunda bu senatörler imparatora desteklerinin karşılığını almayı talep edecekleri için doğrudan bir çıkar ilişkisi söz konusuydu. Fakat her güçlü ve karizmatik lider destek görecekti diye bir durum yoktu. İsyan liderinin ve isyanın destek görebilmesi tamamen imparator ile senato arasındaki ilişkiye bağlıydı. Sevilen bir imparatorun karşısına ne kadar güçlü bir isyancı çıkarsa çıksın senato ilk olarak imparatora yana tutum sergileme eğilimindeydi. Bunun sebebi ise basittir, iç savaş ve yaşanabilecek uzun süreli kaostan kaçınmak. Bu tür kaos ortamları senatörler için bir fırsat kapısı olsa da aynı oranda taşıdıkları risk sebebiyle tam anlamıyla bir kumara dönüşüyordu. Sevilen bir imparator karşısında ne kadar güçlü ve başarılı olursa olsun bir isyancının senato desteğini alamamasının en bilindik örneği ise Avidius Cassius'un Marcus Aurelius'a karşı isyanı olmuştur.

İmparator gözünden ise isyan her zaman ürkütücü ve ciddiye alınması gereken bir mesele olmuştur. İsyan eden kişiden ve isyanın büyüklüğünden bağımsız bir şekilde isyanın özellikle senato başta olmak üzere alabileceği destek potansiyeli her zaman imparatorları bu konuda hızlı ve net kararlar almaya itmiştir. İster asker isyanı olsun ister bir lider tarafından organize edilen isyan olsun imparatorlar her zaman senato ve çevre eyaletlerin desteğini aldığını garantileyerek faaliyete başlar. Bir asker isyanında imparator makamının tehlikeye girdiği çok sık görülen bir olay olmasa da imparatorlar

bu tür isyanları da oldukça ciddiye alırlar. Augustus'dan itibaren imparatorların göreve geldikten sonraki ortak hedefleri odunun güvenini ve desteğini kazanmak olmuştur. Herhangi bir lejyonun desteğini kaybeden imparator bu huzursuzluğun diğer lejyonlara da yayılması sonucunda hem kendi makamını tehlikeye atmış olacak hem de Roma'yı dışarıdaki düşmanlara karşı daha savunmasız bir duruma soktuğu için senato desteğini de kaybedecekti. Bu sebeple imparatorlar asker isyanlarında genelde ilk iş olarak bir elçi belirlerler. İsyancı askerlerle görüşmeler yapacak ve taleplerini tartışacak olan bu elçi sıradan birisi ya da bir senatör olmazdı. İmparatorlar askerleri ciddiye aldıklarını belli etmek adına oğullarını ya da en yüksek rütbelerden devlet adamlarını isyancılarla müzakere etmek adına yollarlardı. Eğer isyan bir lider önderliğinde gerçekleşiyorsa imparatorların ilk hedefleri bunun bir iç savaşa dönüşmeden sonlanmasını sağlamak olmuştur. İsyancıya düzenlenecek bir suikast ya da destek alamadığını ve yalnız olduğunu düşündürecek isyandan caydırma en temel yöntem olmuştur. Fakat isyancı hem diğer lejyonlardan hem de senatodan destek görüyorsa bu durumda imparatorlar için yalnızca iki seçenek kalıyordu. Ya bir iç savaşa girecekler ya da tahttan feragat edeceklerdi. İç savaşa girmeye cesaret edemeyen ve gerçekten de canını kurtarmak adına tahttan feragat etmeyi düşünen imparatorlara en bilindik örneklerin başında Scribonianus'un isyanı sonrası ciddi bir şekilde tahtı bırakmayı düşünen ve bunun için çevresine danışan Claudius gelir.

İkinci Bölüm

ROMA ORDUSUNUN GENEL YAPISI

A- Marius Reformları ve Orduda Profesyonelleşme

Roma imparatorluk ordu yapısının temelleri cumhuriyet döneminde Gaius Marius'un yaptığı askeri düzenlemeler ile oluşmuştur. Marius, Roma lejyonlarına ciddi anlamda şekil vermiş ve hem askerlik mesleğini hem de orduyu daha profesyonel bir hale getirmiştir. Roma lejyonlarının ve ordusunun bir makineye benzetilmesi bu dönem ile başlamıştır. Marius yaptığı reformlarla askere alımlardan emekliliklere, lejyonlarda bulunan asker sınıflarından, lejyonun yapısına kadar birçok şeyi değiştirdi. Yaptığı çoğu değişiklik uzun vadede orduyu sadakat ve isyan meseleleri de dahil olmak üzere derinden etkiledi. Ordu ve askerlik belirli kalıplara oturtularak standart bir hal almaya başladı. Marius equites sınıfı ağır süvari birimlerini lejyondan çıkarttı, bu görevler *auxilia* yardımcı birliklerine verildi. Böylelikle Romalı vatandaşlardan oluşan asıl askeri güç olan lejyon ordusunda piyade ağırlığı daha da arttı. Lejyon temel birimleri olarak *cohors* ve *centurialar* kabul edilerek yeniden düzenlendi. Fakat Marius'un yapmış olduğu bu biçimsel reformlardan ziyade ordu içerisindeki sosyal kalıpları yıkan, askerlik kavramını ve hizmet şartlarını değiştiren yenilikleri, ordunun geleceğini ve gelecekte gerçekleşecek olan isyanları asıl etkileyecek yenilikler oldular.

Marius'un getirdiği yenilikler arasında ordunun kaderini en çok etkileyeni askere alınma şartlarında yapılan yenilikler oldu. Marius, askeri hizmet için gerekli olan mülkiyet kısıtlamalarını kaldırdı. En başından beri Roma ordusu, kendi ekipmanlarını kendisi satın alabilecek maddi düzeyde toprak

sahibi kişilerden oluşuyordu. Bir süre sonra ordu için daha fazla insan gücüne ihtiyaç duyulmaya başlandığında ordudaki sosyal sınıflara dayalı tüm ayrımlar kaldırıldı. Marius Africa'da devam ettirdiği savaflara daha fazla asker sağlamak adına böyle bir adım attı ve böylece Roma ordusunun tüm yapısını derinden etkilemiş oldu. Artık askerlik ayrıcalıklı bir meslek olmaktan çıkmıştı. Bu değişiklik sonrasında toplumun en fakir, işsiz ve topraksız insanları için yeni bir kurtuluş yolu doğmuş oldu. Herhangi geliri, toprağı olup olmadığına bakılmaksızın birçok kişi artık kendilerine meslek olarak askerliği seçme şansını elde etti ki bu kişiler sayıları azımsanacak seviyede değil tam tersine Roma'nın büyük çoğunluğunu oluşturan bir gruptular. Marius'un bu reformu bu insanlara bir gelecek, bir hayat sunmuş oldu. Bu askerlerin dönecekleri bir evleri, aileleri ya da toprakları yoktu, tek işleri askerlikti. Tüm hayatları askerlikten ibaret olan kişilerin ağırlıkta olduğu bir ordu için Roma'nın gerçek anlamda gönüllü profesyonellerden oluşan ordusu demek yanlış olmaz. Bu şekilde Marius ile birlikte gönüllülük esasına dayalı profesyonel askerlik ve profesyonel ordu kavramları açıkça görülmeye başlandı.⁵⁶ Bu askerler paralarını, topraklarını kazanmak için tamamen generallerine bağlı bir hayat sürmeye başladılar. Toplumun en alt kademesinden gelip, orduda bir statü kazanıyorlar ve generalleri başarılı oldukça onlar da başarılı sayılıyorlardı. Para kazanıyorlar, emekli olduklarında sahip olacakları topraklar kazanıyorlardı. Fakat generallerinin başarısız olması onlar için de felaket demektir. Lejyonları dışında bir hayatları olmayan ve toplumda herhangi bir statü elde edememiş bu insanlar için devlet veya Romalılık kavramları yoğun anlamlar taşııymıyordu. Hasretini çekecekleri bir evleri, ya da herhangi bir şey borçlu oldukları bir devletleri yoktu. Askerlik mesleğini kendi hayatlarını kurtarmak için yapıyorlardı. Dolayısıyla bu askerler Roma'ya ya da senatoya değil, kendi generallerine bağlı askerler oldular. Generalleri için Roma'yı da karşlarına almaya her an hazır dılar. Generallerin ön plana çıktığı ve ordunun bu denli büyüdüğü bir dönemde iktidara gelmenin yolunun lejyonları kontrol etmekten geçtiği artık açık bir şekilde görülmeye

56 Marius öncesi Roma ordusunda gönüllü askerlik ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Catherine Wolff, "Les volontaires dans l'armée romaine jusqu'à Marius", *Latomus*, Cilt:69, Sayı:1, 2010, ss. 18-28.

başlandı ve Marius'un yaptığı reformlar Roma'yı Caesar'a oradan da imparatorluk rejiminin tesisine doğru götürdü. Askerlerin yönetimde söz sahibi olmaya başladıkları bir devletin ilk adımı Marius reformları ile gelmiş oldu.

Marius askerler arasında da bir dayanışma ve yoldaşlık bağı kurmak için çabaladı. Askerlerin terfi almalarının önünü açtı. Askerler dışarıdan gelen bir üst rütbeli yerine kendi içlerinden yükselmiş bir dostlarına daha yakın samimiyet ve sadakat gösterdiler. Askerler arasındaki yoldaşlık düşüncesi ve bir şeye aidiyet beslemelerinin simgesi olarak sembolik bir figür standardı ortaya çıktı. Ünlü Roma kartalı "*aquila*" lejyonların sembolü olarak belirlendi. Marius öncesi dönemde askerlerin kullandıkları toplam 5 sembol vardı. Bu semboller kartal, kurt, minotor, at ve yaban domuzuydu. Marius'un zamanına gelindiğinde yalnızca kartal figürü savaflara götürülüyor, diğerleri kamp alanında bırakılıyordu. Marius ikinci konsüllüğü döneminde kartal hariç tüm figürleri kaldırdı ve kartalı Roma lejyonlarının resmi simgesi haline getirdi.⁵⁷ *Aquila* askerlerin ve lejyonun şerefine ve aktif varoluşlarının kutsal bir göstergesiydi ve kaybedilmesi kesinlikle kabul edilemez bir durumdu. *Aquila* zaman içerisinde çok önemli bir kült haline aldı ve lejyon içerisinde önemli bir dini sembol haline geldi.⁵⁸ *Aquilanın* kaybı lejyonların utanç içinde dağıtılmalarına dahi sebep olmuştur.⁵⁹ *Aquilayı Aquilifer* ismi verilen bir kıdemli bir asker taşıyor ve gerek statüsü gerekse maaşıyla sıradan lejyonerlerin çok daha ilerisinde bir konuma sahip oluyordu. Görüldüğü üzere Marius tek bir sembolü ön plana çıkartarak askerler tarafından daha çok benimsenmesini sağlamış ve askerlerin kendilerini sorumlu hissedecekleri sembolik bir değer oluşturmuştur. Bu ve bunun gibi askeri değerler birçok askerin birbirlerine karşı sorumluluk taşımalarına sebep olmuştur. İlerleyen yıllarda askerlerin benimsedikleri bu sembol sayesinde isyandan caydıkları ve kutsal kartala saygısızlık yaptıklarını fark ederek derhal itaatsizlik halini terk ettikleri örnekler ile karşılaşılır. Marius Roma askerleri arasında hiç de küçümsenmeyecek bir öneme sahip olan kült kavramının oluşmasında bu şekilde büyük bir adım atmış oluyordu.

57 Plinius, *Naturalis Historia* X, 5.

58 Bardouille 2010, 421.

59 Parker 1993, 36.

Marius'un askerler ve lejyon yapısıyla ilgili yaptığı bir diğer önemli değişiklik ise askerleri yalnızca savaşan kimseler olmaktan çıkartarak onlara farklı sorumluluklar yüklemesi oldu. Marius tüm askerlerin kendi çadırlarını, silahlarını, teçhizatlarını, birkaç gün yetecek kadar tayın vb. yiyeceklerini ve hatta pişirme araç gereçlerini kendilerinin taşımalarına karar verdi. Böylece ordu kendi kendine yeten ve tamamen mobilize bir orduya dönüştü.⁶⁰ Askerlerin böyle fazlaca yükleri kendi başlarına taşımaları yabancı literatürde “*Marius’ mules*” Türkçe çevirisiyle “Marius’un katırları/katır kervanı” olarak adlandırılmalarına sebep oldu. Bu yeni sorumluluk askerleri son derece profesyonel bir kalıba sokuyor ve modern dünyada dahi hala uygulandığı şekliyle tam anlamıyla donanımlı bir asker profili oluşmasını sağlıyordu.

60 Southern 2006, 95.

B- Makinenin İşleyişi: Lejyon Yapısı

Erken cumhuriyet dönemlerinde lejyonlar kalıcı yapıda değillerdi. Yalnızca acil durumlarda toplanıyorlar ve görevlerini tamamladıktan sonra dağıtılıyorlardı. Zamanla kalıcı hale dönüşen ilk lejyonlar Legio I, II, III ve IIII oldu. Her bir konsül için iki lejyon vardı. İmparatorluk döneminin aksine bu dönemde her lejyon birbirine tam anlamıyla eşit değildi. Bu 4 lejyonun başına atanan askeri tribünlerden ilk aday gösterilenler ilk lejyona atanıyorlardı.⁶¹ İlerleyen dönemlerde lejyonlar arasında herhangi bir fark kalmadığı gibi imparatorluk dönemine geçilmesiyle birlikte lejyonlar tamamen kalıcı hale getirildiler. Lejyonların mevcut asker sayısı cumhuriyet dönemi için 4200 piyade ve 300 süvari idi. İstisnai durumlarda herhangi bir aşırı tehlike anında piyade sayısı 5000'e çıkartılıyordu.⁶² Lejyonların asker sayıları imparatorluk dönemine geçildiğinde 5200 piyade ve 120 *auxilia* birliğine yükseltildi.

Marius reformları sonrası lejyonların iç organizasyonu da standart bir düzene sokuldu. Her bir lejyon 10 *cohors* bölündü. Her bir *cohors* kendi içerisinde 6 *centuria* barındırıyordu. Modern ordu terimleri ile ifade edilecek olursa *cohors* için tabur, *centuria* içinse bölük denebilir. Cumhuriyet döneminin ünlü birimi *manipulus* imparatorluk devrinde tamamen kaldırıldı.⁶³ Her bir *centuria* 80 askerden meydana geliyordu. Bu sayı diğer işlerle ilgilenen yardımcı kişiler ile 100'ü buluyordu. Her *centurianın* birbirlerine denk olduklarını söylemek mümkün değildir. İlk sıradaki *centuria* diğerlerinden ayrı tutuluyordu ve bu *centuriadaki* asker sayısı iki katıydı. *Centurialar* da kendi içinde Roma ordusunun en küçük birimi olan 10 adet *contuberniuma* bölünüyordu. 8-10 kişiden oluşan bu ekip modern terimle manga olarak ifade edilebilir. Bir nevi çadır yoldaşlığı yapan bu kişiler aynı çadırda kalıyor, her işlerini birlikte yapıyorlardı. *Contuberniumlar* *decanus* tarafından, *centurialar* *centurio* tarafından yönetiliyordu. *Centuriolar* lejyonların en önemli subaylarıdır. Neredeyse tüm işleyişin merkezinde bulunuyorlardı ve askerler ile *tribunuslar* gibi üst düzey komutanların arasındaki bağı oluşturuyorlardı. İlk sıradaki *centurianın* ayrıcalıklı durumu sebebiyle buranın *centuriosu*

61 Polybios VI, 19.1.

62 Polybios VI, 20.8.

63 Keppie 2005, 147.

da diğerlerinden daha üst bir rütbedeydi ve *Primus Pilus* olarak adlandırılıyordu. Bu mevkiye erişebilmek için çok uzun süreler hizmet vermiş olmak gerekiyordu. *Centurioların optio* adında yardımcıları bulunmaktaydı ve bu yardımcılar doğrudan askerler ile muhatap olan kimselerdi. Cohorslara gelince, belirli bir *cohors* komutanı bulunmamaktaydı. Bu durum oldukça tartışmalıdır. Neden belirli bir *cohors* komutanının olmadığı ve bu durumun ordu içindeki *centuriolar* arasında bir rekabete ve itaatsizliğe yol açıp açmayacağı meselesine net bir cevap vermek mümkün değildir. Görünüşe göre bir *cohorsun* tüm *centurionları* bir ekip olarak çalıştılar ve kendilerinden daha kıdemli bir lidere ihtiyaç duymadılar. Gerekli durumlarda eski bir *centurio* olan *primus pilusun* diğer *centuriolar* ile birlikte hareket ederek komutayı ele almış olması muhtemeldir. *Primus Pilus* doğrudan *legatus legionis* ile irtibat halindeydi. Sıradan bir askerin ulaşabileceği en önemli mevki olarak görülen *primus pilus* her lejyonda bir tane bulunuyor ve muhtemelen yalnızca bir sene hizmet verdikten sonra *equites* sınıfına girmeye hak kazanıyorlardı.⁶⁴

Centurioların ve *Primus Pilusun* rütbe olarak üstlerinde ise Romanın *equites* sınıfına mensup olan ve orduya tecrübe kazanmaları için yollanan 5 adet askeri *tribunus*, *Tribuni Angusticlavii*ler bulunuyordu. Onların hemen üzerinde ise eğitim, ekipmanların tedariği ve inşaa işleri gibi neredeyse tüm kamp işlerinden sorumlu *Praefectus Castrorum* bulunuyordu.⁶⁵ Onun da üzerinde artık lejyonun en üst yetkililerine geldiğimizde Roma'nın soylu senatör sınıfı ailelerinden gelen genç yetişkin erkeklerin siyasi hayata girmeden önce askeri tecrübe kazanmaları için yaptıkları bir başka *tribunusluk* olan *Tribunus Laticlavii* bulunuyordu. Bu genç *tribunus* bir lejyonda *Legatus*dan sonraki en rütbeli ve en soylu kişiydi.⁶⁶ Roma'nın en soylu ailelerinin çocukları bu görevde bulunarak kendileri gibi soylu lejyon kumandanlarının yanında askeri tecrübeler ediniyorlardı. *Legatus Legionis* ise lejyonun en rütbelisi ve nihai yöneticisiydi. *Legatuslar* hem cumhuriyet hem de imparatorluk dönemlerinde oldukça saygın kişiler olmuşlardır. *Legatuslar* senatoryal sınıfa mensup kimselerden seçiliyordu. Soylu kimselerin kariyer basamakları açı-

64 Southern 2006, 130.

65 Southern 2006, 129.

66 Southern 2006, 125-128.

sından son derece önemli ve yüksek bir mevkiydi. Augustus dönemi sonrası *Legatus Legionis*ler yine senatoryal sınıfa mensup, doğrudan Augustus tarafından emperyal eyaletlere atanan *Legatus Augusti pro praetor*ların komutası altındaydılar. Bu rütbelere atanan kimseler eski *tribunus*lardan seçiliyordu. İmparator Augustus *legatus*ların hizmet sürelerini 2 yıl ile sınırladı. Sonraları bu sürenin uzatıldığı bilinmektedir. Augustus'un bu sınırlamayı bu kadar kısa tutmasının en belirgin sebebi bu rütbelerdeki kişilerin ordu içinde lejyonlar tarafından zaman geçtikçe daha da fazla benimseniyor olmaları ve aşırı güçlenerek imparatora karşı bir tehlikeye dönüşebilecekleri ihtimalidir. Doğrudan imparator tarafından eyaletlere hem yönetim hem de askeri meseleler için atanan bu isimlerin imparatora sadık kalmaları için Augustus döneminden itibaren oldukça özen gösterilmiştir. Bulundukları eyaletlere göre çok ciddi ekonomik ve askeri destekleri bulunan bu isimler imparator için her zaman tehlike oluşturabilecek kişiler olmuşlardır.

C- Lejyon Adları ve Amblemleri

Lejyon adları ve kendileriyle özleşen amblemleri görünenin arkasında derin anlamlar taşıyan ve yaşanan isyan olaylarına farklı bakış açıları kazandıracak detaylardır. Bir lejyon içerisindeki askerler arasındaki yoldaşlık bağının göz önündeki simgeleri o lejyonun taşıdığı ad ve amblemleri olabilir. Askerler kendilerini devletten, ordudan önce ilk olarak hizmet ettikleri lejyona adanmış kişilerdi. Durum böyle olduğunda her lejyonu birbirinden ayrı birer yapı olarak incelemek gerekir. Nitekim bir isyanı bastırması ya da isyana katılmaması gibi durumlar bir isyanın adında taşıyacağı ödül niteliğinde unvanlar kazandırırken bu lejyona ayrıcalık kazandırıyor ve diğer lejyon askerlerine de sadakatin ödüllendirilmesiyle ilgili örnek oluyordu.

Lejyonların numaralandırılmalarında ve isimlendirmelerinde katı bir şekilde belirli bir düzen olduğunu söylemek mümkün değildir. Yine de belirli bir yazılı kurala dayanmasa da lejyonlar sıralı bir düzendeymiş gibi görünürler. Augustus dönemi erken imparatorluk lejyonlarını inceleyecek olursak 28 lejyonun var olduğunu fakat sırasıyla I'den XXVIII'e kadar sıralanmadıklarını görürüz. Erken imparatorluk dönemi en yüksek lejyon numarasının XXII olduğu görülür. Bunun sebebi bazı lejyon numaralarının tekrarlanmasıdır. Örneğin Augusta, Cyrenaica ve Gallica lejyonlarının üçü de Legio III olarak numaralandırılıyorlardı. Erken imparatorluk dönemi Augustus'un lejyonları sırasıyla I Germanica, II Augusta, III Augusta, III Cyrenaica, III Gallica, IIII Macedonica, IIII Scythica, V Alaudae, V Macedonica, VI Ferrata, VI Victrix, VII Claudia, VIII Augusta, IX Hispana, X Fretensis, X Gemina, XI Claudia, XII Fulminata, XIII Gemina, XIV Gemina, XV Apollinaris, XVI Gallica, XVII, XVIII, XIX, XX Valeria Victrix, XXI Rapax, XXII Deiotariana şeklindedir. Farklı dönemlere ait lejyon listelerine günümüze ulaşan yazarların edebi eserleri ya da arkeolojik kalıntılar sayesinde ulaşabiliyoruz. Örneğin Marcus Aurelius devrine, bazı tarihçiler tarafındansa Antonius Pius devrine tarihlenen bir yazıtta dönemin 30 lejyonunun isimleri bir sütuna kazanmıştır. Sonrasında M.S. 200 senesinde bu yazıtta İmparator Septimus Severus'un yönetiminde M.S. 197 senesinde kurulan Parthica I, II ve III lejyonları da eklenmiştir ve 33 lejyonluk bir liste olarak bu yazıt günümüze kadar sağlam

kalarak gelmeyi başarmıştır.⁶⁷ Lejyon sayıları ve isimleri hiçbir zaman sabit kalmadı. Bazı lejyonlar dağıtıldı, bazılarıysa savaşlarda yok oldular. Bu lejyonlardan en meşhurları Teutoburg Ormanı felaketi sırasında Varus'un komutasında tamamen yok olan XVII, XVIII, XIX lejyonlarıdır. Suetonius'un anlatımına göre bu lejyonların tamamen yok olduklarını öğrenen Augustus neredeyse akıl sağlığını kaybedecek kadar sinirlenmişti.⁶⁸ Bu büyük felaketten sonra bu üç lejyon bir daha asla toplanmadılar ve bu lejyon numaraları da bir daha asla kullanılmadı.⁶⁹ İç savaş, isyan, sefer gibi olayların yaşandığı ve fazladan lejyonlara ihtiyaç duyulduğu zamanlarda yeni lejyonlar kuruldu. Lejyon kurulmasında ya da dağıtılmasında herhangi bir engel yoktu.

Lejyonların isimlendirilmesinde belirli bir sınır ya da standart olduğunu söylemek de mümkün değildir. Bazı lejyonlar Germanica, Cyrenaica, Gallica, Macedonia gibi hizmet ettikleri ya da toplandıkları yerin adını alıyorlardı. Bazı lejyonlar ise savaşmış veya zafer kazandıkları halkların adıyla anıldılar. Bunun en bilindik örnekleri Parthica ve Scythica lejyonlarıdır. Bazı lejyonlar ise methiye niteliğinde sıfatlar taşıyorlardı. Örneğin "muzaffer" anlamında *Victrix* ismini alan lejyonlar vardı. İmparatorların adlarıyla anılan ya da Apollinaris gibi doğrudan bir tanrıya adanmış lejyonlar da görülüyordu. Farklı örneklerden birisi de demirden bir zırh ekipmanı giydikleri sebebiyle zırhla kuşatılmış anlamına gelen Ferrata adını taşıyan VI. lejyondur. İmparatorların adlarıyla anılan lejyonlar da bulunmaktaydı. Bunun en bilindik örnekleri Augustus ve Claudius'un lejyonlarıdır. Commodus'un da kendi ismiyle anılan lejyonları vardı fakat dahası bu konuda oldukça ileri giderek tüm lejyonların kendisine ait olduğunu belirtecek şekilde "Commodiana" olarak adlandırmak niyetinde olduğu söylenir fakat bu konuda kanıt niteliğinde herhangi bir belge bulunmadığından dolayı kötü şöhretiyle ünlü imparatora karşı bir propaganda olduğu söylenebilir.⁷⁰

Lejyonların en meşhur cognomenlerinden birisi "sadık" anlamında kullanılan "*pia fidelis*" cognomenidir. Bu cognomen lejyonlara sadakatlerinin bir göstergesi ve ödüllendirilmesi olarak imparator tarafından verilir. İsyanlara

67 CIL VI, 3492

68 Suetonius, Divus Augustus XXIII.

69 Southern 2006, 98.

70 Campbell 1984, 90.

katılmayan ve imparatora bağlılıklarını gösteren lejyonlar bu cognomeni birçok kez elde etmişlerdir. Aynı lejyonun birden fazla kez *pia fidelis* unvanını elde ettiği de görülür. İmparatorlar *pia fidelis* unvanının yanına genelde kendi isimlerini de eklerler. Örnek olarak *Pia Fidelis Constans Comodianna*, *Pia Fidelis Domitiana*, *Claudia Pia Fidelis* gösterilebilir.

İç savaş sonrası Augustus birçok lejyonu dağıtmış veya birleştirmiş ve böylece lejyon sayısını 28'e indirmişti. Lejyon birleştirme geleneği oldukça sık rastlanan bir şeydi. İki lejyon birleştirildiklerinde ikiz anlamına gelen *Gemina* adını alıyorlardı.⁷¹ Görüldüğü gibi lejyonların isimlendirilmesinde herhangi bir sınırlamanın ya da bir standardın bulunduğunu söylemek doğru olmaz.

Bu unvanların kullanımına iç savaş döneminde başlanmıştır. Önceki dönemlerde böyle bir kullanım görülmemesinin sebebi olarak lejyonların kalıcı ve geleneksel yapılarına henüz kavuşmamış olmaları gösterilebilir. Askerlik mesleğinin ve lejyon yapısının profesyonelleşmesi ve kalıcı hale gelmesiyle bu tarz bir yöntem ihtiyacı duyulmaya başlanmıştır. Özellikle askerler arasında bir üst kimlik ve yoldaşlık hissi uyandırması bakımından lejyon unvanlarının etkili olduğu düşünülebilir. Unvan kullanımının zaman içinde bir gerekliliğe dönüşmüş olduğunu da göz ardı etmemek gerekir. Özellikle iç savaş ile görülen lejyon sayılarındaki aşırı yükseliş sonucu aynı sayı değerlerine sahip birçok lejyonun birbirlerine rakip isimler tarafından orduda kullanımı lejyon unvanlarının kullanılmaya başlanmasını kaçınılmaz hale getirmiştir.

Her lejyonun numarası ve unvanına ek olarak bir de özel amblemi bulunuyordu. Bu amblemlerde de numaralandırma ve isimlendirme meselesinde olduğu gibi belirli bir standart ya da kısıtlama bulunmuyordu. Herhangi bir kısıtlanma görülmemesine rağmen çoğunlukla bir hayvan lejyon sembolü olarak kabul ediliyor ve kullanılıyordu. Romalı askerlerin hepsi lejyon fark etmeksizin aynı üniformaları giyiyor ve aynı teçhizatı kullanıyorlardı. Dolayısıyla bu askeri birlikleri birbirlerinden ayırt etmenin tek yolu kalkanlarında taşıdıkları amblemlerdi. Marius'dan önceki dönemde lejyonlarda kartal, yaban domuzu, boğa, at ve kurt sembolleri kullanılıyordu. Marius ile kartal sembolü tüm lejyonlar arasında yaygınlaşarak ordunun ve doğru-

71 Casius Dio LV. 23.

dan Roma'nın bir simgesi haline geldi.⁷² İlerleyen dönemlerde imparatorluk çağına gelindiğinde kartal ve boğa gibi eski sembollere ek olarak leylek, aslan gibi hayvanların da kullanıldıkları görülür. Bu hayvanların Roma için özellikle dini açılarından önemli hayvanlar oldukları ve dini değerler taşıdıkları söylenebilir. Aynı şekilde gerçek hayvanlara ek olarak Pegasus gibi dini varlıkların lejyon amblemi olarak kullanımı da görülmektedir. Bilindiği üzere Roma yalnızca Yunanlılardan değil, neredeyse karşılaştığı tüm halklardan kendisine kültür aktarımı yapmış ve bu halklardan bazı gelenekleri benimsemiştir. Lejyon amblemlerinde bunun net bir örneği olarak yaban domuzu figürüyle karşılaşırız. Keltlerin kötülükten korunmak amacıyla yaban domuzu sembolünü kullandıkları bilinmektedir. İtalya'nın kuzeyindeki Gallia Cisalpina'nın Roma'ya katılması ve sonrasında bir askeri eyalet olarak kullanılması sonucu bu bölgede kurulan I Italica ve diğer lejyonlar yerel halkın geleneğini devam ettirerek lejyon amblemi olarak yaban domuzunu benimsemişlerdir.⁷³ Lejyonların toplandıkları bölge ile olan ilişkileri söz konusu olduğunda akıllara ilk gelmesi gereken mesele boğa amblemi taşıyan lejyonlar ve bu konu hakkındaki tartışmalardır. Boğa ambleminin kullanımı hakkında iki farklı görüş bulunmaktadır. Birincisi Caesar'ın şahsi amblemi olarak kullanıldığı meselesidir. Bunun dayanağı olarak tanrıça Venüs sebep gösterilir. Venüs, Iulia gens'inin efsanevi kurucusu olarak görülür ve Caesar kendi soyunu Venüs'e dayandırır.⁷⁴ Venüs'ün ise zodyak kuşağındaki Taurus yani boğa takımyıldızıyla ilişkili olduğu düşünülür.⁷⁵ Caesar'ın lejyonları arasında boğa figürünün yaygın olarak kullanıldığı net bir şekilde görülse de bunu tüm lejyonları için söyleyemiyoruz. Boğa figürü olmayan lejyonlarının da bulunması bu figürün Caesar'ın kendisiyle özleşmiş sembolü olmadığını gösterir. Stephen Dando Collins'e göre Caesar'ın şahsi motifi boğa değil, fil figürüydü.⁷⁶ Bu durumda boğa figürüyle ilgili ikinci görüş olarak Hispania'yı temsil ettiği meselesi ortaya çıkıyor. Boğa amblemlili lejyonların göze çarpan ortak noktaları Hispania lejyonları olmalarıdır. Bu bölgede toplanan lejyon-

72 Keppie 2005, 120.

73 Dando-Collins 2010, 71.

74 Suetonius, Divus Iulius VI.

75 Keppie 2005, 120.

76 Dando-Collins 2010, 72.

ların ortak bir nokta olarak boğa amblemi kullandıkları düşünülür. Bölgede Roma hakimiyeti kurulmadan önce dahi burada ikamet eden Keltiberlerin⁷⁷ boğa dövüşleri yaptıkları bilinmekte ve bölge geleneği olarak düşünülmemektedir. Bu geleneğin Roma lejyonlarına da yansıdığı düşünülür.

Amblem seçimlerinde dönemin inançları doğrultusunda gökbiliminin ve yıldızların da etkili olduğu düşünülmektedir. Her lejyonun toplanma dönemiyle ilişkili olarak yıldızlarda göksel bir karşılığı olduğu göz önüne alındığında genel görüş oğlak figürünün en şanslı figür olarak düşünülmesi ve hatta bu fikrin Augustus tarafından da benimsendiğidir.⁷⁸ Oğlak figürü ve onun göksel karşılığının şans getirdiği düşünülüyordu. Augustus'un özellikle Marcus Antonius ile giriştiği iç savaş zamanından kalma lejyonları boğa, yaban domuzu gibi lejyon amblemlerinin yanında oğlak figürünü da lejyon bünyesinde benimsiyor ve ayrı bir işaret birimi olarak taşıyordu.⁷⁹ Augustus'un oğlak figürüne bu kadar önem vermesinin sebebi ise doğum gününde yatıyor. Suetonius Astrolog Theogenes'in Augustus'un doğum gününü öğrendiğinde onun önünde diz çökerek ayaklarına kapandığı ve bu olaydan sonra Augustus'un kendi burcuna oldukça büyük bir ilgi göstermeye başlayarak halk arasında yaydığı ve paralar bastırıldığını aktarır.⁸⁰ Augustus kendisini devletin kurtarıcısı olarak gösteriyor ve bunun da yıldızlarda yazılı bir mesele olduğunu öne sürerek kendi burcu aracılığıyla askeriye dahil birçok yerde kullanıyordu.⁸¹

Roma'nın efsanevi kuruluş miti ve kurucuları olan Romulus ve Remus'u da lejyon amblemi olarak görmek mümkündür. VI. Ferrata lejyonunun ambleminde Roma'nın efsanevi kuruluş mitinde anlatıldığı gibi Romulus ve Remus dişi bir kurttan süt emerken tasvir ediliyorlardı.

77 Keltlerin İberya coğrafyasına göç etmeleri sonrasında Iberler ile karışmaları sonucu ortaya çıkan halk. Detaylı bilgi için bkz. Der Kleine Pauly, *Keltiberer* maddesi.

78 Keppie 2005, 120.

79 Dando-Collins 2010, 73.

80 Suetonius, *Divus Augustus* XCIV.

81 Zanker 1988, 48.

D- Bir Meslek Olarak Profesyonel Askerlik ve Hizmet Süreci

İmparatorluk devriyle birlikte artık askerlik profesyonel bir meslek halini almıştı. Gönüllülük esasına göre yapılan bu meslekte askerlerin kalıcı olması bekleniyordu. Lejyonların hem yeni asker alımlarıyla sürekli dinç kalmaları hem de uzun hizmet süreleri sayesinde savaş tecrübeleri olan askerlerden oluşan bir yapı olması hedeflendi. Augustus döneminde askerlik hizmet sürelerine belirli bir standart getirildi. İlk olarak M.Ö. 13 senesinde 16 sene askerlik ve ilave olarak 4 sene de emekli /veteran askerlik olarak hizmet süresi standardı getirildi. M.S. 6 senesinde bu hizmet süreleri 20 sene askerlik ve 5 sene de emekli/veteran askerlik olarak yeniden düzenlendi.⁸² Bu veteran askerler lejyondan ayrı yaşıyorlar ve *vexilium* adı verilen kendilerine ait bir sancakları ve *curator veteranarum* adında bir üst subayları vardı. 20 senelik hizmet süresinin sonunda veteran olarak görev yapan askerler aktif olarak savaşmak ya da muhafızlık yapmak gibi rutin kamp görevlerinden muaftılar. Veteranların asıl yükümlülükleri lejyon kampını beklenmedik saldırılara karşı muhafaza etmek ve gerektiğinde savunma savaşına katılmaktı.⁸³

Bu ücretler ve hizmet süreleri göz önüne alındığında askerlik artık ömür boyu sürdürülecek bir meslek olarak görülmeye başlandı. Gerçekten de imparatorluk dönemiyle yeniden yapılanan orduda çok uzun süre hizmet vermiş kişilere rastlamak mümkün hale geldi. Buna en çarpıcı örneklerden birisi günümüzde Tunus'ta bulunan bir yazıttan edindiğimiz bilgilere göre 14 farklı lejyonda birçok farklı göreve gelmiş ve hayatının 50 senesini orduya hizmete adanmış Marcus Petronius Fortunatus adlı askerdir.⁸⁴ Bu kişiler hayatlarını askerlik mesleğine adayan ve bu işi severek yapan kişilerdi fakat bu insanların varlığı diğer yandan askerliği sevdiği için değil, geçimini sağlayıp hayatını devam ettirebilmek için yapan ciddi bir kitle olduğu gerçeğini değiştirmede. İmparatorluğun ilerleyen dönemlerinde uzun hizmet sürelerini bahane ederek terhis edilip evlerine dönmeyi isteyen birçok asker lejyonlarda huzursuzluğa ve isyanlara yol açtılar.

82 Cassius Dio, LIV, 25.6; LV, 23.1.

83 Parker 1993, 212.

84 ILS, 2658.

Askerliğin ömür boyu sürdürülen bir meslek haline gelmesinin askerlerin kişisel hayatlarına da etkileri kaçınılmaz oldu. Askerlerin sürekli hareket ve değişim içinde oldukları için herhangi bir konuma ya da aileye bağlılıklarının olmasını istemeyen Augustus, askerlerin evlenmelerini yasakladı.⁸⁵ Askere alındığı esnada evli olan kişilerin ise evlilikleri iptal edildi.⁸⁶ Augustus'un imparatorluk sisteminde asker yalnızca asker olmalıydı. Eğer bir aileleri olmazsa kendilerini yalnızca lejyonlara ait hissederler ve herhangi bir yerin hasretini çekmezlerdi. Bu yasak oldukça tepki çekti ve amaçlanan geri dönüş gerçekleşmedi. Askerler yasal olmasa da aile kurdular ve kendi sivil hayatlarından tamamen feragat etmediler. Nihayetinde M.S. 197 senesinde Septimus Severus tarafından askerlerin evlenmesi yasağı kaldırıldı.⁸⁷

85 Keppie 2005, 128.

86 Dando-Collins 2010, 18.

87 Parker 1993, 237.

E- Askere Alınma

Roma'da askerlik için uygun görülen minimum yaş 17'diydi. Askerlerin hizmete başladıkları yaşlarla ilgili en net doğrudan bilgileri asker mezar taşlarından öğreniyoruz. Minimum yaşı 17 olarak belirtilmesine rağmen genel ortalama eğilimi 20 yaş civarındaydı.⁸⁸ Çok erken yaşta hizmete başlayan askerlerin sosyal statülerini incelemek bizlere farklı bir bakış açısı sağlayabilir. Toplumda kendisine yer edinememiş alt kesimden veya kimsesiz erkek çocuklarının daha erken yaşlarda orduya kaydolmuş olmaları kuvvetli bir ihtimaldir. Mezar yazıtlarında 16 yaşında askere alınmış birçok ismin olduğu görülürken inanılması güç şekilde daha erken yaşta hizmete başlayanlar da görülmektedir.⁸⁹ Yaş kriteri dışında çok detaylı kriterler olduğunu söyleyemeyiz. Herhangi bir engeli olmayan, çok kısa, çok zayıf ya da çok kilolu olmayan her Roma vatandaşı erkek orduda görev yapabiliirdi.

Marius reformları sonrasında ordu seçkin kimselerin katılabildiği bir yer olmaktan çıktı ve birçok insan için kurtuluş yeri olarak görülmeye başlandı. Toplumun en alt kesiminden insanlar orduya kaydolabiliyor ve hayatlarını orduda devam ettirebiliyorlardı. Asker toplayan rakip komutanlar arasındaki rekabetin bir sonucu olarak savaşa ilgi duymayan pek çok kişi silahlandırılmıştı. Dönem tarihçileri bu kişilerin açgözlülüğüne, huzursuzluk ve özellikle de eve gitme arzularıyla taburcu olmayı istemeleri sonucu isyanlara sebep olduklarından sık sık söz ederler.⁹⁰ Özellikle iç savaşlar esnasında orduya alınan bu kişiler fırsat bulduklarında ordudan terhis olmuşlardır. Aralarında orduda kalmayı tercih eden az sayıdaki askerler ise imparatorluk ordusunun da çekirdeğini oluşturan tecrübeli askerlere dönüşmüşlerdir. Yine

⁸⁸ Dando-Collins 2010, 19.

⁸⁹ RIB 523: 3. Üzüyıla tarihlenen bir mezar taşı yazıtında muhtemelen Caracalla döneminde ilan edilen *Constitutio Antoniniana* sayesinde lejyona giren Thracia eyaletinden bir askerin 14 yaşında hizmete başladığı belirtiliyor. "*D(is) M(anibus) / C(a)elius Donatus B(essus) na/tione mili/tavit ann/os XXVI vix/it annos XXXX*" Yer altı tanrılarına, *Caelius Donatus*, *Bessi kabilesinden*, 26 yıl hizmet etti, 40 yıl yaşadı.

CIL XIII, 08059: Legio I'de eques olarak görev yapan Caius Marius'un mezar taşında 30 yıl yaşadığı ve 15 yıl hizmet ettiği yazmaktadır. "*C(aius) Marius L(uci) f(ilius) Vol(tina) / Luco Augusto eques / leg(ionis) I annor(um) XXX stipen(diorum) / XV h(ic) s(itus) e(st) Sex(tus) Sempronius / frater facien(dum) curavit*" Lucius'un oğlu Caius Marius, *Voltina tribusundan*, *Luco Augusto*, *Legio I'de süvari*, 30 yıl yaşadı, 15 yıl hizmet etti, burada yatıyor, kardeşi *Sextus Sempronius* (bu anıtın) yapımıyla ilgilendi.

⁹⁰ Keppie 2005, 126.

de bu tip askerliğe merakı olmasa da geçim kaygısı sebebiyle orduya gelen kişilerin sonu gelmek bilmedi. Augustus sonrası dönemde de orduda ciddi bir yer edinmeye devam ettiler. Tacitus eserinde askere alınan bu insanlar için Tiberius'un olumlu yaklaşmadığını söyler. Caesar'a göre kendi rızalarıyla askere gelen muhtaçlar ve avareler orduda görülmeye alışık olunan cesareti ve disiplini göstermekte başarısız oldular.⁹¹

Askere katılan kişilerin sivil hayattaki becerilerinden de mümkün olduğunca faydalanılmaya çalışılmıştı. Orduya katılanlar arasında inşaat ustası, demirci, terzi, aşçı gibi kendi meslekleri olan kişiler büyük çoğunlukla bu zanaatlarını orduda da sergilediler. Fakat bu onları askeri işlerden muaf tutmuş olmuyordu. Muharebe zamanı geldiğinde herkes saflardaki yerini almış oluyordu.⁹² Hem dışarıdan katılanların meslek sahibi olmaları hem de lejyonun kendi kendine yetebilmesi gereğince askerde meslek edinenler göz önüne alındığında herhangi bir Romalı asker yalnızca savaşan bir kişi değil aynı zamanda mühendisti, yol ve köprü yapardı, gerektiğinde ekin ekip biçer, gerektiğinde sivil güvenliği ve adaleti sağlardı. Romalı askerler mükemmel birer misyonerlerdi ve dünyanın dört bir yanına Roma etkisini yayıyorlardı.⁹³

Asker olup lejyona katılan kişiler normal vatandaşların tabii oldukları birçok vergiden muaf tutuldular. Ayrıca askerliğe başlamalarıyla birlikte artık normal vatandaşlar arasında uygulanan medeni kanuna değil, daha ağır şartlar taşıyan askeri kanuna tabii tutularak yönetilmeye başlandılar.⁹⁴

Askere alımlarda genç özgür Roma vatandaşı erkekler dışında kalan istisna gruplar da oluyordu. Bu gruplardan ilki için çok uzağa gitmeden eski askerlere bakmak gerekir. Emekli askerler sanılanın aksine her zaman isyan tehdidi oluşturan tehlikeli bir grup olmamış, birçok kez ordu yararına hizmet için lejyonlara geri dönmüşlerdir. Başarılı bir kariyer geçirdikten sonra sorunsuz şekilde terhis edilerek emekli olan askerlerin orduya geri döndükleri sık görülen bir şeydir. Bu geri dönüşler genelde davet üzerine gerçekleşir. Emekliliği hak eden birisinin orduya geri dönmesindeki en temel sebep sivil hayata uyum sağlayamamış olması gibi görünüyor. Emekliliğine kadar

91 Tacitus, Annales IV, 4.

92 Dando-Collins 2010, 18.

93 Barrow 2018, 93.

94 Dando-Collins 2010, 20.

başarılı bir askerlik geçirmiş birisi muhtemelen kendisini toplumdan oldukça uzaklaştırmıştı. Kendisini bekleyen bir ailesi ya da barınacağı bir sosyal çevresi yoksa askerler için sivil hayata karışmak ve kendisine toplumda yer edinmek hiç de kolay değildi. Bazense maddi sebeplerden ötürü geçimini sağlayamayan emekli askerler ordudaki en azından düzenli ve kendi kendilerine yetebilen hayatlarına muhtaç duruma geliyorlardı. Bu gibi durumlarda askerler için orduya geri dönüş kaçırılmaması gereken ikinci bir şans gibi gözükebilir. Bu şekilde başarılı bir askeri kariyer sonrası emekli olduktan sonra genellikle komutanları tarafından davet almaları sonucu gönüllü bir şekilde lejyonlarına geri dönen askerlere (geri) çağırılan anlamında *evocatus* adı veriliyordu.⁹⁵ Neredeyse her roma lejyonunda önemli sayıda *evocatus* bulunurdu ve saygı görürlerdi. Cumhuriyetin son dönemlerinde generallerin bu kadar ön plana çıkması lejyonlardaki *evocatus* sayılarını da arttırmış oldu. Birçok general rekabet ortamı dolayısıyla ihtiyaç duydukları anlarda eski sadık askerlerinin yardımlarını talep etmekten çekinmedi.

Evocatus sıradan bir lejyonerden daha üst rütbedeydi. Kamp işleri, yol ve köprü yapmak gibi bazı işlerden muaf tutulmuşlardır. Genellikle orduya döndükten sonra *centurion* olarak görev yaptıkları görülürdü. Bu isimler sadakatlerini kanıtlamış oldukları için *legatus* bu isimlere son derece güvenirdi. *Evocatus*lardan sorumlu ayrı bir subayın varlığı bilinmemekle birlikte Cicero mektuplarında ordudaki *evocatus*lardan sorumlu bir görevli olarak Decimus Antonius isminde bir *praefectus evocatorum*dan söz eder ve onun *cohor*ların yönetiminin verilebileceği birisi olduğunu söyler.⁹⁶

Özgür Roma vatandaşları dışında kalan kişilerin Roma lejyonlarında kendilerine yer bulması akıl almaz ve karşılaşılmayacak bir olay gibi düşünülür. Nitekim resmi olarak Roma vatandaşı olmayanların askere alınmaları yasaktı. Roma lejyonu tamamen Romalı vatandaşlardan oluşmaktaydı. Roma vatandaşı olmayanlardan oluşan farklı yardımcı birlikler mevcuttu fakat söz konusu Roma lejyonu olduğunda vatandaş olmayanların kabulü söz konusu değildi. Birçok yasağı ve geleneği bozmasıyla bilinen Caesar yine bu konuda da Roma tarihinde bir ilke imza attı ve ilk kez Romalı olmayanlardan bir lejyon topladı.

95 Cassius Dio XLV, 12.3.

96 Cicero, *Epistulae ad Familiares* III, VI, 5.

Caesar Vercingetorix'e karşı özellikle Alesia'da kullanmak amacıyla kendi cebinden harcama yaparak Gallia Transalpina'da yerel halktan bir lejyon topladı ve bu askerleri bir Romalı gibi eğitti.⁹⁷ Lejyona yerel halkın savaş başlıklarından esinlenerek Gallia dilinden Alaudae adını koydu.⁹⁸ Caesar'ın bu lejyondan açıkça bahsetmemesi, gerektiğinde cohors olarak belirsiz tanımlamalar yapması muhtemelen lejyonun alışılmadık kökenini gizlemek ve kabul görene kadar dillendirmemektir.⁹⁹ Caesar daha sonra bu lejyonun tüm üyelerine vatandaşlık hakkı vermiştir.¹⁰⁰ Bunun gibi ekstrem örneklerle karşılaşmak ilerleyen yıllar için bile çok mümkün olmamıştır. Caesar malum kaos ortamından ve merkezi idarenin zayıflığından faydalanarak böylesine ileri gitmiştir.

Söz konusu köleler olduğunda Romalıların hiçbir konuda taviz vermedikleri iyi bilinir. Köleler her şartta ve her işte çalıştırılabilirdi fakat askerlik hizmeti diğer gündelik hayat işleri gibi değildi. Ordu, saygı duyulan ve ayrıcalıklı bir yerdi. Kölelerin orduya ancak yine köle olarak hizmet etmeleri gerekirdi. Kölelerin lejyonlara asker olarak alınması kesinlikle mümkün değildi. Azatlı köleler olarak bilinen *Liberti* sınıfından olanların dahi orduda görev almalarına müsaade edilmiyordu. Azat edildikten sonra vatandaşlık haklarını elde etmelerine rağmen neden orduda hizmet edemedikleri hakkında iki farklı görüş ortaya sürülebilir. İlk akla gelen mesele sadakat ve orduda itaatsizlik etme ihtimalleridir. Kölelerin Romalı olmamaları ve sonradan getirildikleri bu ülkeye bağlılık hissetmemeleri nedeniyle Roma'nın azatlı köleleri orduda kullanmaya çekindiği görüşü mevcuttur.¹⁰¹ Bu görüş ilk bakışta mantıklı gibi gözükse de bünyesinde iki adet cevapsız soru barındırmaktadır. İlk olarak azat edilmeyi hak edecek kadar efendisine sadık ve hizmetinde başarılı bir kölenin sadakatini sorgulamak ne kadar geçerli bir gerekçedir? İkinci olaraksa Roma ordusunda doğrudan lejyonlarda görevli olarak olmasa da Romalı olmayan diğer birçok halktan askerin görev yaptığı bilinmektedir. Hatta auxilia birliklerinin sayılarına bakılacak olursa Romalı askerlerden oluşan lejyonlarla denk sayıda hatta zaman zaman daha fazla oldukları görülmektedir. Bu doğrultu-

97 Suetonius, Divus Iulius XXIV.

98 Suetonius, Divus Iulius XXIV.

99 Keppie 2005, 122.

100 Suetonius, Divus Iulius XXIV.

101 Treggiari 1969, 68.

da azatlı bir kölenin yalnızca Romalı olmaması ve sadakatine güvenilmemesi sebebiyle orduda görev almıyor oluşu açıklanamaz. Azatlı kölelerin orduda görev yapmamalarıyla ilgili diğer bir görüş ise yaş meselesidir. Bir kölenin azat edilmesi sık rastlanan ve kolayca gerçekleşen bir olay değildi. Kölelerin azat edilmeleri örneklerini incelediğimizde azatlı kölelerin yaşlarının ilerlemiş olduklarını görüyoruz. Askere alımlarda genç ve zinde vatandaşların ilk tercih oldukları göz önüne alınırsa azatlı kölelerin orduda yer almamaları için yaşlarının ilerlemiş olması oldukça mümkün gözükmemektedir. Ayrıca erken dönemlerde askerlerin kendi masraflarını karşıladıkları düşünülürse azatlıların birçoğu hizmet için nitelikli olamayacak kadar fakirdiler.¹⁰²

Lejyonlara katılmaya çalışan bir köle fark edilirse ölüm cezasına çarptırılabilirdi.¹⁰³ *Volones* olarak adlandırılan ve Latince istemek anlamındaki “*volo*” fiilinden türetilen bu sözcük herhangi bir zorunluluk olmaksızın kendi rızası ile orduda görev yapmayı isteyen kişileri ifade eder. Genel anlamı bu olsa da aslında *volones* sözcüğü spesifik anlamda ihtiyaç anında orduda görev yapmaları teklif edilen ya da izin verilen köleleri ifade eder.¹⁰⁴ Roma tarihinde ilk ve en yoğun şekilde 2. Pön Savaşı esnasında Cannae Muharebesi sonrasında bu yönetime başvurulmuştur. Roma o denli ağır bir yenilgi almıştır ki yeniden ordu toplayabilmek için köleler azat ettirilip asker yapıldılar.¹⁰⁵ Özgür insan sayısının az olmasından dolayı köleler arasından 8 bin genç ve kuvvetli erkeğe hizmet etmeye istekli olup olmadıkları sorularak kamu hazinesinden karşılanacak şekilde silahlandırılıp askere alındılar.¹⁰⁶ Bu azatlı köleler de askere alınırken tıpkı normal vatandaşlar gibi sadakat yemini ederek hizmete başlıyorlardı.¹⁰⁷ Kölelerin askere alınmaları yalnızca erken dönemlerde görülmekle kalmadı ve ihtiyaç halinde imparatorluk döneminde de bu yönetime başvuruldu. En bilindik örneği ise Marcus Aurelius Antoninus döneminde görüldü. *Historia Augusta*’da anlatıldığı üzere Marcus Aurelius 2. Pön savaşındaki gibi köleleri askere aldı ve “*volones*” örneğinden yola çıkarak bu askerlere gönüllüler anlamında “*voluntarii*” ismini verdi.

102 Sherwin-White 1996, 325.

103 Dando-Collins 2010, s. 18.

104 Smith 1859, 1217.

105 Eutropius III, 10.

106 Titus Livius XXII, 57.11.

107 Titus Livius XXII, 11.8.

Hatta aynı dönemde Marcus Aurelius'un gladyatörleri de askere aldığı aktarılmaktadır.¹⁰⁸ Bu örnekler dışında askere alınan kölelerin genelde piyade olarak değil, donanmada hizmet vermek üzere orduya alındıkları örnekler görülmektedir.¹⁰⁹ Gemilerin kürek çekme, bakım yapma gibi mekanikleri bu durumun başlıca sebepleridir.

Orduya alınan bir askerin gerekli hizmeti sağlaması ve nihayetinde de görevinden ayrılarak sivil hayatına dönmesi beklenirdi. Askerlik hizmetini sorunsuz şekilde atlatan askerlerin yanı sıra bunu başaramayanlar ve farklı şekillerde ordudan ayrılan askerler de mevcuttu. Bu doğrultuda askerler için resmi olarak farklı terhis biçimleri söz konusuydu. Askerler için ideal terhis biçimi *honesta missiodur*. İmparatorluk boyunca görevlerini yerine getirmiş ve sorunsuz bir şekilde terhisi hak etmiş askerler *honesta missio* kapsamında emekliliğe ayrıldılar. Görevlerinin sonunda bu askerlere *tabulae honestae missionis* adında *diplomalar* verildi.¹¹⁰ Günümüzde yaklaşık üç yüzyıla yayılan ve Roma askeriyesi hakkında bize detaylı bilgiler veren toplam 138 *diploma* ele geçirilmiştir.¹¹¹

Onursuz bir şekilde terhis olan askerler *missio ignominiosa* dahilinde oluyorlardı. Büyük utanç taşıyan bu askerler hayatlarının geri kalanında şereften yoksun bir statü olan *infamis* olarak yaşıyorlardı.¹¹² Emeklilik ikramiyesi olarak *praemia militae* ayrıcalığından mahrum bırakılıyorlar ve hiçbir şekilde para ya da toprak alamıyorlardı.¹¹³ Ölüm cezaları dışında bir askerin alabileceği en kötü ceza olan onursuz terhis işlemi oldukça büyük suçlar sonucunda bireysel ya da grup halinde, hatta bütün bir lejyonu kapsayacak şekilde de olabilirdi. İmparatorların askerlerin gözlerini korkutmak ya da kendi ciddiyetlerini kanıtlamak gibi sebeplerden alışılmamış şekillerde onursuz terhis cezaları verdikleri bilinir. Caligula birçok centurion ve *primus pilus*u yaşlı ve halsiz oldukları gerekçesiyle emeklilik ikramiyesinden mahrum bırakarak terhis ettirmiştir.¹¹⁴

108 Scriptores Historiae Augustae, M. Aurelius XXI, VI.

109 Titus Livius XXXVI.2.15, XL.18.7, XL.27.3 vb.

110 CIL XVI 1: İmparator Claudius tarafından verilmiş bronzdan yapılmış bir askeri diploma örneği.

111 Seston 1980, 231.

112 Phang 2008, 145: *Infamis* olan kişiler Roma vatandaşı olmaya devam ediyorlar fakat ömür boyu damgalanmış ve birçok önemli yasal hak ve süreçlerden dışlanmış oluyorlardı.

113 Phang 2008, 144.

114 Suetonius, Caligula XLIV.

Sağlık sorunları sebebiyle erken taburcu olan askerler *missio causaria* dahilinde terhis edilmiş oluyorlardı. Hem psikolojik hem de fiziksel hastalıklar buna dahildi.¹¹⁵

Son olarak lejyonlara sağlanan bu insan gücünün kaynağı da imparatorluk-taki her şey gibi zamanla değişim geçiren ve göz ardı edilmemesi gereken bir konudur. Cumhuriyet dönemi lejyonları neredeyse yalnızca Italia'dan toplanırken özellikle cumhuriyetin son dönemlerine girilmesiyle birlikte bu durum da değişmeye başladı. Augustus döneminde de halen büyük bir çoğunluk Kuzey İtalya'dan sağlanıyordu. İlerleyen zamanlarda Lejyonlardaki Italia halklarının oranı gittikçe azaldı. Kayıtlara göre Augustus döneminde 215 Italia askerine karşılık 134 Italia dışı asker, Claudius ve Nero döneminde 124'e karşılık 136, Traianus döneminde 83'e 299 ve Hadrian döneminde 37 Italia askerine karşılık 2019 Italia dışı asker olduğu görülüyor.¹¹⁶ Sayılara bakılacak olursa yalnızca bir yüz yıl içerisinde lejyonlardaki İtalyan askerlerinin oranının %60'lardan %1 seviyelerine düştüğü görülmektedir. İtalya dışından olanlara güvenmek bir tercihten çok mecburiyet halidir. Değişen şartlar doğrultusunda imparatorlar bu yola başvurmak zorunda kalmışlardır. Bu duruma birçok farklı açıdan gerekçe gösterilebilir. İlk olarak Roma ve çevre illerdeki İtalya vatandaşlarının özellikle iç savaşlar sonrası yaşadıkları savaş ve kargaşa bıkkınlığı halk üzerinde derin bir yorgunluk bıraktı. Halk artık orduyu ve kargaşayı istemiyor, barışı istiyordu. Bu durumun vatandaşları askerlikten uzaklaştırmış olması oldukça kuvvetli bir ihtimaldir. Bir başka gerekçe olarak da imparatorluğun durmak bilmeyen büyümesi gösterilebilir. Genişleyen sınırlar demek daha fazla korunması gereken topraklar demekti. Bunun içinse lejyonların diri tutulması ve düzenli şekilde yeni askere alımlar yapılması gerekiyordu. Tüm insan gücü yükünü yalnızca Italia bölgesinden sağlamak mümkün olmadı. Oldukça geçerli başka bir görüşe göreyse Augustus döneminde oluşturulan Praetor muhafızları ve şehir güvenliğinden sorumlu diğer birliklerin yüküydü. Bu birlikler yaklaşık 10.000 kişiyi istihdam ediyorlardı ve bu sebeple Roma'dan lejyonlara gönderilen askerlerin bir kısmı buraya kaydırıldı.¹¹⁷

115 Watson 1985, 123.

116 Santosuosso 2003, 97.

117 Santosuosso 2003, 98.

F- Ordunun Temel Yapı Taşı: Disiplin

Roma ordusu hem savaş meydanında hem de kamp esnasında katı disipliniyle tanınmıştır. Romalılar askerlerin uyması gereken kural ve davranışlardan bahsederken “*disciplina*” terimini kullanmışlardır. *Disciplina*, ilk ve en önemli olarak tereddütsüz mutlak itaati kapsar.¹¹⁸ Bunun dışında da birçok alanı kapsayan *disciplina kavramı* içerisinde askerlerin eğitimlerini (*exercitum*), savaş meydanındaki yükümlülüklerini, savaş meydanı dışında da çalışmaları gerektiğini ve hatta para harcamaları da dahil olacak şekilde birçok farklı alanı içine alıyordu.¹¹⁹ Bir bakıma askeri yaşam tarzı tamamen disiplinden ibaretti. Katı disiplin, gevşekliklerle ilişkilendirilen iç savaşı önleyici bir unsur olarak görülüyordu. Askeri disiplin, olumlu ödüller ve olumsuz yaptırımlarla dengelenen fiziksel, zihinsel ve sosyal unsurları barındıran bir kontrol ağıdır.¹²⁰

Disiplin kavramı gibi önemli bir diğer terim ise *virtus* terimidir. Romalılar cesurluk, yiğitlik gibi sıfatları ifade etmek için birçok farklı kelime kullansalar da askeri yiğitlik ile en çok özleşen terim *virtus* olmuştur.¹²¹ Roma imparatorluk döneminde askerler *disciplina* ve *virtus* kavramlarını müşterek bir hale getirmişlerdir.¹²² Her iki kavram da bir diğeri olmadan tamamlanmış sayılamazdı. Bir asker *virtusa* sahip olmadan *disciplinanın* getirdiği yükümlülükleri özellikle savaş meydanında sergileyemezdi ve benzer bir şekilde disiplinsiz bir şekilde yiğitlik sergileyen bir asker de kurallara uymayacağı için ideal bir asker olamazdı.

İmparatorluk döneminde *disciplina* kavramı daha geniş bir anlam kazanmaya başladı ve bir süre sonra tanrılaştırılarak bir ibadet teması halini aldı.¹²³ Kamplarda tanrı *disciplina* adına sunaklar yapılmaya başlandı. Disiplin kavramına adanan birçok kutsal yazıt günümüze kadar ulaşmıştır.¹²⁴ Aynı şekilde *virtus* kavramı da tanrılaştırılarak yiğitliğin ve askeri gücün tanrısal hali olarak tapınım gördü. *Virtus* kavramını taşıyan ve ona layık asker-

118 Poma 2015, 336.

119 Phang 2015, 337.

120 Brice 2020, 113.

121 Coulston 2013, 14.

122 Coulston 2013, 14.

123 Poma 2015, 336.

124 RIB 1127, 2092.

ler onurlu birer askerdiler. Yiğitlik ve onur birbirinden ayrılmaz ikiliydi. Bu durum tanrılarda da görüldü ve *Virtus* sık sık onurun tanrısı olan *Honos* ile ilişkilendirilerek birlikte tapınım gördü. Romalı askerler arasında yaygın olan ve tapınım gören diğer tanrılar *Mars*, *Silvanus*, *Hercules*, *Iuppiter Dolichenus* ve *Mithra* oldu.¹²⁵

Roma ordusu dendiğinde akla ilk gelenlerden birisi disiplin olduğu gibi bir diğeri de bu disiplini tesis etmekte kullanılan cezalardır. Roma ordusunda disiplin sistemi ve cezalar her zaman çok sertti. Askerlerin düşmandan korktuklarından çok daha fazla şekilde kendi komutanlarından korkmaları isteniyordu. Bu sayede savaş meydanında asla geri adım atmayacaklar, kampta asla taşkınlık çıkartamayacaklardı. Lejyonlar devlete sadakat duygularıyla hizmet eden varlıklı vatandaşlardan oluştuğu zamanlarda bile çok ağır cezalar uygulanıyordu. Ordu profesyonel bir güç haline geldiğindeyse cezalar daha da acımasız bir hal aldı.¹²⁶ Roma ordusundaki cezalar kadar ödül sisteminin de etkili ve önemli olduğunu bilmek gerekir. Ordu içerisinde ceza ve ödül sistemleri arasında bir denge kurulmuş ve böylelikle askerlere yalnızca korku değil teşvik de verilmiştir. Ceza ve ödül sistemlerinin her ikisi için de hem cumhuriyet hem de imparatorluk dönemlerinde benzer uygulamalar yapılmıştır. Yine de özellikle cumhuriyetin son dönemlerinde iç savaşların yaşandığı bu ortamda bir taraftan askeri disiplin en çok zayıfladığı ve istikrarsızlaştığı dönemini yaşarken bir diğer taraftansa ordudaki cezaların en sert ve sıkça uygulandığı dönem olmuştur. Komutanlar askerlerin gözlerini korkutarak kendi otoritelerini sağlamlaştırmak amacıyla pek çok kez ceza yöntemine başvurmuşlar ve o dönemlerde bile artık uygulanmayan oldukça eski ve acımasız cezalara başvurmuşlardır. Sonrasında imparatorluk dönemine geçilmesiyle “disciplina militaris” ideolojisi güçlendirildi. İmparatorluk ordusunda disiplinin yeniden tesis edilmesi sonucu cezalarda da cumhuriyetin son dönemine göre bir azalma ve daha fazla hoşgörü tanındığı görülür. Yine de imparatorluk dönemindeki cezaların yetersiz olduğu ya da yeterince korkutucu olmadığı sonucu çıkartılmamalıdır. Aksine büyük oranda cumhuriyet dönemiyle benzer cezalar uygulandı. Öbür taraftan ödül sisteminin

125 Coulston 2013, 15.

126 Keppie 2005, 101.

imparatorluk dönemine geçildiğinde daha fazla yaygınlaşması ve bir süre sonra farklı bir yöne doğru evrilmesi ise Roma askeri teşkilatının ve hiyerarşisinin geçirdiği değişimleri incelemek için güzel bir alandır.

Roma ordusundaki cezalar temel olarak iki gruba ayrılır. Bireysel cezalar ve grup halinde cezalar. Her iki grupta da benzer uygulamalar ve ortak noktalar görülür. Ceza ister bireysel isterse de grup halinde bir ceza olsun, sertliği fark etmeksizin askerlerin hiçbir şekilde cezaya itiraz hakları yoktu.¹²⁷ Askerler bu durumu sorgusuz sualsiz itaate yemin ettikleri sırada kabul etmiş oluyorlardı. Belki de bu sebepten askerlerin cezalardan oldukça kaçındıkları bilinir. Savaş esnasında kalkanını ya da silahını kaybeden bir asker, alacağı cezayı ve yaşayacağı onursuzluk damgalamasını düşünerek kaçmak yerine ölüm pahasına da olsa kaybettiği teçhizatı geri alma umuduyla kendisini düşmanların ortasına atıyordu.¹²⁸ Cezalar yalnızca en alt kademedeki askerleri kapsamıyor, olayın ciddiyetine ve suçlulara göre kamptaki en rütbeli kişiler dahi ceza alabiliyorlardı. Genel olarak düşük rütbeli askerlerin ceza aldıkları ve bu cezaları *centurion*un verdiğini biliyoruz. *Centurion* yardımcılar *optio*lar da cezaların uygulanmasında zaman zaman görev alıyorlardı. Özellikle Augustus ve sonrası dönemde *centurion*lara cezaların uygulanması ve hafifletilmesinde kendi takdirlerini kullanmaları için daha fazla serbestlik verildi.¹²⁹

Bireysel cezaların birçok farklı çeşidi bulunmaktaydı. Bunlardan bazıları; maaşlarında kesinti yapma, ek görevler verme, kalitesiz yemek verme, kırbaçlama, kamp dışında geceyi geçirme, rütbe kaybı, başka bir birime transfer, görevden alınma ve infaz cezalarıydı.¹³⁰ Hapis cezası yaygın değildi ve genelde ölüm cezası almış fakat infazını bekleyen askerler için uygulanmıştı.¹³¹ Örneğin bir *centurion* ya da *optio* sıradan bir asker rütbesine indirilebilirdi. Ya da bir *duplicarius*, *simplaris* rütbesine geri indirilebilirdi. Bir asker rütbesini kaybederek aynı birlikte kalmaya devam edebilir ya da doğrudan daha az prestijli bir birime aktarılabilirdi.¹³² Bunların hem itibar

127 Keppie 2005, 101.

128 Showerman 1931, 467.

129 Parker 1993, 232.

130 Southern 2006, 147.

131 Parker 1993, 237.

132 Bohec 2000, 61.

hem de gelir kaybı gibi etkileri oluyordu. Bazı durumlarda lejyonierlerin ceza olarak lejyonlarından alınarak yardımcı *auxila* birliklerine transfer edildikleri oluyordu.¹³³ Görevden alınma cezası ise oldukça ağır bir cezaydı. Hem ekonomik hem de ahlaksal açıdan oldukça ağır etkileri oluyordu. Bir askerin görevden alınması onursuz bir şekilde mesleği bırakması anlamına geliyordu. (*missio ignominiosa*) Bu şekilde terhis olan askerler hiçbir şekilde bir emeklilik ikramiyesi ya da ayrıcalığı elde edememiş oldular.¹³⁴ Dayak cezası ise en yaygın cezaydı. “*vitis*” adı verilen asma kamışları *centurion*lar tarafından o kadar çok kullanılıyordu ki artık epigrafik kaynaklarda bile asma kamışları *centurion*ların sembolü haline gelmişlerdi.¹³⁵ Bazı durumlarda ise askerlere açıkça bir hakaret ve aşağılama olarak görülen bir yemek cezası uygulandı. Askerlere yemek olarak buğday yerine arpa verildi. Bu askerlerin suçlu hissetmeleri konusunda oldukça etkili ve aşağılayıcı bir yöntem olarak birçok kez uygulandı.¹³⁶

En ağır ceza olarak ölüm cezası uygulandı. Çok sık tercih edilen bir ceza değildi ve ciddiyeti dolayısıyla muhtemelen bir yargılama ya da en üst kademeden görevlilerin yaptırımını gerektiriyordu.¹³⁷ Bu cezaya çarptırılmak için işlenmesi gereken suçları Polybios şu şekilde aktarır: hırsızlık yapmak, sahte tanıklık yapmak, diğer askerlere cinsel taciz ve aynı suçu üçüncü defa işlemek.¹³⁸ Ölüm cezasına çarptırıldığını bilinen diğer suçlar ise nöbetini aksatmak, terk etmek ya da nöbet sırasında uyumak,¹³⁹ isyana teşebbüs etmek, açık şekilde komutanlara itaatsizlik etmek, kendisinden üst rütbede *centurion* gibi bir subaya saldırmak, emre uymayarak düşmana saldırmak. Zırh ve silah kaybı da ölüm cezasına sebep olsalar da bu kişiler genellikle kırbaç cezasıyla kurtulmuşlardır.¹⁴⁰ Ölüm cezası olarak *Fustuarium* cezası veriliyor ve suçlu kişi, kendi silah arkadaşları tarafından dövülerek ya da taşlanarak öldürülüyordu. Cezaya çarptırılmış kişilerin hayatlarını kurtarmak

133 Southern 2006, 147; Bohec 2000, 61.

134 Southern 2006, 147.

135 Keppie 2005, 101; Bohec 2000, 61.

136 Bohec 2000, 61.

137 Keppie 2005, 101.

138 Polybios VI.37.9.

139 Keppie 2005, 101.

140 Southern 2006, 147.

için kaçmayı denemeye izinleri vardı.¹⁴¹ Polybios'a göre eğer bu kişi kaçmayı başarmış olsa bile evine dönmesi yasaktı. Zaten oldukça büyük bir utanç ile sürgün hayatı yaşayacağı için kendi ailesi ve akrabaları tarafından dahi eve alınmazdı.¹⁴² Ölüm cezası oldukça ağır bir ceza olarak gözüксе de askerleri disiplinde tutmak adına son derece önemliydi. Öyle ki, Consul Titus Manlius Imperiosus emirlere karşı gelen ve düşmana karşı tek başına savaşan kendi öz oğlunu dahi ölüm cezasına çarptırmıştı.¹⁴³

Silah ve zırh kaybına genelde hoşgörü gösterilse de özellikle kamptaki hayvanların çalınması, kaybedilmesinin çok daha ciddi bir suç olarak kabul ediliyordu. Silahların çalınması ya da kaybedilmesinin yalnızca onların sahiplerini etkilerken hayvanların kaybının bütün kampı etkileyen bir olaydı ve dolayısıyla bu tarz olaylarda suçluların cezası el kesme cezası olabiliyordu.¹⁴⁴ İmparatorluğun geç dönemlerinde el kesme cezasının hırsızlara da uygulandığı bilinmektedir.¹⁴⁵

Cezalar genelde *centurion*un inisiyatifine göre uygulandı. Belirli suçların belirli cezaları olsa da *centurion* istediği taktirde bunları görmezden gelebiliyor ya da daha hafif bir ceza veriyordu. Örneğin Ruffus, alkol etkisi altında suç işleyen askerlerin ölüm cezasına çarptırılmak yerine farklı bir birime nakledilmesini önermiştir.¹⁴⁶ Bazense tam tersi şekilde komutanların diğer askerlerin gözlerini korkutmak, diğer askerlere bir örnek oluşturmak ya da kendi otoritelerini sağlamlaştırmak için keyfi ölüm cezaları verdikleri görülür. Tacitus, Gnaeus Domitius Corbulo'nun Germania'da göre yaparken düşmanlardan çok kendi lejyonunun uyuşukluğuyla uğraştığını ve askerlere örnek olması için işini iyi yapmayan askerlere ölüm cezası dahil birçok ceza vererek ne kadar katı bir disiplin uyguladığını aktarır.¹⁴⁷

Grup halinde verilen cezalar genelde büyük suçlar ya da başarısızlıklar sonrasında veriliyordu. Bu tarz suçlar lejyon içerisindeki belirli *cohor*ların ya da doğrudan tüm lejyonun dahil edildiği şekilde cezalandırılıyordu. Lejyona

141 Ramsay 1901, 447.

142 Polybios VI.37.4.

143 Poma 2015, 336.

144 Southern 2006, 147.

145 Phang 2008, 146.

146 Southern 2006, 146.

147 Tacitus, Annales XI.18., XIII.35.

gözdağı vererek disiplini yeniden sağlamak ya da bir utanç sonrasında lejyonu kalıcı şekilde dağıtmaya kadar gidebilen bu cezalar askerler için oldukça korku verici ve kimi zaman suçlu azınlık yüzünden suçsuz askerlerin de cezalandırıldığı uygulamalar olmuşlardır.

Decimatio Roma ordusundaki gelmiş geçmiş en acımasız ve en meşhur ceza olarak görülür. Bu cezaya çarptırılmak için askerlerin toplu bir şekilde korkaklık etmiş olmaları gerekmektedir. Eğer savaş meydanını terk edip kaçarlarsa kaçan askerlerin her biri *decimatio* ile cezalandırılırlardı. Fakat ilerleyen süreçte korkaklık suçunun yanına bir de itaatsizlik eklendi. Komutana toplu halde itaatsizlik ya da doğrudan isyan etmek de *decimatio* ile cezalandırılmaya başlandı. Özellikle Iulius Caesar, Marcus Antonius ve Galba *decimatio* cezasını askerlerin itaatsizliklerine bir tepki ve kendi iktidarlarını pekiştirmek amacıyla kullanmışlardır.¹⁴⁸ Askerler üzerinde oldukça derin bir psikolojik hasar bıraktığı kabul edilen bu cezanın ilk ortaya çıkışı cumhuriyet döneminin başları olmasına rağmen imparatorluğun yıkılışına kadarki bu uzun süreçte oldukça az uygulandığı görülür. Şiddetin ve iç savaşların adeta sıradanlaştığı Geç Cumhuriyet dönemine gelindiğinde seçkin generallerin toplumun fakir ve alt sınıflarından ve hatta yabancılar ile dolu lejyonlarını komuta ederken *decimatio* cezasını yeniden canlandırarak sıkça kullandıkları görülür.¹⁴⁹ Uygulama bakımından *fustuariuma* benzer. Suçlu bulunan grup, cohors ya da tüm lejyon 10 kişilik gruplara ayrılırlar. Her grup kendi içerisinde kura çeker. Kurada çıkan kişi gruptaki diğer kişiler tarafından ölene kadar dövülür. İlk bakışta her 10 kişi içerisinde kura da çıkan bir talihsizin cezalandırıldığı bir sistem gibi gözükse de bu cezada herhangi bir “kurtulan” yoktur. Cezanın ilk kademesi olan kura ve infaz aşamaları tüm askerler için korkunç bir baskı ve korku ortamı sağlıyordu. Hayatta kalmalarının tamamen şansa bağlı olduğu bir olayda askerlerin psikolojileri ciddi anlamda etkileniyordu. Cezanın ilk etabı tamamlandıktan sonra da her grubun geriye kalan 9 kişisi serbest bırakılmıyor, onlar da cezalar alıyorlardı. İlk olarak bu askerlere yemek olarak buğday yerine arpa veriliyordu. Bu durum askerlerde ciddi bir aşağılanmaya ve utanç duygusuna

148 Henaut 2016, 166.

149 Goldberg 2015, 159.

sebepler oluyordu. Buna ek olarak hayatta kalan bu askerler kamptan atılıyorlar ve geceyi kampın dışında geçirmek zorunda oluyorlardı.¹⁵⁰ Bu askerler düşmanlardan gelecek herhangi ani bir saldırıyla savunmasız şekilde karşı karşıya kalma tehlikesindeydiler.¹⁵¹ Cezanın son aşaması da aslında kamptan atılan bu askerlerin damgalanması oluyordu. Açık bir şekilde kampın içindekiler ve dışındakiler olarak korkak ve cesur askerler ayrılmış oluyor ve dışarıdaki askerler damgalanmış oluyorlardı. Bu sayede ölmekten kurtularak hayatta kaldıkları için rahatlamamanın yerini ordudaki diğer askerlere örnek teşkil eden büyük bir aşağılama alıyordu.¹⁵² Lintott bu cezanın bütününe bakıldığında bir grup askerin günah keçisi ilan edilerek öldürülmesi ve geri kalanların ise büyük bir utanç ile yaşayarak ölenlerden örnek almalarını göz önünde bulundurarak bu cezanın bir tür arınma ritüeli olduğunu söyler.¹⁵³

Cezanın asıl amacının infaz olduğunu söylemek kesinlikle arka planda yatan asıl amacı görmezden gelmek olur. Bu ceza sayesinde orduda eşsiz bir korku iklimi yaratılmış oluyordu. Bunu daha da etkili kılmak adına bu ceza yalnızca askerler ile sınırlı kalmadı ve ceza için kura çekimine *centurion*lar ve hatta duruma göre *primus pilus*lar bile dahil edildiler.¹⁵⁴ Cezanın uygulanış şeklinde de bazen değişikliklere gidildiği olmuştur. Örneğin Marcus Antonius M.Ö. 44 senesinde Brundisium'da askerler isyan etmemelerine ya da savaş meydanını ve nöbetlerini terk etmemelerine rağmen yalnızca kendisine saygısızlık yaptıklarını düşündüğü için askerlere *decimatio* cezası verdi.¹⁵⁵ Ceza uygulanırken yine kura çekildi fakat onda bir oranından daha az kişi öldürüldü. Antonius bu ceza sayesinde askerlere korku salacağını dü-

150 Henaut 2016, 166.

151 Parker 1993, 234.

152 Henaut 2016, 168.

153 Lintott 1968, 42.

154 Henaut 2016, 168.

155 Appianus, *Bella Civilia* III.43: Appianus'un anlatımına göre Marcus Antonius ilk olarak konuşma yapmak amacıyla kürsüye çıkarken askerler tarafından alkışlanmayınca bu duruma sinirlenmiş ve oluşan sessizlik sonrasında askerleri, Part Seferi'nden İtalya'ya naklettirdiği için teşekkür etmeleri yerine nankörlük yaptıklarını söyleyerek suçlamıştı. Antonius Gallia'ya götüreceği askerlerinin her birine 100 dracma vereceğini söylediğinde askerler onun cimriliklerine güldüler. Bunun üzerine Antonius çok sinirlenince askerler kargaşa içinde kaçtılar. Antonius ayağa kalkarak "Emirlere itaat etmeyi öğreneceksiniz" diye bağırdı ve *tribunus*lara askerler arasında fitne çıkartan kişileri bulup getirmelerini emretti ve sonrasında *decimatio* uyguladı.

şünürken tam tersi bir tepki aldı ve askerler ona karşı daha da öfkelenildiler.¹⁵⁶ Tarihte ilk kez Roma'nın *Volks*'lar ile savaşları esnasında M.Ö. 471 senesinde Appius Claudius Sabinus Regillensis¹⁵⁷ tarafından uygulanan *decimatio* cezası ilerleyen süreçte de yalnızca tarihe adını büyük komutan olarak yazdırmış kişiler tarafından uygulandı. Kayıtlara geçen yaklaşık 20 *decimatio* uygulaması bulunmaktadır. Marcus Antonius haricinde hiç kimse bu cezayı birden fazla uygulamamıştır.¹⁵⁸

Toplu verilen cezalardan bir diğeri de bütün bir lejyonun dağıtılmasıydı. Bu da oldukça nadiren verilen bir cezaydı zira yeni bir lejyon toplamak hem insan gücü hem de maliyet açısından kolay bir işlem değildi. Bu ceza da isyan gibi çok büyük suçlara verildi. Dağıtılan lejyon askerleri başka lejyonlara transfer edilebileceği gibi onursuz şekilde terhis edilerek emeklilik ikramiyesinden mahrum da bırakılabilirlerdi.¹⁵⁹ Augustus'un Legio X'i tamamen dağıttığı, Vespasianus'un Vitellius'u yendikten ve yönetimi ele aldıktan sonra Vitellius'un askerlerinin bir çoğunu terhis ettiği ve hatta cezalandırdığı,¹⁶⁰ M.S. 219'da Legio III Gallica'ya atanan yeni komutan Verus'un isyanı sonrası hızla müdahale edilse de Elagabalus'un tüm lejyonu dağıttığı ve askerleri de Africa'daki Legio III Augusta'ya transfer ettiği ve yine benzer şekilde iç savaşlar sonrası M.S. 238 senesinde Marcus Antonius Gordianus'un Legio III Augusta'yı tamamen dağıttığı bilinmektedir.¹⁶¹

Sert ve affı olmayan cezalar sebebiyle askerlerin sık sık firar etme yoluna başvurdıkları görülmüyordu. İmparatorluk dönemi boyunca orduda firar sorununun her zaman var olmuştu. Özellikle geç dönemler için konuşulacak olursa Ammianus Marcellinus, bir askerinin firar etmesindeki en büyük nedenin cezalardan kaçmak olduğunu belirtir.¹⁶² Normalde üçüncü defa işlendiğinde ölüm cezası verilen bir suç olarak görülürken katı disipliniyle bilinen Curbulo, ilk kez firar eden askerlere doğrudan ölüm cezası verme-

156 Appianos, *Bella Civilia* III.43.

157 Titus Livius II.59.

158 Antonius bu cezayı ilk olarak M.Ö. 44 yılında Brundisium'da uyguladıktan sonra M.Ö 36 yılında Part Savaşı'ndaki başarısızlık sonrasında da uygulamıştır. Detaylı bilgi için bkzn. Cassius Dio, XLIX 22-33.

159 Parker 1993, 235.

160 Suetonius, *Divus Vespasianus* VIII.

161 Bohac 2000, 61.

162 Keppie 2005, 101.

ye başlamıştır.¹⁶³ Düşman tarafından esir alınan Romalı askerlerin de firari sayılma tehlikeleri vardı. Esir alınan bir askerın ilk görevi tutulduğu yerden kaçmaktır ve eğer bunu başaramazsa asker kaçacağı olarak sınıflandırılabilir.¹⁶⁴ Bu kararın alınmasında firari askerlerin düşman ordularında hizmet etmeleri konusu bir gerekçe olabilir. Firar eden askerler için toplum içine karışmak zor bir mesele olduğundan en iyi bildikleri iş olan askerliğe devam etmek için sık sık farklı ordularda hizmet ettikleri görülür. Iugurtha, Tacfarinas ve Decebalus gibi birçok düşman liderinin en iyi adamlarının Romalı asker kaçakları oldukları bilinir.¹⁶⁵ Farklı bir örnek olarak İmparator Commodus döneminde bir grup silah arkadaşının da aklını çelerek askerden kaçan Maternus gösterilebilir. Maternus kısa süre içerisinde tehlikeli bir çete liderine dönüştü ve yerleşim yerlerini yağmalamaya başladı.¹⁶⁶ Asker kaçaklarının bir kısmını muhtemel cezalardan kurtulmak için lejyondan kaçan askerlerin oluşturduğunu da belirtmek gerek. Zira firar eden askerlerin ciddi bir bölümü de uzun hizmet süreleri sebebiyle askerliğe daha fazla dayanamayan ve sivil hayata geri dönmek isteyen kişilerden oluşuyordu.

Cezaların olduğu bir yerde bu durumu dengeleyecek ödüllere ihtiyaç olduğu da kesin bir gerçektir. Roma ordusundaki ödül sistemi temel olarak iki yöntem ile sağlanıyordu: terfi ve nişanlar. Terfi ettirilmek bir asker için en önemli olaydı. *Signifer*, *aquilifer* gibi görevlere getirilebilir, *immunes* ya da *duplicarius* gibi rütbelere yükseltilebilir ve hatta bir *centurion* dahi olabilirdi. Yalnızca lejyon askerleri değil, yardımcı birlik askerleri de terfi ettirilerek bir lejyon askeri yapılabilirdi.¹⁶⁷ Bu terfiler askerlerin gelirlerinde ciddi artış sağladığı için askerlerin en büyük motivasyonlarından birisi her zaman terfi almak oldu.

Askerlere savaş alanındaki başarılarının karşılığı olarak *dona militaria* adında ödüller verildi. Nişan almak bir asker için son derece onur verici bir olaydı. Nişan alan kişiler hem orduda hem de yaşadıkları yerlerde oldukça saygı duyulan hatta ünlenen insanlar haline geliyorlar ve hatta bu nişanları takarak dini törenlerde dahi ön planlara çıkıyorlardı.¹⁶⁸ Askerler bu ödülle-

163 Keppie 2005, 101.

164 Southern 2006, 148.

165 Keppie 2005, 101.

166 Herodianos, I, 10.

167 Bohac 2000, 62.

168 Showerman 1931, 468.

ri evlerinde en göze çarpan yerde yiğitliklerinin bir kanıtı ve simgesi olarak sergilerlerdi.¹⁶⁹ Cumhuriyet döneminde ödüller liyakate göre verilirken imparatorluk dönemiyle bu düzen yozlaşmaya başlamış ve bir süre sonra madalyaların geleneksel nedeni göz ardı edilerek tamamen belirli bir rütbedeki kişilerle sınırlandırılmış ve düzenli olarak bu kişilere verilmeye başlanmıştır.¹⁷⁰ Bir iç savaşa katılmak bile desteklediği tarafın kazanması sonucunda birçok subaya madalya kazandıran bir olay haline gelmişti.¹⁷¹

Bir Roma vatandaşının elde edebileceği askeri nişanlar arasında en önde geleni *corona obsidionalis* adı verilen taçtır.¹⁷² Bu taç, bir kuşatmayı kırarak bütün bir ordunun, çok sayıda insanın ya da yerleşim yerindeki herkesin hayatını kurtarma başarısı gösteren kişilere verilirdi.¹⁷³ Tamamen sembolik bir değere sahipti ve altın ya da gümüşten değil, otlardan hatta kuşatmanın yapıldığı bölgede bitişen herhangi bir bitkiden yapılabilirdi.¹⁷⁴ Bu tacın otlardan yapılmasının sebebi, eski zamanlarda ele geçirilen bir yerin sakinlerinin yenilgiyi kabul ettiklerinin en ciddi göstergesi olarak fatihlerine ot sunmaları geleneğine dayanır.¹⁷⁵ Bütün bir ordu ya da kasabanın kurtulması göz önüne alındığında bu ödülü sıradan bir askerin kazanması mümkün olmuyordu. Bu sebeple bu ödül her zaman üst rütbelerdeki komutanların kazandığı bir ödül olarak var oldu.¹⁷⁶

Bütün bir ordunun olmasa da yine yiğitlik göstererek bir Roma vatandaşının hayatını kurtaran askerler *corona civica* ile ödüllendiriliyordu. Hem cumhuriyet hem de imparatorluk döneminde hangi rütbeden olursa olsun herkes *corona civica* kazanabiliyordu.¹⁷⁷ *Corona obsidionalis* sıradan bir askerin kazanamayacağını göz önünde bulundurursak ondan sonraki en önemli ikinci nişan olan *corona civica* bir askerin kazanabileceği en büyük onurdu.¹⁷⁸

169 Showerman 1931, 468.

170 Connolly 2006, 245.; Parker 1993, 228-231.

171 Bohec 2000, 62.

172 Maxfield 1981, 67.

173 Maxfield 1981, 67.

174 Maxfield 1981, 67: Antik Roma dünyasında çeşitli bitkilerin taç yapımında kullanımı ve bu taçların yapım aşamaları hakkında detaylı bilgi için bknz. Germaine Guillaume-Coirier, "L'ars Coronaria Dans La Rome Antique", *Revue Archéologique*, Sayı: 2, 1999, ss. 331-370.

175 Maxfield 1981, 67.

176 Connolly 2006, 245-246.

177 Parker 1993, 229.; Connolly 2006, 246.

178 Maxfield 1981, 70.

Bu iki ödöl cumhuriyet döneminde taşıdıkları anlamlarını ve veriliş sebeplerini hiç bozulmadan koruyarak imparatorluk döneminde de varlıklarını sürdürdüler. Diğer ödüllerin aksine belirli rütbelere standart olarak verilmek yerine liyakate göre verilmeye devam ettiler. Anlamlarını yitirmemelerinin sebebi belki de bu taçların sembolize ettiği kahramanlığın ötesinde hiçbir maddi değerlerinin bulunmamasıdır.¹⁷⁹ Diğer madalyalarsa zaman geçtikçe anlamlarını yitirdiler ve belirli rütbelere düzenli olarak verilmeye başlandılar. Örneğin cumhuriyet döneminde düşman yerleşim yerlerindeki savunma duvarına ilk çıkan askerlere *corona muralis* ve düşman kamplarına ilk giren kişiye *corona vallaris* adlarında taçlar verilmekteydi.¹⁸⁰ İmparatorluk dönemine gelindiğinde bu iki *corananın* veriliş sebepleri ve taşıdıkları anlamlar tamamen terkedildi ve tamamen anlamsız nişanlara dönüştüler. Üstelik *centurion* rütbesinin altındaki hiç kimse bu ödüle layık görülmeyle yalnızca üst rütbelilere verilmeye başlandı.¹⁸¹ Benzer şekilde cumhuriyet döneminde deniz savaşlarında üstün başarı gösteren askerlere verilen *corona navalis* adındaki taç şeklindeki ödöl de imparatorluk dönemine gelindiğinde donanma ile olan bağlantısını kaybederek düzenli olarak yalnızca konsüllük statüsünde bulunan subaylara verilmeye başlandı.¹⁸²

Verilen ödüller arasında minyatür bir mızrak olan *Hasta Pura*, lejyonda taşınan *vexillum* standartının minyatür hali olarak *vexillum*, altın bir taç olan *corona aurea*, göğüs zırhına takılan disk şeklinde bir çeşit plaka olan *Phalerae*, bilezik şeklinde *Armilla* ve *Torques* adında boyunluk olarak kullanılabilen ödüller verildi. Bunların hepsi maddi karşılığı da olan ödüllerd. *Corona civica* ve *corona obsidionalis* gibi değerli malzemelerden değil, altın ve gümüş gibi maddi değerleri yüksek olan materyallerden yapılıyorlar ve orduda askerlerin gösterdikleri yiğitliklere karşı veriliyorlardı.¹⁸³ Fakat bütün bu ödüller imparatorluk döneminde zaman geçtikçe yalnızca *centurion* ve daha üst rütbelerdeki kişilere verildi. Ödüllerin belirli rütbelere belirli bir düzenle verilmeye başladığı dönemlerde *Tribunuslar* iki tane altın *corona*

179 Maxfield 1981, 71.

180 Maxfield 1981, 76-79.

181 Connolly 2006, 246.

182 Connolly 2006, 245.

183 Linderski 2001, 3.

aurea, iki tane gümüş *hasta pura* ve iki tane altın *vexillum* alabilirlerdi. *Legatus Legionis* bunların her birinden üçer tane alabilir, *Legatus Augusti pro praetore* ise her birinden dörder tane alabilirdi.¹⁸⁴ Bunları kazanmak için herhangi bir cesaret sergilemelerine gerek yoktu, görevlerinin başında olmaları ve görev sürelerini tamamlamaları onlara bu hakkı veriyordu. Bu ödülleri kazanmak belli rütbeden kişiler için bir standarda dönüşmüş olsa da hala bir onur göstergesi olarak varlıklarını sürdürdüler. Bu ödüller sahiplerinin mezar taşlarında da kendilerine yer buldular. Ölen kişinin resminin betimlendiği anıtlarda bu ödüller de gösterildi.¹⁸⁵ Bazı anıtlardaysa yalnızca alınan ödüller betimlendi.¹⁸⁶ Özellikle sıradan asker mezarlarında görüldüğü gibi daha ucuz bir işçilik gerektiren anıtlarda ise askerin aldığı ödüller yazıyla belirtildi. Bazı örneklerde ödülün hangi imparator tarafından verildiği de belirtildi. Bu durum özellikle erken imparatorluk döneminde, ödüller henüz veriliş nedenlerini ve ifade ettikleri kahramanlık değerlerini kaybetmediği zamanlarda daha sık görüldü.¹⁸⁷

Bu ödüller özellikle orduya yeni katılan genç askerler başta olmak üzere tüm askerleri motive edecek ve tehlikelere karşı çekinmeden yüzleşmeye teşvik edecek bir yöntemle veriliyordu. Bir savaştan sonra kampta tüm askerler toplanırlar ve komutan, yiğitlik sergileyen askerleri öne çıkararak eylemlerini öven bir konuşma yapar ve sonrasında ödülleri takdim ederdi.¹⁸⁸ Askerlerin kendilerine örnek alacakları tarihi bir karakterleri de vardı. Romalıların Akhilleus'u diyebileceğimiz askeri cesareti ve başarısıyla ünlü Lucius Siccus Dentatus adeta mükemmel asker olarak görülüyordu. Büyük

184 Connolly 2006, 246.

185 CIL, VIII 8648: M.S. 9 yılında Teutoburg Ormanı Savaşı esnasında Legio XVIII'in *Primus Pilus* olan Marcus Caelius'un mezarında kendi resmi betimlenmiştir. Bu betimlemede görüldüğü üzere Caelius, *corona civica*, *phalerae*, *torques* ve *armillae* ile ödüllendirilmiş. Ayrıca sağ elinde *centurion*ların askerleri cezalandırmakta kullandıkları meşhur sopaları olan *vitis* tutmaktadır.

186 CIL, XIII 5206: Legio XIII Gemina'da görevli *centurion* Caius Allius Oriens'in mezarında kendisiyle ilgili kısa bir açıklamanın ardından oldukça detaylı ve büyük bir şekilde aldığı ödüller resmedilmiştir. Anıta göre başarılı *centurion*, üç *corona aureae*, iki *torques*, iki *armillae* ve dokuzlu disk şeklinde betimlenmiş bir *phalerae* elde etmiştir.

187 CIL, V 4365: Legio XX askeri Lucius Antonius Quadratus'un anıtında yazıldığı üzere kendisi İmparator Tiberius Caesar tarafından *torques* ve *armillae* ile iki defa ödüllendirilmiştir. "*L(ucius) Antonius L(uci) f(ilius) / Fab(ia) Quadra/tus donatus torquibus et / armillis ab / Ti(berio) Caesare bis / leg(ione) XX*".

188 Showerman 1931, 468.

ihтимalle kurgusal bir karakter olan ya da tarihi bir kişilik olsa bile oldukça abartılar ile anlatılan Siccus Dentatus askeri kariyeri boyunca 300'den fazla askeri ödül kazanmış bir karakterdi.¹⁸⁹

Terfi ve nişan verme sisteminin dışında askerleri ödüllendirmenin bir diğeri yanı sıra da imparatorların barış zamanlarında yaptıkları askerlerin yaklaşık beş senelik maaşlarına eşdeğer ödemeler mevcuttu.¹⁹⁰ Bu ödemeler genellikle yönetime yeni gelen imparatorlar tarafından ordu desteğini kazanmak için yapıldı. İç savaşların yaygın olduğu dönemlerde bu ödemeler oldukça önem kazandı. Nero'nun ölümü sonrasında yaşanan kargaşada Galba, Praetor muhafızlarına 10 yıllık maaşlarına denk bir anlaşma önermiş, fakat söz verdiği rüşveti vermediği gerekçesiyle yalnızca 4 ay sonra öldürülmüştü.¹⁹¹

189 Linderski 2001, 6-7: L. Siccus Dentatus, Halikarnassoslu Dionysios, Yaşlı Plinius ve M. Terentius Varro gibi isimlerin eserlerinde bahsettikleri bu şahsiyet 120'den fazla savaşa girerek hepsinden galip ayrılmış ve hem sıradan askerlik hem *primus pilusluk* hem de *tribunusluk* yapmış biriydi. Her çeşit askeri ödülü kazanmıştı. Kendisi hakkındaki ilk yazılı kaynakların ölümünden yaklaşık üç yüzyıl sonra ortaya çıkması ve hem girdiği savaşlar hem de kazandığı ödüller olsun birçok açıdan abartılı bir kurgusal karakter gibi duran Dentatus, askerler için kendilerine örnek alabilecekleri ideal bir Romalı asker profiliyle oluşturulmuş ve en ön plana çıkan özelliği de askeri cesareti olmuştur.

190 Connolly 2006, 245.

191 Connolly 2006, 245.

Üçüncü Bölüm

LEJYON İSYANLARININ KAPSAMI VE BAŞLICA ÖRNEKLERİ

A- İsyan Olaylarının Gruplandırılması

Otoriteye karşı gelinen her olay ya da durumu yalnızca isyan kavramı altında toplamak mümkün değildir. Böyle bir yol izlendiği taktirde anlam ve içerik kargaşası oluşması kaçınılmazdır. Bu doğrultuda Roma İmparatorluğu'nda her kademedен otoriteye karşı girişilen eylemleri olayın işleyiş sürecini göz önünde bulundurarak isyan başlığı altında alt kategorilere ayırmak gerekmektedir. Roma imparatorluğu boyunca sebepleri ve amaçları farklılık gösteren birçok isyanla karşılaşmamıza rağmen lejyon askerlerinin başlattığı ya da destekledikleri isyanlar nadiren görülen ve göz ardı edilen konulardan olmuştur. İsyânlar incelendiğinde Roma'da genellikle yerel halk isyanları, yabancı vatandaşların oluşturduğu *auxilia* yardımcı birliklerin isyanları ya da en yaygın şekilde görülen *praetor* muhafızlarının isyanları konuşulmaktadır. Lejyonların bu tür isyanlardan ayrışmalarının ayrı ayrı gerekçeleri vardır.

Praetor muhafızları Roma'da bulunmaları sebebiyle imparatora fiziksel yakınlıkları ve senato üyelerinin imparatora karşı komplo ve suikast girişimlerine kolayca dahil olabilmeleri gibi sebeplerle isyanların başrol oyuncularından olmuşturlardır. İmparatorluk döneminde Nero, Caligula ve Commodus gibi "aşırı" kabul edilen imparatorlara karşı suikast girişimleri çok yaygındı. Bu tarz suikastlar detaylı komplo planları üzerine oturtularak ve genellikle askeri güç olarak *praetor* muhafızlarının yardımı alınarak yapılmıştır. *Praetor* muhafızları görevleri gereği bu suikasleri engelleseler de zaman zaman da-

hil olmuşlar ya da doğrudan kendileri bir darbe girişiminde bulunmuşlardır. Nero'ya karşı düzenlediği Pisonia Tertibi ile tarihe geçmiş olan Gaius Calpurnius Piso¹⁹² gibi meşhur komplocular Roma siyasetine ve tarihine adlarını kazımışlardır. İsyan olgusu ile bu kadar iç içe olmalarına rağmen *praetor* muhafızlarının lejyonlar ile iş birliğine gittikleri görülmez. Lejyonlar tarafından çok hazzedilmeyen bu “ayrıcalıklı” birlikler zaman zaman lejyon isyanlarında adları anılan ve sıradan lejyonerlerden daha fazla maaş alarak daha rahat bir hayat sürdükleri gerekçesiyle eleştirilen bir kuvvet olmuştur. Lejyonlardan tamamen ayrı bir birim olarak hareket eden *praetor* muhafızlarının lejyon isyanlarında isyanı bastırmak adına görevlendirildikleri dahi görülmüştür.

Benzer şekilde *auxilia* yardımcı birliklerinin de söz konusu isyan olduğunda lejyonlar ile net bir şekilde ayrıldıkları görülür. *Auxilia* yardımcı birliklerinin başlattıkları isyanların lejyonlar tarafından desteklendiği görülmez. Bunun iki temel sebebi vardır. İlk olarak hizmet şartları göz önüne alındığında lejyonların *auxilia* birliklerine göre çok daha ayrıcalıklı bir konumda olmaları ve daha kabul edilebilir şartlarda çalışmaları sebebiyle *auxilia* birlikleriyle ayrışmaları. Diğer bir konu ise bu iki birimin ideolojik olarak iki zıt kutupta yer almalarıdır. Lejyon askerleri vatan sevgisi temalarıyla eğitilen ve koşulsuz şartsız itaat ve hizmet için yaşayan “Romalı” kimselerdi. *Auxilia* birlikleri Roma hakimiyetine girmiş yabancı vatandaşlardan oluşan birimlerdi. Bu kimseler kendi yerel kültürlerini yaşamaya devam ediyorlar ve Roma ile bir gönül bağı değil, zorunluluk bağı kurmuşlardı. Kendi vatanlarına değil, kendi vatanlarını bastırmayı ve bünyesine katmayı başarmış eski düşmanları olan Roma adına hizmet ediyorlardı. Durum böyleyken *auxilia* birliklerinde yaşanan isyanlar bir komutan ya da imparatorun ziyade doğrudan doğruya Roma kartalınaydı. Bu kişiler Roma'nın varlığına isyan ederek kendi yerel halklarının desteğini almaya çalışmış ve isyanlarını farklı bir boyuta taşıyarak ayrılıkçı birer halk isyanına dönüştürmüşlerdir. Durum böyle olduğunda lejyonlar bu birimlerle birlikte hareket etmek bir yana dursun, tereddütsüz şekilde bu isyanları bastırmak adına harekete geçmişlerdir. Bu tarz *auxilia* birlik isyanlarının en çok Germania ve Gallia gibi bölgelerden

192 PIR. C. 284.

toplanan birlikler arasında görülür. Bunun sebebi açıkça Romalılık kimliğinin bu bölgelerde yeterince benimsenememiş olmasıdır.

Peki lejyonların dahil oldukları ya da doğrudan kendilerinin başlattıkları isyan çeşitleri nelerdi? Bunlardan ilki lejyonların doğrudan kendi içinde başlayan ve ilk hedef olarak lejyonu kontrol altına alarak sonrasında Roma'ya kadar uzanan asker isyanları gösterilebilir. Bu tarz isyanlar, askerlerin içinde bulundukları ortamın şartlarına veya yaşanan bazı olaylara verdikleri tepki sonucu ilk olarak kendi üstlerindeki *centurion*, *tribunus* ve *legatus* gibi komutanlarına karşı harekete geçmeleriyle başlar. Bu isyanlar genelde planlı olmadıkları için kamp alanı başta olmak üzere isyan edilen bölgede tam bir kaos ortamı oluştururlar ve tüm emir komuta zincirini geçersiz kılarlar. Duruma göre zaman zaman en baştan ateşleyici güç olarak bazense kaos ortamında uygun zamanda ortaya atılan bir kişi isyanın sözcüsü olarak ön plana çıkar. Bu isyanların amaçları bakımından herhangi bir ayrılıkçı yanlarının olmamasına rağmen askerler kendi isteklerinin yerine getirilmesi adına Roma'yı ve imparatoru dahi doğrudan tehdit etme yoluna kadar gitmişler ve merkezi yönetim için ciddi tehlikeler oluşturmuşlardır.

Bir lejyonun kendi komutanlarına isyan etmesi için birçok farklı gerekçe ileri sürülebilir. İlk olarak en yaygın isyan sebebi olan hizmet şartları gösterilebilir. Askerler için orduda bir ömür geçirmek anlayışı kolay kolay kabul edilen ve başarılı olunan bir hayat biçimi olamadı. Birçok kez askerler hizmet süreleri henüz bitmeden ordudan terhis ettirilmek istediler. Askerler ordudan ayrılırken onurlu bir terhis istedikleri ve emeklilik avantajlarından mahrum olmayı istemedikleri için bu işlemi legal yollar ile kabul ettirmek istiyorlardı. Cumhuriyet dönemi söz konusu olduğunda hizmet sürelerinde sabit bir standart olmadığı düşünülürse terhis ettirilmek için isyan ederek komutanlara bunu kabul ettirmek gayet anlaşılır bir eylem olarak gözüküyor. İmparatorluk dönemine gelindiğindeyse Augustus'un düzenlemeleri sebebiyle askerlerin belli yıllar boyunca hizmet etmeleri beklendi. Bu sebeple imparatorluk dönemi askerleri talepleri doğrudan terhis edilmek yerine hizmet sürelerinin kısaltılması ve bu kararın kalıcı olması yönündeydi. Askerlerin erken terhis olma isteklerinin sebebi cumhuriyetin geç dönemleri için kesinlikle savaş yorgunluğuydu. Hiç durmayan bir askeri hareketlilik ve özellikle iç savaş-

ların askerleri usandırması ve kısa sürede yıpratması sonucu askerler terhis olmak adına isyana başvurdu. İmparatorluk döneminde ise bazı askerlerin iş yükü ve ciddiyetini kaldıramadıkları düşünülebilir. Tam anlamıyla profesyonelliğe geçilen orduda askerlerin sınır eyaletlerde kamplarda kalmaları gerekiyordu. Başlarda geçici olarak düşünülen fakat sonradan kalıcı bir hale gelen bu kamplardaki yaşam her askerin kaldırabileceği türden olmadığı için birçok kez erken terhis isteğiyle ayaklanmalar yaşandığı kaydedilmiştir.

İsyanların bir diğer sık görülen sebebi ise maddi meselelerden kaynaklı sorunlardır. Askerlerin komutanlarına olan sadakatleri ancak cepleri dolduğu sürece devam ediyordu. Hem cumhuriyet döneminde hem de imparatorluk döneminde askerlerin ödemelerinin geciktirilmesi ya da yetersizliği gibi meseleler birçok kez huzursuzluğa ve isyana sebep olmuştu. Ganimet paylaşımı meselesi de isyan sebeplerinden olabiliyordu. Komutanların askerlere yağma izni vermemesi sert tepkilere ve isyan için ateşleyici bir kıvılcıma sebep olabiliyordu.

Son olarak askerleri isyana zorlayacak bir diğer unsur ise üzerlerindeki baskıydı. Özellikle imparatorluk döneminin başlarında gerçekleşen isyanlardan bildiğimiz üzere *centurion* şiddeti son derece ciddi seviyelere çıkabiliyordu. Askerler sürekli olarak eli sopalı subaylar tarafından cezalandırılma tehdidiyle yaşadıklarında her an tepki vermeye ve ayaklanmaya meyilli bir kalabalığa dönüşebiliyorlardı. Şiddetin yanı sıra komutanların ve hatta bazı örneklerde imparatorların dengesiz ve aşırı tavırları da askerlerin kendilerini savunmalarına ve isyanı tek kurtuluş yolu olarak görmelerine sebep olmuştur.

Lejyon içerisinde gelişen isyanlardan farklı olarak lejyon askerlerinin bir lidere, genelde kendi başlarındaki isme destek çıkmalarıyla patlak veren isyanlar en sık görülen lejyon isyanlarıdır. Lider olarak görülen bu kişi bir ordu komutanı *Legatus* olabileceği gibi bir eyalet valisi ya da imparatorlukta kendine hak gören ve askerlerin desteğini alarak otoriteye karşı gelen bir soylu da olabilirdi. Özellikle birden fazla lejyonun konumlandığı eyaletlerde bu tarz bir isyanın patlak vermesi imparator için oldukça tehlikeli olabilirdi. Kısa sürede diğer eyaletlerdeki lejyonların da desteğini alarak çok ciddi sayılarda askeri kuvvete sahip olma potansiyelini bulunduruyorlardı. Bu sebeple bu tür isyanlarda ittifaklar oluşturmak oldukça önemliydi. İmparatorlar bu

tarz isyanlara mümkün olan en hızlı şekilde tepki göstermeye ve büyüyecek bir iç savaşa dönüşmesini engellemeye çalışmışlardır. Bu tarz isyanların sonucunda günah keçisi olarak sorumlu tutulabilecek bir ismin olması her zaman imparatorların işine gelen bir durumdu.¹⁹³ Bu sayede askeriye içerisinde geniş çaplı bir cezalandırmaya gitmek yerine bu kişilerin öldürülmesi ve arka planda rol alan isimlerin de farklı şekillerde cezalandırılması yöntemi izleniyordu. Askerler arasında büyük çaplı terhis ya da ölüm cezaları vermeye gerek kalmadığı için büyük bir insan gücü kaybı yaşamak zorunda kalınmıyordu. Yine de istisnalar yok değildir. Bu tarz isyanlara tepki olarak imparatorların lejyonu tamamen dağıttıkları ya da askerler arasında da ağır cezalara başvurdıkları örnekler mevcuttur.

Böyle bir isyanın en temel ve yaygın sebebi imparatoru yönetimden devirme isteğidir. Herhangi bir talebi kabul ettirmek amacıyla bu tarz isyanlara başvurulduğu sık görülen bir durum değildir. İmparatora karşı kişisel kin besleyen eyalet yöneticileri, hak ettikleri terfileri alamadıklarını düşünen isimler, imparatorun yönetim becerilerini yeterli görmeyen ve yöntemlerinden rahatsız olan kişiler ve son olarak doğrudan doğruya bir sebep aramaksızın kendisini imparator ilan etme niyetindeki kişiler yeteri kadar askeri desteği elde ettiklerinde isyana başvurmuşlardır. Bazı durumlarda bu kişiler yalnız kalmamış, anlaştıkları eyaletlerden de askeri destek başta olmak üzere her türlü desteği elde etmişlerdir.

Son olaraksa itaatsizlik olaylarından bahsetmek gerekir. İtaatsizlik genelde bir lejyon içerisindeki askerlerin komutanlarının emirlerine karşı isteksiz tavırlar sergilemeleri ve emirlere uymamaları şeklinde kendini gösterdi. Bu tür olayların çok sık yaşandığı görülür fakat ciddileşerek bir isyana dönüşükleri nadirdir. Hiçbir şekilde Roma merkezi yönetimine ya da imparatora karşı bir atılım olmamasından dolayı bunları isyan olarak değil, bir çeşit “pasif isyan” olarak ifade etmek daha doğru olacaktır. Genelde bir çeşit uzlaşma yoluna gidilerek çözüldükleri görülse de bazen komutanın hatta doğrudan imparatorun bir çeşit göz korkutmayla askerleri caydırdığı durumlara rastlanır. Askerlerin emre itaatsizliğinden daha büyük problem olanları ise komutanların emre itaatsizliği idi. Üstleri tarafından gelen emirlere ya

da yardım çağrılarına kayıtsız kalan birlikler komutanlarının kontrolünde bir çeşit pasif isyan haline girmiş oluyorlardı. Bu tarz olayların genelde kriz zamanlarında yaşandığı görülür. İsyanlar ya da savaşlar esnasında gelen emirlerin sorgulandığı ya da görmezden gelinilerek tepki verilmediği sıkça görülür. Bu tarz durumlarda pasif isyancı durumuna giren lejyonlar genelde kriz ortamı sayesinde okların kendilerine çevrilememesinin verdiği güven duygusuyla içinde bulunulan krizin neticelenmesini bekliyorlardı.

Askerlerin itaatsizliklerinin verilen emirlerden bağımsız şekilde çeşitli sebepleri olabilirdi. Askerlerin kamp yönetiminden ve komutanlarından memnun olmamaları, ücretlerini alamamaları ya da komutanlarının değişmesini istemeleri herhangi bir emre itaatsizlik olarak kendini gösterdi. Bu sayede askerler, gerçek bir isyanın kendilerine ne gibi zorluklar doğuracağını farkında olarak bu işe girişmeden bir şekilde kendi memnuniyetsizliklerini gösterme imkânı buldular. Bazı durumlarda askerlerin sefere katılmak istemedikleri ve bunu açıkça itaatsizlik ederek ve kampta huzursuzluk çıkartarak ifade ettikleri görülür. Buna en iyi örnek olarak M.S. 43 senesinde Britannia'ya düzenlenen sefer gösterilebilir. Gallia kıyılarında toplanan Legio II Augusta, Legio XIV Gemina, Legio XX ve Legio IX Hispana lejyonları ve onların yanında bulunan çok sayıdaki auxilia birliği toplu bir şekilde komutanları Aulus Plautius'a¹⁹⁴ karşı gelerek sefere çıkmayı reddetmişlerdir. Sebep olarak dünyanın sınırlarının ötesinde bir savaşa gitmek istemediklerini belirten askerlerin ikna edilmesi için tıpkı isyanlarda rastladığımız gibi imparator tarafından bir elçi yollanmıştır.¹⁹⁵

194 PIR, P, 457.

195 Cassius Dio, LX, 19.

B- Cumhuriyet ve İmparatorluk Dönemlerindeki İsyanların Karşılaştırılması

Cumhuriyet döneminden imparatorluk dönemine geçilen süreçte devlet yönetimindeki birçok dinamiğin değiştiğini ve “normal” olarak kabul edilen şeylerin de farklılaştığını açık bir şekilde görüyoruz. Bu değişimler hem kurumlarda hem de bireysel olarak şahıslar üzerinde etkili oldu. Roma ordusu ve askeri subayları ya da eyalet valileri gibi üst düzey devlet görevlilerinin istekleri, beklentileri ve kariyer hedefleri gibi birçok konu da bu değişimi yaşadıkları için yaşanan isyan olaylarında da bariz bir farklılık ortaya çıkmış oldu. Askerler için genelinin hizmet şartları sebebiyle, eyalet valileri gibi üst düzey yöneticiler için ise ideolojik olarak yaşanan bu değişimi ayrı ayrı incelemek gerekir.

İlk olarak asker isyanlarında yaşanan değişimi incelemek gerekirse askerlerin cumhuriyet dönemindeki hizmet şartlarının daha zor ve tehlikeye açık olduğunu görürüz. Cumhuriyet dönemi lejyonları genelde generallerin sorumluluğunda ve onların kaynaklarıyla oluşturulduğu için birçok sorumluluğu bu generaller tek başlarına üstleniyorlardı. İşlerin iyi gitmediği zamanlarda lejyonlarda yeteri kadar gıda temini sağlanamadığı ve askerlerin bu gibi durumlarda isyana başvurdukları görülür. İmparatorluk dönemine geçildiğindeyse sabit bir lejyon sistemi oluşturulması ve doğrudan devlet hazinesi tarafından desteklenmeleri sonucunda lejyonların bu tarz zorluklarla karşılaştıklarına pek rastlanmaz.¹⁹⁶ Özellikle askeri kampların kalıcı hale gelmeleri ve etraflarında yeni yerleşim yerlerinin oluşması hem askerleri hem de orduyu sivil hayatın ve ticaretin içine dahil etti. Bu sayede imparatorluk döneminde erzak eksikliği ya da kamptaki herhangi bir kötü yaşam şartı isyana sebebiyet vermedi.

Gıda tedarik sorunları gibi askerlerin maaş ödemelerinde yaşanan ve bu yüzden görülen isyanların da imparatorluk dönemine geçildiğinde sonlandığı fakat yine de yerini “yetersiz maaş” huzursuzluğuna bıraktığını görürüz. Lejyon askerlerinin zaman zaman kendi maaşlarını *praetor* muhafızlarının maaşlarıyla karşılaştırdıkları ve zor işi kendilerinin yapmalarına rağmen daha az para aldıkları gibi şikayetlerini dile getirmişlerdir. Bunlar dışında gözle

görülen en net farklardan bir diğeri ise imparatorluk dönemine geçilmesiyle standart getirilen hizmet süreleri meselesidir. İmparatorluk döneminde askerlerin terhis olmalarının tek şartının hizmet sürelerini tamamlamak olduğu için askerlikten bıkan, evlerine dönmek isteyen askerler cumhuriyet dönemindeki kadar rahat olamadılar ve uygun fırsatlar yakaladıklarında isyan yoluna başvurdular.

İsyancı komutanlar, eyalet valileri gibi üst düzey görevlilerin cumhuriyet ve imparatorluk dönemlerindeki isyanları karşılaştırıldığında ortaya büyük bir ideoloji farklılığı çıkar. Her iki dönemin isyanlarında da ilk olarak isyanın amacı göz önünde bulundurulmalıdır. Cumhuriyetin özellikle geç dönemlerinde isyan eden generallerin doğrudan rejime karşı isyan ettikleri görülür. İsyancı kişilerin dönemin *consullerine* karşı isyan ettikleri görülse de olayın arka planında bu isyanın doğrudan *consullük* makamına ve bunun ötesinde senatoya karşı yapıldığı görülür. Lejyon desteğini arkasına alarak isyana kalkışan bu generallerin ortak hedefleri Roma kentinde ve devletinde askeri bir diktatörlük kurmak olmuştur. Alenen belirtilmese de cumhuriyet dönemi isyanları basit bir yönetimi ele geçirme hamlesinden öte cumhuriyet yönetimine karşı yapılan ve gücü senatodan alarak bir çeşit tek adam yönetimi kurma çabasıdır. İmparatorluk dönemine geçilmesiyle isyanların amaçları daha basit bir hal aldı. İstisnai durumlar haricinde lejyon isyanlarının neredeyse tamamı bir darbe niteliğinde ve yalnızca imparatoru yerinden ederek kendilerini ya da daha uygun bir adayı imparator yapma amacıyla gerçekleşti. Roma yönetim biçimi zaten askeri bir gelenekten gelen ve yönetimi ele geçirmek amacıyla güç kullanmayı göze alan kişiler için son derece uygundu. Senato yönetiminde söz sahibi olamıyor ve imparator rahatlıkla istediği şekilde yönetim sergileyebiliyordu. Bu durumda isyancıların yalnızca imparatorluk makamını ele geçirmeleri yeterli olacak ve herhangi bir devrim hareketine girilmeye gerek duyulmayacaktı. İstisnai durumlar olduğu da görülmekteydi. Örneğin Dalmatia valisi Scribonianus M.S. 42 senesinde İmparator Claudius'a karşı isyan ederken "cumhuriyeti yeniden kurma" vaadinde bulunduğu biliniyor. Fakat bunun bir strateji olduğunu ve imparatora karşı saf tutan senatörlerden destek almak amacıyla verilmiş bir vaat olması kuvvetli bir ihtimaldir. Bunlara ek olarak eski bir Gallia kraliyet ailesi üyesi

olan Vindex'in ve Rhenus Nehrinin ötesindeki barbar kavimlerden destek alan Saturninus'un isyanlarında en azından isyan edilen coğrafyada "yeni bir devlet kurmak" düşüncelerinin olduğu varsayımları yapılsa da dönemin güç dengesi göz önüne alındığında bu kişilerin tüm bir Roma devletini karşılarına almaktansa yalnızca imparatoru karşılarına alarak bu doğrultuda isyan ettikleri düşüncesi daha rasyonel bir yaklaşımdır.

C- Antik Kaynaklarda İsyân

İmparatorluk dönemini anlatan antik kaynaklarda sıradan askerler arasında başlayan ve kendi başlarındaki lidere karşı olan isyanlara detaylı şekilde rastlanmaz. M.S. 14 yılında yaşanan isyan olayları sebep sonuç ilişkisi içerisinde detaylı olay örgüsü anlatılan nadir olaylardır. Bu türden asker isyanları Latince literatürde “*sedition*” kavramıyla ifade edilir. Antik dönem yazarları genelde kısaca askerleri sorumlu gösterecek şekilde isyana değinir ve bu isyanların ne sebeple hangi lejyonlarda çıktığını anlatmak yerine kim tarafından, hangi lejyonlarla bastırıldığını anlatmayı tercih eder. Olaya galip gelen tarafın gözüyle bakarlar. Modern tarih yazımında bir ayaklanmanın geçerli bir sebebinin ve rasyonel bir hedefinin olduğu düşünülerek anlatılır. Antik kaynaklarda ise yazarlar askerleri her zaman itaatsizliğe ve isyana yatkın kişiler olduklarını anlatarak şikâyet ettikleri konuları birer bahane olarak aktarmışlardır.¹⁹⁷ Kelimenin taşıdığı anlama bakacak olursak “isyan” kelimesi kendi başına bir taraf tutma ve görüş bildirme belirtir. İsyân, tanımı gereği askerlerin haksız şekilde yoldan sapmış bir vaziyetteki itaatsizlik hallerini belirten bir kelimedir.¹⁹⁸ Durum böyleyken o dönemin tarih yazarlarının da haklıdan yani kazananın yana tavır aldıkları çok net şekilde görülür. Bir isyan başarılı olursa o isyanın lideri kahraman ilan edilebileceği gibi, başarısız olduğunda da kolaylıkla hain ilan edilebiliyordu. Durum tamamen siyasetle iç içe geçmiş tarih yazımının etkisini göstermesinden ibarettir. Bu durumda antik kaynaklar modern tarih yazımı için isyan olaylarında olay örgüsünü anlamak ve kırılma noktalarını tespit etmek adına klavuz olarak kullanılan fakat hiçbir zaman kesin bir neden sonuç kanısına varılamayacak kaynaklar olmamışlardır.

197 Fulkerson 2013, 165.

198 Fulkerson 2013, 163.

D- M.S. 14 Yılı İsyancıları

Roma'nın ilk imparatoru Augustus M.S. 14 senesinin 19 Ağustos'unda 75 yaşındayken doğal sebeplerden dolayı öldü. Kendisinin uzun süreli yönetiminde oluşturulan yeni devlet ve yeni ordu bu ölümün hemen ardından ilk sınavlarını vermek zorunda kaldılar. Augustus'un ölümünün hemen sonrasında imparatorluğun iki ayrı yerinde çok büyük iki isyan patlak verdi. İmparatorluğun en sorunlu hudut eyaletlerinden ikisi olan Pannonia'da üç, Germania Superior'da ise dört lejyon olmak üzere toplamda yedi lejyon isyan etti. Bu isyanlarda farklı tetikleyici sebepler ve olaylar olmasına rağmen her ikisi için de uygun fırsat bulunduğu düşüncesiyle başlatılmış isyanlar tanımını yapmak yanlış olmaz. Augustus'un uzun imparatorluk döneminde hem lejyon askerleri hem de *praetor* muhafızlarıyla kurduğu sağlam ve güvenilir bir bağ vardı. Her iki taraftan da isyan beklenmedik bir olaydı. Augustus'un sarsılmaz otoritesi bunun en önemli etkeniydi. Augustus 19 Ağustos'ta Nola'da öldüğünde Tiberius Dalmatia eyaletindeydi. Augustus'un ölümü üzerine Tiberius Roma'ya çağırıldı. Augustus'un karısı Livia tarafından Roma'ya davet edilen Tiberius, yönetimi devralmak adına Roma'ya döndü. Augustus'un ölümü ilk başta mümkün olduğunca gizli tutulmaya çalışıldı ve haberin bir süreliğine ordulara ulaşması engellendi. Fakat haber lejyonlara ulaştığında askerlerin dile getirmeye çekindikleri sorunlarını açıkça konuşabilecekleri ve taleplerde bulunabilecekleri bir fırsat ortaya çıkmış oldu. Augustus gibi büyük bir karakterin yerinin doldurulması kolay olmayacaktı ve bu süreçte imparatorluk kırılgan olacağı için isteklerimizi Roma'ya kabul ettirebiliriz düşüncesine kapılan askerler Augustus'un ölüm haberini aldıktan kısa bir süre sonra ayaklandılar.

E- Pannonia İsyanı

Augustus öldüğü esnada, Pannonia'da konumlanmış olan üç lejyon, VIII Augusta, VIII / IX Hispania ve XV Apollinaris, bir arada yaz kampında bulunuyorlardı. İsyanı karışan bu üç lejyon kendi içlerinde ayrı ayrı önemli ve ironik hikayelere sahiptirler. Legio VIII Augusta, imparatorluk ordusundaki en eski ve tecrübeli lejyonların başında geliyordu. Caesar tarafından oluşturulan ve Gallia seferleri esnasında en etkili lejyonlardan birisi olan bu lejyonun o zamanlardaki ismi VIII Gallica'ydı. O dönemden itibaren birçok farklı savaşta ve imparatorluğun çok farklı eyaletlerinde görevler alan bu lejyon M.Ö 44 senesinde Augustus tarafından yeniden toplandı ve Augustus'un Roma'yı kontrol altına alışıında oldukça katkıları oldu. Mutina Savaşı'na katılması sebebiyle bir süre Mutinensis cognomenini alan lejyon nihayetinde kazandıkları bir zafer sonrasında Augusta cognomenini elde ettiler ve adını taşıdıkları imparatorları Augustus'un ölümünün hemen ardından isyan ettiler. Legio VIII / IX Hispania'da Caesar'a hizmet etmiş oldukça köklü bir lejyondur. Bu lejyon ani bir şekilde kayıtlardan yok olması ve savaşta mı yok olduğu yoksa dağıtıldığı mı ya da farklı bir olayın mı yaşandığının bilinmemesi sebebiyle tarihe adını "kayıp lejyon" olarak geçirmiştir. Legio XV Apollinaris'in de Caesar'ın 15. Lejyonu olması mümkündür fakat kesin bir bilgi yoktur. Octavianus tarafından Apollinaris adıyla yeniden oluşturulmuş olabileceği gibi tamamen yeni bir lejyon olması da mümkündür. İsmine bakıldığında Augustus'un favori tanrısı olan Apollon'un adı taşıyan lejyonun *cognomeni* "Apollon'a sadık" anlamına geliyor. Augustus ile Apollon arasındaki bağı düşünecek olursak bu lejyon aynı zamanda Augustus'a olan bağlılığını ve sadakatini cognomeninde taşıyordu.

Augustus'un ölüm haberi yaz kampına ulaştığında ve isyan patlak verdiğinde bu üç lejyonun başında *legatus* olarak Quintus Iunius Blaesus¹⁹⁹ bulunmaktaydı. Augustus'un ölüm haberini aldığı anda Blaesus ilk iş olarak kampta *iustitium*²⁰⁰ haline geçildi. Askerlerin birçok resmi görevlerine ara

199 PIR, I, 738.

200 Mahkemeler ve birçok yasal faaliyetlerin askıya alınması hali. Kelime anlamı olarak "legal işlerin durdurulması". Bir tür olağanüstü hâl. Detaylı bilgi için bkz. The Oxford Classical Dictionary *iustitium* maddesi.

verildi.²⁰¹ Tacitus bu kararı isyanın sebebi olarak aktarır. Tacitus'a göre askerler arasındaki moral bozukluğunun, tartışmaların, disiplinsizliğin ve içlerindeki aylıklık yapma dürtüsünün açığa çıkmasına sebep olan ilk kıvılcım Blaesus'un aldığı bu karardır. İsyanın sebeplerinden bahsederken Tacitus'un isyancıları suçlayıcı dili en net şekilde kendini gösterir. Tacitus'a göre isyan etmek için herhangi yeni bir sorun ya da askerlerin şikâyet ettiği bir durum yoktu. İsyanın tek sebebi imparatorun değişmesi sebebiyle gelişen haklı bir anarşi ortamı ve oluşabilecek bir iç savaşın getirilerine dair askerlerin hevesleriydi.²⁰² Blaesus'un aldığı karar sayesinde de disiplin gevşetilmiş ve askerler isyan etme fırsatı elde etmişti. Tacitus'un devlet taraflı görüşü bir tarafa isyanın sebeplerine asker gözüyle baktığımızda birden fazla sebep görüyoruz. Askerler şikâyetlerini dile getirme fırsatı bulduklarında Tacitus'un iddia ettiğinin aksine içinde bulundukları şartları her açıdan eleştireceklerdi. İsyancıları tetikleyen birden fazla elebaşı olmasına rağmen aralarında Percennius adındaki bir asker ön plana çıktı. Tacitus'un anlattığına göre eski bir tiyatro oyuncusu ve tiyatro grubu lideri olan Percennius bu özelliği sayesinde hitabetiyle kalabalıkları etkilemeyi ve harekete geçirmeyi bilen birisiydi.²⁰³ Percennius Augustus'un ölümü sonrasında askerlik hizmetinin şartlarının nasıl olacağına dair geceleri gizli konuşmalar yapmaya başladı ve Tacitus'un tanımına göre kötü ve cahil askerleri kendi etrafında topladı. Yeteri kadar takipçi topladıktan sonra oldukça etkileyici bir konuşma yapan Percennius askerleri birer köle gibi birkaç centurion ya da tribunus'a boyun eğmemeleri gerektiği konusunda ikna etti. Percennius konuşmasında askerleri "yeni ve henüz sağlam olmayan bir tahta isteklerimiz ve silahlarımız ile yürümeyeceksek bunu başka ne zaman yapacağız" diyerek ellerine bir fırsat geçtiğini ve Roma'nın güçlü olmaması sebebiyle kendilerinin avantajlı olduklarına inandırdı.²⁰⁴ Askerlik hizmeti şartlarından ve emeklilikten şikâyetçiydi. Yaşlanana kadar birçok yara aldıkları ve hatta uzuvlarını kaybettikleri 30-40

201 Tacitus, Annales I, 16.

202 Tacitus, Annales I, 16: "*nullis novis causis nisi quod mutatus princeps licentiam turbarum et ex civili bello spem praemiorum ostendebat.*"

203 Tacitus, Annales I, 16: "*erat in castris Percennius quidam, dux olim theatralium operarum, dein gregarius miles, procax lingua et miscere coetus histrionali studio doctus.*"

204 Tacitus, Annales I, 17: "*quando ausuros exposcere remedia, nisi novum et nutantem adhuc principem precibus vel armis adirent?*"

kadar savaşa girmelerine rağmen bunca yıl uysal şekilde kalarak ses çıkartmayarak hata ettiklerini söylüyordu.²⁰⁵ Percennius bu sözleriyle Augustus döneminde düzenlenen askerlik şartlarına gönderme yapmaktadır. Askerlik hizmetini ilk önce 16 yıl olarak belirleyen fakat sonra bu süreyi 20 yıla uzatan Augustus'a hiçbir şekilde tepki gösteremeyen askerler için gerçekten de imparator değişikliğinin ve bu sebepten doğan kargaşanın bir fırsat olduğu ve bu isyanın bir fırsat değerlendirme isyanı olduğu Percennius'un bu sözleriyle kanıtlanmış oluyor. Askerlik hizmetinin sonlanmasıyla ilgili de şikayetleri olan Percennius terhis olduktan sonra dahi hizmetlerinin bitmediğini ve farklı bir sancak altında aynı sıkıntıların devam ettiğini söylüyordu.²⁰⁶ Percennius burada da Augustus'un düzenlemelerine göndermeler yapmaktadır. Hizmet süresini dolduran veteran askerler standart signumları altında olmasa da ayrı bir vexillum altında hizmete devam ediyorlardı. Percennius bu vexillumla atıfta bulunurken aynı zorluklarla başa çıkmak durumunda kaldıklarını söylüyor. Gerçekte bu durum Percennius'un dediği gibi değildi ve önceki bölümlerde anlatıldığı gibi veteran askerler kamptaki birçok rutin işlerden muaf tutuldular. Percennius konuşmasına bu sefer de veteran hizmeti sonrasındaki şartlardan şikâyet ederek devam ediyor ve emeklilik ikramiyeleri olarak aldıkları topraklar hakkında konuşuyordu. Percennius'a göre eğer bir asker bu kadar zor şartlardan sağ şekilde kurtulsa bile toprak adı altında verimsiz ve iş görmez bataklıklar ya da dağlık değersiz topraklara yerleşmek için dünyanın dört bir tarafına sürükleniyorlardı. Maaşlardan da rahatsız olan Percennius "*cana ve bedene verilen değer günde 10 as*"²⁰⁷ diyerek askerlerin verdiği hizmetler karşılığında aldığı maaşı küçümsüyordu. Percennius kırbaçlanmalar, sert kışlar, yorucu yazlar ve korkunç savaşlardan tek kurtuluşun askeri yaşam şartlarının değiştirilmesi, her bir askere birer denarius ücret ödenmesi ve hizmetin 20 yıldan 16 yıla düşürülmesi olduğunu söyleyerek takipçilerine net bir amaç vermiş oldu. Aynı zamanda hizmet süresi bittikten sonra veteran olarak bir sancak altında kalmayı

205 Tacitus, Annales I, 17: "*satis per tot annos ignavia peccatum, quod tricena aut quadragena stipendia senes et plerique truncato ex vulneribus corpore tolerant.*"

206 Tacitus, Annales I, 17: "*ne dimissis quidem finem esse militae, sed apud vexillum tendentis alio vocabulo eosdem labores perfere.*"

207 Tacitus, Annales I, 17: "*denis in diem assibus animam et corpus aestimari*"

değil kampta kendilerine tazminat olarak ücretlerinin verilmesini istiyorlardı. Askerler bu şartlar üzerinde yoğunlaşarak isyankâr seslerini daha da yükseltmeye devam ettiler.

Percennius'un konuşması oldukça önemli bir kıyaslama ile devam eder. Percennius lejyonda görev yapan askerler ile Roma'da görevli Praetor Muhafızları'nın şartlarını karşılaştırır. Percennius "Kişi başı iki denarius alan ve 16 yıllık hizmetleri sonrası evlerine dönen praetor cohorsları bizden daha fazla tehlikeyle mi yüzleşiyorlar?"²⁰⁸ diyerek bir karşılaştırma yapar. Bu karşılaştırma ve askerlerdeki kıskançlık duygusunun oluşması oldukça olağan bir durumdur. Yüzyıllardır Roma'nın tek ve en değerli gücü olan lejyonerler praetor muhafızlığının oluşturulmasıyla kendilerini daha değersiz hissetmeye başlamış olabilirler. Hizmet şartları, maaşlar ve ikramiyeler düşünüldüğünde praetor muhafızları her açıdan lejyonerlerden daha ayrıcalıklı bir konumdaydılar. Özel bir birlik olmaları ve sayılarının lejyonerlere göre çok daha az olası bu durumun temel açıklaması olsa da zihnini öfke bürümüş bir lejyoner için bunların hiçbir önemi kalmıyordu. Bir lejyoner düşüncesine göre ülkeyi barbar kavimlerin istilalarından kendileri koruyorlar, memleketlerinden uzakta ve zor şartlar altında çalışıyorlar fakat praetor muhafızları kadar maaş ve ikramiye alamıyorlar üstelik daha uzun süre hizmet ediyorlardı. Yine de Tacitus'un anlatısına göre Percennius konuşmasında başkentin muhafızlarını küçümsemediklerini fakat kendilerinin barbarların arasında yaşadıklarını, çadırlarındayken bile düşmanla yüz yüze olduklarını söylüyordu.

Percennius'un konuşması sonrasında kalabalık çok şiddetli bir öfkeye kapıldı. Üç lejyonun tek bir lejyon altında birleştirilmesini talep ettiler. Fakat aralarında rekabet tartışması ortaya çıktı. Nihayetinde üç lejyonun *aquilası*nı ve *cohors*ların sancaklarını bir araya toplayıp diktiler. Buranın daha göze çarpan bir yer olması amacıyla etraftan toplanan çimenleri bir araya yığarak höyük şeklinde bir platform oluşturdular.²⁰⁹ İşler ciddiye binince o kargaşa esnasında Blaesus olay yerine geldi. Burada Blaesus oldukça onurlu bir hare-

208 Tacitus, Annales I, 17: "*an praetorias cohortis, quae binos denarios acceperint, quae post sedecim annos penatibus suis reddantur, plus periculorum susci pere?*"

209 Tacitus, Annales I, 18.

ket sergileyerek isyancı askerlere sert bir şekilde çıktı. Fakat isyanda ısrarcı iseler onlara kendisini öldürmelerini söyledi. Blaesus isyanı durdurmaları karşılığında askerlere kendi canını teslim ediyordu. Bu hareketinin izahını ise şöyle yaptı: “*Generalinizi öldürmek, imparatorunuza isyan etmekten daha hafif bir rezillik olacaktır.*”²¹⁰ Hayatta kaldığı sürece lejyonlarını sadık tutacağını ya da ölürse de onların aflarını kolaylaştıracağını net bir şekilde belirten Blaesus konuşmalarıyla askerlerini isyandan caydırıncaya kadar çimler taşınmaya devam etti ve neredeyse göğüs hizasına kadar yükselen bir platform oluşturulmuş oldu. Tacitus’un aktarımına göre Blaesus adeta bir hatip kusursuzluğunda etkili bir konuşma yaptı ve askerlere sitem etti. Blaesus askerlere ordunun isteklerinin Caesar’a iletilmesi için kargaşa ve isyanın doğru yollar olmadığını, üstelik daha önce eski askerlerin böyle isteklerinin olmadığını hatta şu an isyan eden askerlerin dahi Augustus’tan böyle bir taleplerinin olmadığını dile getirdi. Tahta yeni çıkmış bir imparatorun halihazırda karşılaştığı zorlukları daha da ağırlaştırması zamanı olmadığını belirten Blaesus iç savaşlar sırasında ve sonrasında bile böyle bir olay yaşanmadığını belirterek askerlere suçluluk duygusunu aşıladı. Blaesus, isyan etmek yerine Roma’ya elçiler göndererek taleplerini iletmeleri gerektiğini söyledi. Bu konuda da Blaesus başarılı bir tutum sergiledi ve elçi olarak kendi oğlu Q. Iunius f. Q. Blaesus²¹¹ seçildi. Bu seçim konusunda herhangi bir açıklama yapmasa da teklifin Blaesus’dan geldiği ve isyancılara iyi niyetini ve desteğini belirtmek amacıyla kendi oğlunu ortaya koyarak makul bir taviz vermiş olması muhtemeldir. Askerlerin ilk talebi hizmet süreleriyle ilgili oldu. 16 yıllık hizmet süresini dolduran herkesin onurlu bir şekilde terhis edilmesini istediler. Eğer Roma’dan bu talebe olumlu bir geri dönüş olursa sonrasında diğer taleplerini de iletmeyi düşünüyorlardı.²¹² Dio’nun aktarımına göre askerler olumlu yanıt almayı bekliyorlardı. Yönetimin yeni değişmiş olması sebebiyle ya Tiberius korkarak askerlerin isteklerini kabul edecekti, ya da askerler başka bir isme imparatorluk yetkisi verecekler ve onu

210 Tacitus, Annales I, 18: “*leviore flagitio legatum interficietis quam ab imperatore desciscitis.*”

211 PIR, I, 739.

212 Tacitus, Annales I, 19.

baş getireceklerdi.²¹³ Cassius Dio'nun anlatımına göre askerlerin talepleri özetle hizmet süresinin 16 yıl ile sınırlandırılması, lejyonerlere günde 1 denarius ücret ödenmesi ve ikramiyelerini derhal kampta teslim almalarıydı. Bu talepler kabul edilmediği takdirde eyaleti ayaklandırmak ve Roma'ya yürümek tehdidinde bulundular.²¹⁴ Askerlerin eyalet çapında ayaklanma tehditleri oldukça ciddi bir hitamdır. Böyle bir anlatı Tacitus'da bulunmasa da Cassius Dio'nun anlattığı gibi askerler eyalet çapında bir isyanı tetiklemek isteseler muhtemelen onlar için çok zor olmayacaktı. Buranın halkı her an isyan etmeye hazır bir vaziyetteydi.

İsyanın ilk etabı bu şekilde kontrol altına alınmışken Roma adına talihsiz bir olay yaşandı. İsyan başlamadan önce Nauportus'a yol ve köprü yapmak için gönderilen bir grup asker vardı. Kamptaki kargaşa haberi bu birliklere gelince bunlar da derhal isyan ettiler. Sancaklarını parçaladılar ve Nauportus ile birlikte çevredeki yerleşim yerlerini de yağmaladılar.²¹⁵ Başlarındaki centurionları isyana dirense de tepkiyi üzerine çekti ve darp edildi. Askerlerin öfkeleri praefectus castrorum olan Audifienus Rufus'aydı.²¹⁶ Blaesus'un Rufus'a haber yollayarak yardım için kampa çağırması ve isyan haberinin burada bu şekilde yayılarak ters tepmiş olması muhtemeldir. İsyan katılan bu askerler kampa geri döndüklerinde burada sakinleşmiş askerleri yeniden harekete geçirdiler ve isyan yeniden alevlendi. Bu sefer Blaesus'un tepkisi daha sert oldu. Kamptaki tüm askerler isyan etmiş değildi. Hala Blaesus'a sadık olan birçok asker ve centurionlar onun emirlerine itaat ediyorlardı. Kampa yeni gelen isyancı askerlere tepki olarak Blaesus sert cezalar verdi. Özellikle büyük miktarlarda yağma ganimeti taşıyan askerleri kırbaçlattı ve kamp hapishanesine koydurttu. Böylece diğer askerlere de gözdağı vererek isyanın yeniden alevlenmeyeceğini ümit ediyordu.²¹⁷ Yakalanan bu askerler büyük kargaşa çıkardılar. Onların yardımına koşanlar kamp hapishane giderek

213 Cassius Dio LVII, 4.3.

214 Cassius Dio LVII, 4.2.

215 Cassius Dio'nun bahsettiği yerel halkı isyana teşvik etme meselesi bu olay ile bağlantılı olabilir. Askerler tarafından yağmalanan yerleşim yerlerinden doğarak tüm eyalete yayılabilecek bir isyan oldukça mümkün gözükmektedir.

216 PIR, A 1378: Rufus, Tacitus'un anlatımına göre geleneksel katı disiplini savunan ve kendi kampında da uygulamaya çalışan birisiydi. Uzun bir askerlik hizmeti sonrasında centurion ve nihayetinde praefectus castrorum olarak hizmet vermektedir.

217 Tacitus, Annales I, 21.

ölüm cezalarının uygulanmasını bekleyenler ve firarileri serbest bıraktılar ve aralarına kattılar. Bundan sonra isyan iyice alevlendi. Vibulenus adındaki isyancı bir askerin ön plana çıkarak Blaesus'u suçlayan konuşması sonrası tüm tepkiler Blaesus'a yöneldi. Askerler iyice şiddete yönelerek Blaesus'un kölelerine saldırdılar ve Blaesus'u da ölümle tehdit ettiler.²¹⁸ Askerlerin ilk öldürdükleri komutanları ise kötü ünüyle bilinen bir centurion oldu. Kampta Lucilius adında şiddete oldukça meyilli bir centurion vardı. Askerlere sık sık kırbaç cezaları verdiği ve centurionların asma sopası olan *vitis*'i askerlerin sırtında kırdıktan sonra bir yenisini istemesi ve kırbaçlamaya devam etmesiyle bilinen bu centurionun askerler arasındaki lakabı "başka bir tane getir" anlamına gelen "*cedo alteram*" idi.²¹⁹ Askerler bu centuriona karşı kin doluydular ve fırsatı ellerine geçirdiklerinde kendilerince intikamlarını almış oldular. Bu olaya Roma'nın bu isyanı çok daha ciddi almasını sağlayacak bir olaydı. Askerler artık açıkça isyana girişmişler, Roma'ya ve Roma'yı temsil eden komutanlarına karşı şiddete girişmişlerdi. Lucilius'un öldürülmesinden sonra diğer centurionlar korku içerisinde kaçmaya ve saklanmaya başladılar. Blaesus'a sığınmaları ve bir arada kalmaları muhtemeldir. Centurionlardan birisi, Iulius Clemens, askerler tarafından ayrı bir muamele gördü çünkü zekâsı sayesinde askerler ile komutanlar arasında yapılacak pazarlıklarda işlerine yarayabileceğini düşündüler.²²⁰ Bu esnada isyancı lejyonlar arasında hala net bir uyum söz konusu değildi. Tek bir lejyon altında birleşme önerilerinde anlaşılmadıkları gibi sonrasında da bazı konularda anlaşılmamışlar ve hatta birbirlerine silah çekecek seviyede gerginliğe varan tartışmalara girmişlerdi. VIII ve XV lejyonları arasında Sirpicus adında bir centurion yüzünden tartışma çıktı. Legio VIII Sirpicus'un infaz edilmesini isterken Legio XV Sirpicus'u savunuyor ve öldürülmesine izin vermiyordu.²²¹ Bu kargaşa durumu isyanın düzenli ve bilinçli yapısını bozuyordu. Askerler için kuşkusuz zayıf noktaları birlikte aynı fikirde hareket edememeleriydi.

İsyan haberi Tiberius'a geldiğinde Tiberius hiç zaman kaybetmeden kendi oğlu Drusus'u komutasında 2 praetor cohorsu ve yanında birçok önde gelen

218 Cassius Dio, LVII, 4.2.

219 Tacitus, Annales I, 23.

220 Tacitus, Annales I, 23.

221 Tacitus, Annales I, 23.

soylu isim ile birlikte isyanı bastırmak için yolladı. Bu iki cohors ek olarak praetor süvarileri ve imparatorun özel Germen koruma birlikleriyle desteklenerek son derece güçlü bir hale getirilmişti.²²² Drusus'un Tiberius'dan aldığı net bir talimat bulunmuyordu. Durum ne gerekiyorsa onu yapmak üzere yollanmıştı.²²³ Tiberius Drusus'a oldukça büyük yetki vererek isyanı her ne şekilde olursa olsun bastırmayla görevlendirmişti. Drusus henüz kampa varmadan yolda isyancı askerler tarafından karşılandı. Bu sadakat gösterisi uzlaşma adına olumlu bir adım gibi görünse de askerler her zamanki tavırlarından farklı olarak neşe içerisinde değil aksine karamsar ve kendilerini beğenmiş küstahça ve tehditkâr bir tavırdaki karşıladılar.²²⁴ Drusus kampa girer girmez kapılar kapatıldı ve gözcüler yerleştirildi. İsyancılar ve müfreze birlikler kampın içerisinde kapalı halde bulunuyorlardı. Vakit kaybedilmeden meclis kuruldu ve mahkemeye başlandı. Drusus görkemli duruşuyla isyancıları oldukça etkiledi ve korku saldı. Drusus babası Tiberius'un mektubunu çıkarttı ve askerlere okudu. Mektup genel olarak burada zorlu seferlere katılan cesur lejyonlara ayrı bir özen gösterdiklerini ve taleplerini dikkate alarak senatoda görüşüleceğini belirten daha çok askerleri geçiştirmeye yönelik kesin sonuçları olmayan bir havadaydı. Askerler bu duruma karşılık kendilerine aracı olarak seçtikleri *centurion* Clemens'i öne sürdüler ve meclis Clemens'i dinledi. Askerlerin talepleri aynıydı, 16 yıllık hizmette bulunanlar onurlu şekilde terhis edilsin, hizmet sonrası derhal ikramiyeler nakit olarak ödensin, günlük 1 *denarius* ücret ödensin ve veteran askerlik kaldırılınsın.²²⁵ Askerler Drusus'a tepki göstermeye başladılar ve Augustus askerleri yatıştırmak ve isteklerini geçiştirmek için Tiberius'u yolluyordu, Tiberius'da ayınsını Drusus ile yapıyor diye çıkıştırlar. Anlaşma sağlanamayınca *contio* sonuçsuz şekilde dağıldı ve isyan yeniden alevlendi. Askerler birçok kişiyi linç etmeye çalıştılar. Drusus kamptan ayrılmasın diye kampın birçok yerine nöbetçiler yerleştirdiler.²²⁶ Kamptan ayrılmaya çalışan Drusus'un etrafını sararak ve taşlar atarak linç girişiminde bulunsalar da Drusus muhafızları sayesinde kurtuldu.

222 Tacitus, Annales I, 24.

223 Tacitus, Annales I, 24: "*nullis satis certis mandatis, ex re consulturum*"

224 Tacitus, Annales I, 24.

225 Tacitus, Annales I, 26.

226 Cassius Dio. LVII, 4.4; Tacitus Annales I, 27.

İsyanın iyice alevlendiği bu sıralarda tesadüfi bir olay sayesinde ortam yatıştı. Askerlerin tamamen habersiz oldukları bir ay tutulması gerçekleşti.²²⁷ Askerler bu olayı içinde bulundukları isyan durumuyla ilgili bir alamet olarak yorumladılar ve ilk başlarda bunu olumlu yorumlayan askerler zaman geçtikçe tutulmanın bitmemesi sonucu karamsarlığa ve suçluluk duygusuna bürünerek tanrıların, başlattıkları isyana karşı sinirli olduklarını düşündüler.²²⁸ Askerlerin ruh hallerindeki bu değişikliği fırsat bilen Drusus harekete geçti. Askerler tarafından sevilen centurion Clemens aracılığıyla askerler ile iletişime geçildi ve Percennius ile Vibulenus'un onlara hiçbir şey veremeyecekleri anlatılarak tövbe ederek imparatora ve onun oğluna yeniden sadakatle bağlanmaları istendi. Drusus'un bu hamlesi işe yaradı ve askerler isyandan caymaya başladılar. Lejyonlar yeniden ayrıştılar ve isyanın başlangıcında bir araya getirdikleri sancakları ayırdılar.²²⁹ Gün ağardığında Drusus yeni bir *contio* düzenledi. Burada kendisi bir konuşma yaparak askerleri isyanları sebebiyle suçlayıp isyandan caymaları sebebiyle de övdü. Eğer askerlerin pişman olarak görevlerine geri döndüklerini ve merhamet dileyen bir dilde konuştuklarını görürse babasından bu lejyonları affetmesini isteyeceğini söyledi.²³⁰ Toplantı sonunda Tiberius'a bir elçi grubu yollanması kararı alındı. Bu grupta askerleri temsilen Blaesus, Drusus'u temsilen bir *eques* olan Lucius Apronius ve primus pilus olan Iustus Catonius²³¹ vardı.

Elçi grubu gittikten sonra ne yapılacağına dair tartışmalar yaşandı. Bir grup elçilerin dönüşünü beklemenin ve bu esnada askerleri hoşnut etmenin en iyisi olduğunu savunurken diğer grup beklenmeden harekete geçilmesini savunuyordu. Askerler hala batıl inançlarının etkisindeyken liderlerinin gerekli cezalara çarptırılması daha kolay olacaktı. Nihayetinde Drusus, Percennius ve Vibulenus'un öldürülmelerini emretti. İsyancılar arasında ön plana çıkan diğer isimler de hem kamp içinde hem de kamp dışında yakala-

227 Tacitus'un eserinde bahsettiği bu tam ay tutulması 26 Eylül gecesinde gerçekleşmiştir. Tam tutulma esnasında ayın koyu turuncuya ya da kırmızı bir renge büründüğü tahmin edilmektedir. Detaylı bilgi için: https://moonblink.info/Eclipse/eclipse/0014_09_27 (10.03.2022)

228 Tacitus, Annales I, 28; Cassius Dio LVII, 4.4.

229 Tacitus, Annales I, 28.

230 Tacitus, Annales I, 29.

231 PIR C, 576.

narak öldürüldüler. Bu esnada hava şartlarının kötüleşmesi ve çıkan fırtına sonrası askerler batıl inançların etkisine daha da derin bir şekilde kapıldılar ve bunun da isyana karşı ilahi bir mesaj olduğunu düşündüler.²³² Bu ilahi felaketten kurtulmanın tek yolu bu uğursuz kış kampından ayrılarak hususi kış kamplarına gitmekti. İlk olarak Legio VIII ve sonrasında Legio XV kamptan ayrıldılar fakat Legio VIII ısrarla Tiberius'dan gelecek olan cevabı bekleme konusunda direniyorlardı. Fakat kısa süre sonra diğer lejyonların gidişiyle birlikte sayıca ve güç olarak oldukça az kaldıklarını fark ettiklerinde onlar da direnişe son vererek kampı terk ettiler. Drusus elçilerin dönüşünü beklemeden isyanı bitirmiş oldu ve Roma'ya döndü.

232 Tacitus, Annales I, 30; Cassius Dio LVII, 4.5.

F- Germania Inferior İsyanı

Augustus'un ölüm haberini alır almaz Germania lejyonları da ayaklandılar. Rhenus nehri kıyısına konuşlanmış iki ayrı ordu mevcuttu. Bunlardan Germania Superior lejyonlarının *legatusu* Gaius Silinus, Germania Inferior lejyonlarının *legatusu* ise Aulus Caecina Severus²³³ idi. Bölgedeki en yüksek rütbe ise Germanicus'un²³⁴ idi. İsyan çıktığı esnada ise Germanicus Germania'da değil Galia eyaletinde görevde idi.²³⁵ Augustus'un ölüm haberini alır almaz Germania Inferior lejyonları isyan ettiler. Germania Superior lejyonları ise bu isyana dahil olmayarak olayları takip ettiler.²³⁶ Germania Inferior lejyonları yaz kampında Caecina komutasında bir arada bulunuyorlardı. Bu lejyonlar Legio I Germanica, Legio XX, Legio V Alaudae ve Legio XXI Rapax lejyonlarıydı. Bu lejyonlardan I Germanica ile XX lejyonlarının; V Alaudae ile de XXI Rapax lejyonlarının kış kampları birlikteydi. İsyan ilk olarak V Alaudae ve XXI Rapax lejyonlarında ortaya çıktı ve sonrasında I Germanica ve XX lejyonları da isyana katıldılar.²³⁷ Tacitus buradaki lejyonların durumunu aktarırken oldukça rahat ve ağır olmayan işlerle meşgul olduklarını bu sebeple bir nevi sefa sürmekte olduklarını söyler ve isyana sebep olarak disipline alışamayan yeni askerleri gösterir. Roma'dan yakın zamanda askere alınan acemi askerleri gevşekliğe alışmış ve disiplinden uzak köleler olarak tanımlayan Tacitus, isyanı bu ayaktakımının başlattığını ve sonrasında diğer askerleri de isyana çektiklerini söyler. Askere yeni alınan bu ayak takımı, eski askerlerin zihinlerini erken terhis olma, daha iyi ücretler daha iyi kamp şartları ve *centuri-on*ların zulmüne karşı bir intikamın zamanının geldiğiyle doldurmuşlardı.²³⁸ İsyan oldukça hızlı bir şekilde yayıldı. Pannonia'da Percennius etkili konuşmasıyla kitleleri harekete geçirmiş ve isyanı başlatmıştı. Burada ise ön plana çıkan birisi yoktu. Bu, eş zamanlı olarak birçok farklı sesin alevlendirdiği bir isyan oldu.²³⁹ Gizli gece konuşmalarına ya da kışkırtmalara gerek kalmadan

233 PIR, C, 106.

234 PIR. I. 217.

235 Tacitus, Annales I, 31: Augustus'un ölüm haberini aldığı ve lejyonların isyan ettiği esnada Germanicus Galia eyaletinde rutin bir vergi toplama faaliyetindeydi.

236 Tacitus, Annales I, 31.

237 Tacitus, Annales I, 31.

238 Tacitus, Annales I, 31.

239 Tacitus, Annales I, 31.

kendiliğinden gelişen bir isyan doğdu. Herhangi bir kişinin ön plana çıkarak isyanı başlatmaması ve olayların kolektif bir biçimde kendiliğinden gelişmesi gerçekten de isyan öncesinde genel bir huzursuzluk ve hizmet şartlarına karşı memnuniyetsizlik olduğunun göstergesidir.

İsyan patlak verdiğinde *legatus* Caecina herhangi bir müdahalede bulunamadı. Bunun nedeni belki de isyanın çok geniş bir kitleye yayılması ve bu sebeple Caecina'nın kendini çaresiz hissetmesidir. Askerler *centurion*ları yerlerde kırbaçlayarak dövüyorlardı. Kamptaki *centurion*ların sayılarına ithafen her bir *centuriona* 60 kırbaç darbesi vurdular. Bazılarının uzuvları parçalanmış bazılarıysa ölmüştü. Bu işkencelerden sonra *centurion*ları kamp duvarlarının dışına ya da doğrudan Rhenus nehrine attılar.²⁴⁰ Kampta herhangi bir otorite kalmamıştı. Tacitus ne *tribunus*un ne de *praefectus castrorum*un herhangi bir otoritesinin kalmadığını ve nöbet, devriye gibi gerekli görevlerin isyancılar tarafından kendi aralarında paylaştırılarak yapıldığını aktarır ve birkaç kişi tarafından yönetilen bir isyandansa böyle kolektif bir halde gelişen bu isyanın çok daha tehlikeli olduğundan bahseder.²⁴¹

Germanicus isyanın haberini alır almaz kampa gitti ve askerler onu kampın dışındayken karşıladılar. Kampa girdiğinde bazı saygısız davranışlarla karşılaşan Germanicus ilk andan itibaren kendi ağırlığını ortaya koyarak bir otorite oluşturmaya çalışmıştır. Karışık halde duran düzensiz askerlere derhal bölüklerine göre ayrılmalarını emreder. Askerler istemeyerek de olsa itaat ettiler. Germanicus Augustus'dan saygıyla bahsettiği bir konuşmaya başlar ve ardından konuyu Tiberius'a ve onun Germania'daki başarılarına getirir.²⁴² Buradaki lejyonlardan övgüyle bahseder. Germanicus askerlere itaatlerini neden terk ettiklerini ve *tribunus*lar ile *centurion*lara ne yaptıklarını sorduğunda askerlerin verdikleri tepki kamp içi disiplinin ve şiddetin boyutunu ortaya çıkarır niteliktedir. Askerler Germanicus'a cevap olarak sitemkâr bir tavırla tuniklerini kaldırarak vücutlarındaki savaş yaralarını ve daha da önemlisi *centurion*lar tarafından cezalandırıldıkları kırbaç yaralarını gös-

240 Tacitus, *Annales* I, 32.

241 Tacitus, *Annales* I, 32.

242 Tiberius özellikle Agrippa'nın ölümü sonrası imparatorluğun en önde gelen generali idi. M.Ö. 9-8, M.S. 4-5 ve M.S. 9-11 yıllarında Germania'da başarılı seferlere çıkmıştır. Germanicus konuşmasında bu seferlere atıfta bulunuyor.

terdiler.²⁴³ Bu durumda isyan eden askerlerin neden Augustus'un ölümünü bekledikleri ayrı bir tartışma konusu olarak düşünülebilir. Augustus'a olan bağlılıkları ve saygılarından dolayı isyan etmemiş olabilecekleri gibi yıllar süren ve başarılı şekilde oluşturulan yüce imparator imajından korktukları ve hiçbir isyanın Augustus'a etki etmeyeceği düşüncesinin oluşturduğu çaresizlik hissi sebebiyle de isyan etmemiş ve imparator değişikliğini bir fırsat bilmiş olabilirler. Bunun sebebini net olarak bilmemiz mümkün olmasa da gerçek şudur ki askerler uzun süredir kamp içerisindeki *centurion* şiddetinden rahatsızlardı ve bu konuyu isyanları esnasında açıkça dile getirdiler. Sonrasında diğer şikayetler de sıralandı. Emeklilik, yetersiz maaş ödemeleri, ciddi zorluktaki görevlerden ve kamp şartlarından şikâyet ettiler. En büyük tepkiler ise orduda uzun yıllar hizmet veren veteran askerlerden geldi.²⁴⁴

Germanicus askerler tarafından oldukça sevilen birisiydi. İmparatorlukta popülerliği gittikçe artan ve hayatının son yıllarına kadar da her zaman imparatorluk için ideal bir aday olarak görüldü. Özellikle lejyonlar her fırsatta ona karşı desteklerini belirttiler. Bunlardan ilki de bu isyanda gerçekleşti. Askerler şikayetlerini belirttikten sonra Germanicus'a eğer imparator olmak isterse onu destekleyeceklerini söylediler.²⁴⁵ Germanicus bu teklifin üzerine sanki bir suçluluk hissediyormuşçasına olduğu yerden kalkarak orayı terk etmek istedi. Askerler silahlarıyla ona engel olarak gitmemesi için tehditler ettiklerindeyse Germanicus, hain olmaktansa ölmeyi tercih edeceğini belirterek kılıcını çekip kendi göğsüne saplayacakken etrafındakiler tarafından kolundan yakalanarak durduruldu.²⁴⁶ Bu olaylar sonrasında isyan durgunlaştı ve huzursuz bir kamp ortamına dönüştü. Germanicus sıradaki hamlesinin planlamasına derhal başladı. Hem isyan ile ilgili hem de dışarıdan kötü haberler geldi. İsyancılar Germania Superior askerlerini de isyana davet etmek için elçiler göndermeye hazırlanıyorlardı. Öbür taraftansa düşmanın Roma ordusunda çıkan isyandan haberdar oldukları bilgisi alındı.²⁴⁷ Lejyonların burayı terk etmesi sonrasında bir düşman istilasına olmasına kesin gözüyle bakılıyordu.

243 Tacitus, Annales I, 35.

244 Tacitus, Annales I, 35.

245 Tacitus, Annales I, 35.

246 Tacitus, Annales I, 35; Cassius Dio LVII, 5.2.

247 Tacitus, Annales I, 36.

Nihayetinde Germanicus farklı bir yola başvurdu ve imparator tarafından yazılmış gibi sahte bir mektup kaleme aldırdı. Mektupta 20 yıl hizmet etmiş olan askerlerin terhis edilmeleri, 16 yıl hizmet etmiş askerlerinse aktif görevden alınarak veteran statüsüne geçirilmeleri ve olası bir düşman saldırısında kampı korumak dışındaki tüm görevlerden muaf tutulmaları, son olarak da Augustus'un onlara ayırdığı miras olan paranın iki katına çıkartıldığı yazıyordu.²⁴⁸ Askerler bu mektubun sahte olduğunu anladılar fakat yine de kabul ettiler. Fakat askerlere verilecek olan ikramiyenin kış kamplarında verileceği söylendi. Bu sayede kış kamplarına dağılan lejyonlar birbirlerinden ayrılacaklar ve güçleri yarı yarıya azalmış olacaktı. İsyanın şiddeti bu şekilde azaltılmış ve izole edilmiş olacaktı.²⁴⁹ Legio V Alaudae ve Legio XXI Rapax askerleri ödemelerin geciktirilmesine karşı geldiler ve kabul etmediler. Legio I Germanica ve Legio XX askerleri ise şartları kabul ettiler ve Caecina tarafından kış kamplarına geri götürüldüler. Bunun üzerine Germanicus, Germania Inferior'da bulunan ordulara doğru yola çıktı. Buradaki lejyonlardan imparatora karşı sadakat yeminlerini yenilemelerini istedi. II, XIII ve XVI lejyonları tereddütsüz bir şekilde imparatora sadakat yemini ettiler fakat Legio XIV yemin konusunda tereddüt etti. Sonradan kendileri gönüllü bir şekilde fikir değiştirerek yemin ettiler. Bu askerlere Germania Inferior lejyonlarına teklif edilen sahte şartlar vaat edilmedi. Kendileri gönüllü şekilde sadakat yeminlerini yenilediler. İsyanın başlarında olayları uzaktan takip etmeyi seçen askerler muhtemelen Germanicus'un isyanı bastırdığı düşüncesiyle zorluk çıkartmadan emirlere itaat ettiler. Germanicus herhangi bir olay yaşanmamış olmasına rağmen buraya gelerek bu askerlerden yeminlerini yenilemelerini isteyerek işini garantiye alıyor ve aynı zamanda isyancı aşağı Germania lejyonlarına da yalnız oldukları ve yukarı lejyonlardan destek alamayacakları mesajını vermiş oluyordu.

Bu esnada bazı askerler isyanı yeniden alevlendirmeyi deneseler de derhal yargısız infaz ile idam edildiler ve isyan alevlenmeden bastırıldı. Senato

248 Tacitus, Annales I, 36; Cassius Dio LVII, 5.3. Augustus öldüğünde vasiyeti gereği her bir lejyon askerine 300 *sestertius* bıraktı. Augustus'un vasiyeti hakkında bilgi için bkz. Suet. Aug. CI.

249 Tacitus, Annales I, 37.

tarafından yollanmış bir heyet bölgeye geldi ve Germanicus ile görüştüler.²⁵⁰ Askerler bu heyetin geliş sebebiyle ilgili korku ve telaşa kapıldılar. Bu heyetin Germanicus tarafından askerlere verilen ayrıcalıkları iptal etmek amacıyla yollandığını düşünen Legio I ve Legio XX askerleri yeniden isyan ettiler.²⁵¹ İlk isyan edişlerinin sonrasında Germanicus askerler ile uzlaşmış ve nihayetinde askerler *sacramentum*larını yenileyerek imparatora sadakatlerini göstermişlerdi. Bunun üzerine yeniden isyana kalkışmaları ve sonrasında Germanicus'un isyana yaklaşımları göz önüne alındığında bu noktadan sonraki olayların ikinci bir isyan olduğunu söylemek teknik açıdan yanlış değildir. Yine de olay örgüsünü kesintiye uğratmamak için aynı başlık altında anlatılmaya devam edilecektir.

Askerlerin bu ayaklanması oldukça hızlı ve öfkeli gelişti. Tacitus, askerlerin Germanicus'un kapısını kırarak Caesar'ı yatağından sürükleyip çıkarttıklarını aktarır.²⁵² Orada bulunan sancağı ele geçirmek istiyorlardı ve bunun için Caesar'ı ölümle tehdit ettiler. Sokaklarda karşılaştıkları subaylara ve elçilere saldırdılar.²⁵³ Ertesi gün bir *contio* toplayan Germanicus bu askerlere son derece sert bir şekilde çıktı ve kendisine gelen heyetin geliş amacını açıkladı. Ardından bir koruma grubu eşliğinde bu heyeti geri yolladı. Gerginliğin giderek tırmanması sonucu Germanicus hamile karısını ve küçük yaştaki

250 Bu heyet isyandan bağımsız olarak Germanicus ile görüşmeye gelmiştir. Heyetin muhtemelen bölgede bir isyan olduğundan dahi haberleri yoktu. Çok daha önceden yola çıkmışlardı ve geliş sebepleri Germanicus'a *proconsulare imperium* yetkisini yeniden vermekti. Germanicus'un aldığı bu yetki sıradan bir eyalet valisininkinden farklıydı. *Imperium maius* yetkisiyle donatılan Germanicus tüm Gallia ve Germania'daki orduların komutanıydı. Kendisi askeri açıdan oldukça güçlü bir vaziyetteydi. Bu yetkiyi alması ve bahsi geçen heyetin yollanmasıyla ilgili detaylı bilgi için bkz. Tacitus, *Annales* I, 14.

251 Tacitus, *Annales* I, 39; Cassius Dio LVII, 5.5.

252 Tacitus, *Annales* I, 39: Bu anlatı büyük bir ihtimalle Tacitus'un olayı dramatize etmesi sonucu abartılı bir anlatıdır. Germanicus'un şahsi korumalarının olduğu ve askerlerin olumsuz bir şekilde çadırına giremeyecekleri söylenebilir. Ayrıca böylesine üst rütbeden bir şahsiyete karşı böyle bir davranışın geri dönüşleri oldukça farklı ve sert olmasını beklemek yanlış olmaz.

253 İsyancı askerler Germanicus'a gelen heyet içerisinde Munatius Plancus'u günah keçisi ilan etmişler ve ona karşı özel bir kin beslemişlerdir. Bu olayın yaşandığı gece Plancus ile karşılaşan askerler ona saldırınca Plancus, Legio I'in karargahına kaçarak oradaki *aquila* ve *signum*u birbirlerine kenetleyerek onlara tutunmuş ve kutsallıklarına sığınmıştır. Eğer *aquilifer* Calpurnius onu kurtarmamış olsaydı düşmanlar arasında bile görülmeden elçinin kanını akıtmak Roma'nın kendi lejyon kampında gerçekleşecek ve Tacitus'un deyimiy-le tanrıların sunakları lekelenenecekti. Bknz. Tacitus, *Annales* I, 39.

oğlunu²⁵⁴ kampın dışarısında güvenli bir yere yolladı.²⁵⁵ Bu olay isyanda bir kırılma noktası oldu ve askerlerin çoğu yatışarak isyanı terk etmeye başladı. Tacitus'un anlatımına göre askerler Germanicus'un karısı Agrippina'ya²⁵⁶ çok büyük bir saygı besliyorlardı. Benzer bir şekilde Germanicus'un oğlunu da çok seven askerler ikisinin kamptan ayrılışı sonrası derin bir pişmanlığa ve utanca bürünmüşlerdir.²⁵⁷ Tacitus'un olayı dramatize ettiğini düşünerek isyanın yatışmasına daha gerçekçi bir gerekçe sunacak olursak Germanicus'un şiddete yöneleceği algısının oluşması söylenebilir. Germanicus'un ailesini kamptan yolladıktan sonra kendilerine karşı fiziksel bir müdahaleye ve gerçek bir çatışmaya gireceğini düşünmeye başlayan isyancı askerler isyandan caymış olabilirler. Antik kaynaklar karşılaştırıldığında Tacitus ve Suetonius olaya daha duygusal yaklaşırken kontrolün ve nihai kararın Germanicus'da olduğu imajını çizerler. Dio ise bunun aksine daha gerçekçi ve kontrolün askerlerde olduğu bir hava betimlemiştir.²⁵⁸ Bu noktadan sonra isyancı askerler cezalandırılmaya başlandı. Sadık kalan askerler isyancılar arasından en aktif ve önde gelenleri tespit ederek yakalıyorlar ve Germanicus'un isyancıları cezalandırmak adına görevlendirdiği Legio I Germanica'nın *legatusu* C. Caetronius'a²⁵⁹ teslim ediyorlardı.²⁶⁰ İsyancı askerler kendi yoldaşları tarafından infaz edilerek öldürüldüler. Sonrasında Germanicus centurionlar üzerinde bir yargılama yaparak aç gözlü ve zalim olarak görülen centurionları görevden aldı. Bunu yaparken lejyon ve *tribunus*ların oy birliğine göre

254 Bahsi geçen çocuk sonradan imparator olacak olan Gaius Caesar, bilinen adıyla Caligula'dır. Caligula bu lejyonda geçirdiği günleri ve yaşanan olayları hiçbir zaman unutmayacak ve imparatorluk makamına geldiğinde bu isyanın intikamını almayı deneyecektir.

255 Tacitus, *Annales* I, 40.

256 Yaşlı Agrippina olarak bilinen Germanicus'un karısı oldukça saygı gören ve soylu bir kişilikti. Babası Agrippa, büyükbabası Augustus'du. Agrippina kampı terkederken bazı askerler geri dönmesi ve kampta kalması için yolunu keserek ona yalvardılar. Tac. Ann. I, 41.

257 Suetonius, *Caligula* IX: Suetonius yalnızca Gaius'un varlığının bile isyanı bitirmeye yettiğini, askerlerin onu bu kadar fazla derecede sevdiklerini aktarır. Askerler arasında oldukça popüler olan ve sevilen Gaius Caesar kampta dünyaya gelmiş ve zamanla askerlerin oyun arkadaşı olmuştur. Sık sık askerler ile birlikte zaman geçiren ve askerler gibi giyinmeye heves ederek boyundan büyük askeri çizimler olan *caligaları* giydiği için askerler tarafından ona "çizmecik" anlamına gelen Caligula takma adı konulmuştu. Bilgi için bkz: Suetonius, *Caligula* IX; Tacitus, *Annales* I, 41; Cassius Dio LVII, 5.6.

258 Malloch 2004, 198.

259 PIR, C 216.

260 Tacitus, *Annales* I, 43; Cassius Dio LVII, 5.7.

yaptı.²⁶¹ Bu hareketiyle gelecekteki lejyon içi memnuniyetini ve askerlerini önemsedini göstermiş oldu. Bu şekilde ikinci isyan da bastırılmış oldu.

Bu kampta güvenlik sağlanmasına rağmen Legio V Alaudae ve Legio XXI Rapax kamplarında olaysız durmuyorlar ve ilk kendilerinin başlattıkları bu isyanları kararlılıkla sürdürüyorlardı. Muhtemelen diğer lejyonlardaki isyancıların cezalarından ve diğer askerlerin pişmanlarından habersizdiler. Nihayetinde Germanicus buradaki isyanı güç kullanarak bastırma kararı aldı.

Bu esnada Roma'da isyanla ilgili tartışmalar yaşanmaya başlandı. İsyen çok uzadığı ve henüz olumlu sonuçların haberi Roma'ya varmadığı için halk ve senato telaşa kapılmıştı. Hem halk hem de senato Tiberius'u suçlamaya başladı. Genel kanı Tiberius'un bizzat Germania'ya giderek isyancı lejyonlara imparatorun otoritesini göstermesi ve isyanı şahsen bastırması yönündeydi.²⁶² Tiberius Roma'dan ayrılma niyetinde değildi. İmparatorluk makamına yeni gelmiş olması ve henüz idareyi tam olarak sağlayamaması sebebiyle Roma'dan uzaklaşmak istemiyordu fakat diğer bir yandan isyanın Roma'ya ulaşması ihtimali Tiberius'u zor durumda bırakıyordu.

Germanicus doğrudan muharebeye girmek için gerekli hazırlıkları yaptı ve ordusunu ayarladı. Harekete geçmeden önce Caecina'ya mektup gönderdi ve derhal suçluları infaz edip gelişini önlemezlerse oraya vardığında ayırım gözetmeksizin herkesi kılıçtan geçireceğini söyledi.²⁶³ Caecina bu mektubu gizli bir şekilde topladığı *aquilifer*ler, *signifer*ler ve isyanlara hiç dahil olmayarak en temiz şekilde kalan güvenilir adamlara okudu.²⁶⁴ Bunun üzerine lejyonlarda nabız yoklayarak aslında büyük bir çoğunluğun onlara sadık olduğunu fark ettiler ve isyancılar arasından en ön plana çıkan isimleri infaz etmek adına plan yaptılar ve nihayetinde her birine gizlilikle yürütölen plan sonucu suikast uygulayarak öldürdüler. Planlanandan daha kanlı ve olaylı geçen bu eylemler sonucunda masum askerler dahi saldırıya uğradılar ve kamp adeta bir savaş meydanına döndü. Ölü sayısı öylesine fazlaydı ki Germanicus kampa girdiğinde dehşete kapılarak bunun bir çözüm değil,

261 Tacitus, Annales I, 43.

262 Tacitus, Annales I, 46.

263 Tacitus, Annales I, 48.

264 Tacitus, Annales I, 48.

felaket olduğunu söyleyerek tüm cesetleri yaktırttı.²⁶⁵ Askerler bu olaylarla birlikte isyana son derece meyilli bir hale gelmişlerdi ve saldırganlıkları artmıştı. Germanicus askerleri saran bu saldırganlık enerjisini dindirebilmek adına Rhenus Nehri boyunca Germania'da bir sefer başlattı ve bu sefer isyanı ve isyanın bıraktığı izleri tamamen ortadan kaldıran eylem oldu.

265 Tacitus, Annales I, 49.

G- Caligula, M.S. 40

Aşırı kişiliğiyle bilinen İmparator Gaius Caesar'ın orduyla ilişkileri de son derece sorunlu olmuştur. Askeri meseleler ile çok içli dışlı olmayan ve hiçbir zaman kendisine askeri bir kimlik oluşturmamayan Caligula meşhur Germania ve Britannia seferi esnasında lejyonların itaatsizliklerine ve hatta isyanlarına sebebiyet vermiş ve böylece imparatorluk döneminin doğrudan kendisine isyan edilen ilk imparatoru olarak tarihe geçmiştir. Bu isyanda yaşanan olayların büyüklüğünden ziyade askerlerin doğrudan orada bulunan imparatora karşı gelmeleri ve silahlanmaları asıl vurucu noktadır.

Caligula hiç beklenmedik bir anda 40 senesi civarında birdenbire Germania'ya ve Britannia'ya sefer düzenlemeye karar verdi ve hızlı bir şekilde hazırlıklara başladı. Suetonius'un anlatımına göre imparatorluğun her yerinden lejyonlar ve *auxilia* birlikleri çağırıldı. Toplanan bu ordu hem büyüklük hem de donanım olarak daha önce görülmemiş seviyede büyük bir orduydü.²⁶⁶ Ordu tek başına bakıldığında eşsiz başarılarla imza atabilecek bir ordu gibi durmasına rağmen başında başarısız bir komutan olduğunda ne kadar işlevsiz ve değersiz olduğunu henüz en başından itibaren gösterdi. Caligula askerlere verdiği emirler ve yaptıklarıyla bu seferin başından sonuna kadar hâkim bir huzursuzluk ortamı yarattı. Orduyu bazı zamanlar çok yavaş o kadar hızlı ve aceleyle yönetiyordu ki askerler tarafından yayan olarak taşınamayan sancaklar, geleneklere aykırı olarak yük hayvanlarıyla taşındı.²⁶⁷ Caligula ciddi ve disiplinli bir imparator gibi gözükme adına birçok askeri onursuz terhis ettirdi. Yaşı ilerlemiş birçok *centurio* ve *primus pilus* ikramiyelerinden mahrum bırakarak görevden aldı.²⁶⁸ Bu davranışları ciddi bir komutan imajı çizmekten daha çok askerler ve subaylar arasında tedirginliğe sebep oldu. Verdiği en riskli karar ise emeklilik ikramiyelerini yarı yarıya indirmesi oldu.²⁶⁹ Askerler yine de bunca acımasız

266 Suetonius, Caligula XLIII.

267 Suetonius, Caligula XLIII.

268 Suetonius, Caligula XLIV.

269 Suetonius, Caligula XLIV: Augustus tarafından 1200 *sestertius* olarak belirlenen bu ikramiye Caligula tarafından 600 *sestertius*a indirilmiştir. Bu bilgiye yalnızca Suetonius'da rastlıyoruz ve daha fazla detayı bulunmuyor. Yine de bu kararın yalnızca orada bulunan lejyonlara verilmiş bir ceza olduğu muhtemeldir. Tüm orduyu kapsayacak bir indirime gidilseydi muhtemelen çok ciddi sonuçları olurdu ve imparatorluğun farklı yerlerindeki lejyonlarda yeni isyanlar ortaya çıkardı.

karara ve en önemlisi ikramiyelerinin düşürülmesine isyan etmemeleri oldukça şaşırtıcıdır.

Herhangi ciddi bir muharebeye girmeden Rhenus Nehri kıyılarında etkisiz şekilde orduyu sürükledikten sonra nihayetinde Gallia kıyılarına geldi. Burada sanki Britannia'ya bir sefer düzenlenecekmiş gibi bir hava vardı. Antik tarih yazarları Caligula'nın Britannia seferi yapmaya niyetli olduğu konusunda hemfikirdir.²⁷⁰ Modern literatürde ise bu konuda karşıt görüşlü tarihçiler de bulunmaktadır. Özellikle mevsimin ve hava şartlarının kesinlikle bir deniz yolculuğuna uygun olmadığı düşüncesi vardır.²⁷¹ Yine de Caligula'nın "çılgın" imparator imajı düşünüldüğünde bir sefer planlamış olması oldukça yüksek ihtimaldir. Kıyıya ulaştıklarında Caligula bir *trireme*'ye bindi ve kısa bir mesafe denize açıldıktan sonra geri döndü.²⁷² Ordu bir savaşa hazırlanır gibi düzenle dizildi, ağır kuşatma silahları dahi hazırlandı.²⁷³ Yüksek bir platforma oturarak askerlere savaşmaları için işaret verdi ve savaş borazanları çaldırttı.²⁷⁴ Sonrasında hiç beklenmedik bir şekilde oldukça garip bir istekte bulundu ve savaş ganimeti olarak askerlerin deniz kabuklarını toplamalarını istedi ve sonrasında askerlere 100 *denarius* ödül dağıttı.²⁷⁵ Caligula adeta deniz tanrısı Neptunus'e ya da Oceanus'a karşı zafer kazanmış gibi bir tavra büründü. Bu tuhaf olaylara anlam veremeyen ve emeklilik ikramiyeleri yarı yarıya düşürülen askerler arasında huzursuzluğun olduğunu tahmin etmek zor değildir. Bu sefer hakkındaki teorilerden birisi ise Caligula'nın askerleri cezalandırmak için böyle bir şey yaptığı yönündedir. Kıyıya varmadan önceki Rhenus Nehri boyunca ilerleyişi sırasında küçük muharebelere giren Caligula'nın Batavilere karşı korkaklık gösteren Legio I ve Legio XX'i aşağılamak adına böyle bir şey yaptığı görüşü vardır.²⁷⁶

İsyanı tetikleyen şey ise Caligula'nın korkunç girişi oldu. Germanicus'un M.S. 14 yılında Germania Inferior lejyonları arasında çıkan isyanı kontrol altına almak için bulunduğu kampta küçük oğlu Gaius da bulunuyordu. Olaylara

270 Tacitus, Agricola XIII, 2; Cassius Dio LIX, 25.1; Suetonius, Caligula XLVI.

271 Woods 2000, 81.

272 Cassius Dio, LIX, 25.2.

273 Suetonius, Caligula XLVI.

274 Cassius Dio LIX, 25.2.

275 Suetonius, Caligula XLVI; Cassius Dio LIX, 25.3.

276 Bicknell 1968, 505.

şahsen tanıklık eden Caligula anlaşıldığı üzere yaşananlardan dolayı buradaki lejyonlara karşı kin beslemişti. Caligula, üzerinden 25 sene geçmesine rağmen bu isyana katılan lejyonları cezalandırmak istedi.²⁷⁷ Şaşırtıcı olansa Caligula'nın tercih ettiği cezalandırmanın boyutudur. Caligula isyancı lejyonları tamamen katletmek istemişti.²⁷⁸ Bu daha önce görülmemiş seviyede büyük bir cezaydı.²⁷⁹ Yıllar önceki isyan ile hiçbir alakaları olmayan binlerce asker yalnızca bu lejyonların sancakları altında bulundukları için ölüme mahkûm edilmişlerdi. Caligula etrafında bulunan rütbeli kişiler tarafından akıl dışı bu kararından güçlkle vazgeçirilmiş olsa da bu lejyonlara karşı herhangi bir kıyım yapma arzusundan caymadı. Nihayetinde bu lejyonlara verebileceği en acımasız ceza olarak *decimatio* cezası verdi.²⁸⁰ Bu cezaları ilk başta gizli tutması ve yalnızca yakınında bulunan kişilerle paylaşmış olması muhtemeldir. Aksi takdirde ani bir ayaklanma olması kaçınılmazdı. *Decimatio* kararı alındıktan sonra uygulama planı yapılmış ve askerler bir tuzağa düşürülerek yakalanmak istenmiştir. Bir *contio* düzenlendiğini bildirerek askerlere silahsız bir şekilde gelmeleri emredilmişti. Askerler toplanma alanına geldiklerinde etrafları silahlı süvariler tarafından sarıldı. Caligula'nın bir şey planladığından şüphelenen askerler katledileceklerini anladıklarında anlık gelişen bir tepkiyle silahlarına koştular.²⁸¹ Olayın bu kısmı en önemli noktasıdır. Askerler haksız yere cezalandırıldıkları için kendi canlarını savunmak pahasına imparatorun emirlerine boyun eğmek yerine ona ve onun emrindeki diğer birliklere karşı silahlarına başvurmuşlardır. Askerler için ölüm dışındaki tek yol olan isyan, bu olayda tercih edilen kurtuluş olarak ön plana çıkmıştır. Suetoniun'un anlatısına göre askerlerin silahlandığını gören

277 İsyanın üzerinden geçen süreye baktığımızda o zaman isyana katılan askerlerin tamamının askerlik görevlerinden terhis oldukları ve yerlerine yeni ve masum askerlerin geldiği çok net bir şekilde görülmektedir. Caligula'nın bu intikam kararı isyana katılan kişilerden ziyade doğrudan isyancı lejyonun adına karşı bir girişimdir. İsyancılardan ziyade lejyonu cezalandırmak istemiştir.

278 Suetoniun, Caligula XLVIII.

279 Bütün bir lejyonun dağıtılması ve askerlerin onursuz şekilde terhis edilerek emeklilik ikramiyelerinden mahrum bırakılmaları bile nadir görülen fakat kabul edilebilir bir cezaydı fakat bütün bir lejyonun kılıçtan geçirilmesi hiçbir zaman söz konusu olmamıştı. Üstelik bu olayda bahsi geçen iki lejyon mevcuttu. Bu kararın aşırılığı Caligula'nın ne kadar ileri gittiğini ve düşünmeden hareket ettiğinin göstergesidir.

280 Suetoniun, Caligula XLVIII.

281 Suetoniun, Caligula XLVIII.

Caligula korkuya kapılmış ve bulunduğu yerden kaçarak doğrudan Roma'ya doğru yola koyulmuştur.²⁸² Caligula'nın bu girişiminin başarısız olmasını ve Suetonius'un anlatısındaki eksik parçaları inceleyecek olursak ilk ve en kuvvetli ihtimal lejyonları kuşatan atlı birliklerin yetersiz olmasıdır. Caligula, askerlerin silahlanarak ölüm emrine karşı geleceklerini düşünmeden bu kararı almış ve hızlıca uygulamaya koymuş olduğu için yeterince ayrıntılı bir plan hazırlanmadığı varsayılabilir. Bahsi geçen lejyonların barındırdıkları asker sayıları göz önüne alındığında bu kadar askeri kılıçtan geçirmek için yine oldukça büyük sayılarda bir silahlı güce ihtiyaç vardı. Lejyonlar *decimatio* cezasına çarptırıldıklarını öğrendiklerinde içlerinden belli bir grubun isyan etmesinden tüm askerlerin toplu bir şekilde bu karara karşı çıktıkları ve silahlandıklarını düşünmek daha gerçekçidir. Bu durumda da kendilerini kuşatan atlı birliklerle bir çatışmaya girilmiş olsa her iki taraftan da büyük zayıflatlar verilecek ve hangi tarafın galip geleceğini önceden tahmin etmek oldukça zor olacaktı. Geç de olsa bunun farkına varan Caligula kararından geri dönse bile askerlerin yatışmayacaklarını düşünerek oradan kaçmış olabilir.²⁸³ Caligula bu çığgınca davranışı ve rezilliği sonrasında çıkacak söylentileri engellemek adına açıkça senatoyu tehdit edecek kadar ileri gitti.²⁸⁴

Bu olay imparatorluk dönemi askerlerinin kendi çıkarlarını ve iyiliklerini her zaman ilk sırada tuttuklarını ve gerektiğinde imparatorun kendisine dahi doğrudan isyan edebileceklerini gösterdikleri ilk olay oldu. Olayların büyümemesi ve askerlerin isyanda kararlı bir tutum sergileyerek Caligula'nın peşine düşmemeleri muhtemelen lejyon subaylarının idari bir başarısıdır.

282 Suetonius, Caligula, XLVIII.

283 Caligula askeri tecrübesi olmayan bir imparatordu. Bu büyük sefere de bu eksikliğini gidermek ve saygınlığını arttırmak düşüncesiyle katılmıştı. Korkak kişiliğiyle bilinen Caligula askerleri hiçbir şekilde yatıştıramayacağını ve bir isyanla başa çıkamayacağını düşünerek kaçmış olabilir.

284 Suetonius, Caligula, XLVIII.

H- L. Arruntius Scribonianus, M.S. 42

İmparator Claudius'un yönetime gelişinin hemen ertesi yılı Dalmatia eyaleti valisi olan Lucius Arruntius Camillus Scribonianus²⁸⁵ imparatora karşı isyan etti. Bu olayın bir komplo ya da bir isyan olarak nitelendirilmesinde herhangi bir fikir birliği bulunmamaktadır. Çoğu modern tarihçi tarafından yalnızca başarılı olamamış bir komplo olarak bahsedilse de Scribonianus'un girişimi bir noktadan sonra komplo sınırlarını aşarak oldukça büyük çaplı bir isyana dönüşmüştür. Antik kaynaklarda bu olay oldukça ciddiye alınarak detaylarıyla anlatılmış ve bir iç savaş anlamında "*bellum civile*" ifadesi kullanılmıştır.²⁸⁶

Claudius'un C. Appius Iunius Silanus'u²⁸⁷ idam ettirmesinin bu isyan üzerinde etkili olduğu ve hatta fitili ateşleyen ilk olay olduğu hakkında görüşler vardır. Senato'da oluşan gergin ortam sonucu senator L. Annius Vinicianus imparatora karşı bir komplo düzenlemeye başladı.²⁸⁸ Annius'un hiçbir askeri desteği olmadığı için imparatora karşı Scribonianus ile birlik olma yoluna gitti. Kendisini imparator yapmaktan çok Claudius'u imparatorluk makamından almayı istiyordu.²⁸⁹ Dio'nun anlatımına göre Scribonianus hali hazırda bir isyan girişimindeydi ve imparator olarak selamlanıyordu.²⁹⁰ Hem halktan hem de 2 lejyondan destek alan Scribonianus'un vaat ettiği şey ise son derece büyük bir mesele olan cumhuriyetti. Scribonianus, Claudius'u imparatorluk makamından indirdikten sonra eski cumhuriyet rejimini yeniden tesis etme vaadinde bulunmuş ve bu sayede birçok senatörden de destek almayı başarmıştır.²⁹¹ Scribonianus askerî açıdan profesyonel olarak 2 lejyona sahipti, Legio VII Macedonica ve Legio XI Actiaca. Bu iki lejyona ek olarak oldukça büyük sayılarda düzensiz birlikleri olan Roma vatandaşları ve yabancı birlikler tarafından destekleniyordu.²⁹² Bu iki lejyon imparator

285 PIR, A 1140.

286 Suetonius, Divus Claudius XIII, 2.

287 PIR. A. 822.

288 Cassius Dio LX. 15.1: Antik kaynaklar arasında yalnızca Cassius Dio, Annius Vinicianus'un komplo girişiminden ve Scribonianus ile ilişkisinden bahseder. Dio'ya göre Caligula'nın ölümü sonrasında Annius'a imparatorluk teklif edilmişti.

289 Parat 2016, 197.

290 Cassius Dio LX, 15.2.

291 Cassius Dio LX, 15.3.

292 Cassius Dio LX, 15.2.

Claudius'a olan bağlılık yeminlerini bozdular ve Camillus Scribonianus'a yemin ettiler. Bu yemin sonrası komplo açıkça bir isyana dönüştü. İsyan haberlerinin yayılması sonrasında birçok senatör ona katılmak için harekete geçti.²⁹³ Yalnızca Dio'nun anlatımında görülen Vinicianus'un Scribonianus ile anlaşması bu noktada bir çıkmaza girer çünkü Vinicianus isyan haberi yayıldığında Scribonianus'a doğru yola çıkmamış, Roma'da kalmıştır. Kendisini imparator ilan ettirmek adına fırsat kollamak için böyle bir tercihte bulunmuş olabilir.

Scribonianus, isyan ettiğini ilan ederek Claudius'a bir mektup göndermiştir. Güvenlik konusunda oldukça endişeli birisi olan imparator Claudius'u herhangi bir iç savaşa gerek kalmadan yıldırabileceğinden emin olan Scribonianus kaleme aldığı mektupta oldukça ağır bir dil kullanarak hakaret dolu, küstahça ve tehditler içeren bir yazıyla imparatorun tahttan feragat etmesini ve imparatorluktan uzak şekilde kendi kişisel hayatına devam etmesini buyurdu.²⁹⁴ Bu mektup Claudius'u o kadar etkiledi ve korkuya düşürdü ki gerçekten de imparatorluk makamını bırakmayı ciddi ciddi düşündü ve karar vermek adına²⁹⁵

Fakat Claudius herhangi bir karar vermeden ve bir hamle yapamadan isyan beş gün içerisinde kendiliğinden çözüldü. Roma askerlerinin batıl inançlara ve aynı zamanda lejyon içerisindeki kutsallara ne kadar bağlı ve inançlı olduklarını gösteren yegâne bir örnek yaşandı. İmparatora karşı kutsal bağlılık yeminlerini bozan lejyonlar yeni liderleri Scribonianus'a doğru hareket etmek istediklerinde *aquilalarını* bir türlü hazırlayamadılar. Aynı şekilde sancaklarını da yerlerinden kaldırıp taşıyamadılar.²⁹⁶ Bu yaşananlar lejyonlar arasında büyük bir gerilime ve korkuya sebep oldu. Kutsal yeminlerini bozdukları için tanrıların onlara kızgın olduğunu ve Scribonianus'a destek olmamaları gerektiği düşüncesi tüm lejyona yayıldı. Yine de askerler yeni liderlerinin yanına gittiler ve onun vaatlerini dinlediler. Fakat bu işaretler sonrası askerler arasında yayılan korku öylesine fazlaydı ki Scribonianus'a

293 Cassius Dio LX, 15.3.

294 Suetonius, Divus Claudius XXXV,

295 Suetonius, Divus Claudius XXXV; Cassius Dio LX, 15.4.

296 Suetonius, Divus Claudius XIII.

itaat etmemeyi tercih ederek ona karşı da isyan ettiler.²⁹⁷ İsyancıları bastıracak herhangi bir gücü ya da yeni bir vaadi olmayan Scribonianus bir adaya kaçtı fakat hiçbir şekilde bu olanlardan kurtulamayacağını anladığında orada intihar etti.²⁹⁸ İsyancı lejyonlar ise günah keçisi olarak kendi subaylarına yöneldiler ve isyanda kendilerini kışkırttıkları için lejyon subaylarını infaz ettiler.

Camillus Scribonianus'un ölümü sonrası kendisine gelen ve cesaretini toplayan Claudius isyandan cayan ve kendisine olan sadakat yeminlerine geri dönen askerleri çeşitli şekillerde ödüllendirdi. İmparatorun isteğiyle Legio VII Macedonica ve Legio XI Actiaca lejyonlarına senato tarafından Claudia Pia Fidelis unvanları verildi.²⁹⁹

297 Cassius Dio LX, 15.3; Suetonius, Divus Claudius XIII.

298 Cassius Dio LX, 15.3.

299 Cassius Dio LX, 15.4.

I- Claudius, M.S. 43

MS 43 yılında Claudius, bir ayaklanma sonucu adadan sürülmüş olan ve kendisini adaya saldırmaya ikna etmeye çalışan Bericus'un çağrısına kulak vererek Britannia'ya büyük bir sefer düzenledi.³⁰⁰ Claudius'un bu ünlü seferi belki de başarıya ulaşması sebebiyle sahne arkasındaki sorunların göz ardı edilmesine neden olmuştu. Ordusu henüz düşman ile karşılaşmamış iken Claudius, en az düşman kadar tehlikeli, hatta kontrol altına alınmazsa daha da tehlikeli bir sorunla, kendi lejyonlarıyla yüzleşmiştir. Claudius, Britannia seferi için senatör Aulus Plautius³⁰¹ komutasında 4 adet lejyonu bir araya getirmiş ve adaya geçirmek amacıyla Gallia kıyılarına göndermişti. Bu lejyonlar, Legio II Augusta, Legio XIV Gemina, Legio IX Hispania ve çok kısa bir süre önce Caligula tarafından yine bu topraklarda, Gallia kıyılarında Neptun'e karşı çılgınca bir savaşa zorlanmış Legio XX lejyonuydu. *Auxilia birlikleri de bu lejyonlara eşlik etmekteydi. Lejyonlar Gallia kıyılarına gelene kadar herhangi bir sorun söz konusu olmadı. Gallia kıyılarına geldikten sonra lejyon askerlerinin gemilere binerek denizin ötesine geçmeleri emredildi. İsyanın patladığı nokta burasıdır. Askerler Dio'nun aktarımına göre "bilinen dünyanın ötesine" gitmek istemiyorlardı.*³⁰² Bu durum oldukça normal ve alışıldık bir sorundur. Tarih boyunca bu tarz endişeler oldukça sık görülmüştür. En bilindik örnek olarak gösterebileceğimiz, kimilerine göre tarihin en büyük komutanı olarak görülen Makedonyalı Alexander dahi ordusunun daha fazla doğuya yani daha fazla bilinmezliğe gitmek istememesi üzerine istemeden de olsa doğu seferini yarıda kesmek zorunda kalmıştı. "Bilinen tüm dünyayı ele geçirmek" amacındaki Alexander için asıl sorun askerlerini "bilinmeyen dünyaya" götürmekteydi. İnsan doğası gereği bilinmezlikten her zaman çekinmiş ve onu ötelemiştir. Benzer bir durumun yüzyıllar sonra Roma'da yaşandığına da şahit oluyoruz. Askerler komutanları Aulus Plautius'a karşı gelerek kuralları kesin olarak çiğniyor ve toplu şekilde bir isyanı başlatmış oluyorlardı. Bu durumu yalnızca bilinmezlikten korkmak olarak yorumlamak yeterli olmayacaktır. Romalı askerler ile Alexander'ın askerlerinin içinde bu-

300 Cassius Dio, LX, 19.1.

301 PIR2, P 457.

302 Cassius Dio, LX, 19.2. "ὥς γὰρ ἔξω τῆς οἰκουμένης στρατεύοντες ἡγανάκτουں"

lundukları durumları kıyaslamak çok da adil olmayacaktır zira Alexander'in askerleri Hindistan'a doğru ilerlerken kendileri için tamamen yeni ve hiç bilmedikleri, Persler'den ve Pers diyarından bile daha ötede, daha korkutucu bir sefere gitmekteydiler. Lejyon askerleri için durum tam olarak böyle değildi. Britannia ve orada yaşayan topluluklar ile ilk doğrudan temaslar henüz Iulius Caesar döneminde başlamış ve Claudius dönemine gelene kadar burada yaşayan kavimler hakkında birçok bilgi elde edilmişti. Öyleyse "bilinmeyen dünya" teriminden ziyade daha gerçekçi bir yaklaşım ile "evden uzak dünya" tanımını kullanmak gerekir. Elimizde yaşanan olayları ve ortamı açık bir şekilde betimleyerek aktaran bir belge olmamasına rağmen burada yaşanan durumu ve askerler arasındaki gergin ortamı tahmin etmek mümkündür. İsyan eden lejyonlar çok uzun yıllardır aynı bölgede görev yapmaktaydılar. Uzun zamandır aynı ve bilindik topraklarda yaşayan askerler için daha önce hiç yerleşilmemiş denizaşırı bir yere sefere gitmek demek geri dönüşü olmayan bir şey demektir. Buraya gittikten sonra eski kıışıklarını terk edip yeni ele geçirdikleri topraklara yerleştirilebilirlerdi. Alışıldıkları yerlerinden ve ailelerinden bu denli kopmak ve yeni bir coğrafyaya gitmek askerler için korkutucu gelmiş ve bu sebeple bu sefere isteksiz olmuş olabilirler. Toparlamak gerekirse, hem iyi eğitim almamış ve bolca batıl inanç sahibi askerlerin bilmedikleri bir coğrafyaya gitme korkuları hem de eski alışkanlıklarını bırakmaya gönüllü olmamaları bir araya gelerek bir isyanı ateşledi.

Askerlerin komutanları Aulus Plautius'un emirlerine karşı gelerek başlattıkları bu isyan halinin tüm lejyonlarda etkili olduğunu varsaymak gerekir. Bu isyan hali tüm lejyonları sarmış olmasa ve yalnızca küçük bir grubu içeriyor olsaydı çok daha kolay şekilde çözülebilir, muhtemelen korkaklık ettikleri sebebiyle bu askerlere *decimatio* cezası uygulanırdı. Fakat olayların ilerleyişi göz önüne alındığında bu isyanın 4 lejyona da yayılmış olması gerekir. Herhangi bir elebaşından söz edilmemesi bize bu isyanın kolektif bir korku hareketi olduğu ihtimalini kuvvetli şekilde gösterse de geçmiş isyan örneklerine bakarak bu isyanda da korkuları tetikleyen ve tabana yayan bir grup elebaşının olması muhtemeldir.

Askerlerin isyan haline son verilememesi üzerine Plautius tarafından İmparator Claudius'a haber gönderilmiş olmalı zira Cassius Dio, Claudius'un

bu isyanla ilgilenmesi için Narcissus isimli bir azatlısını gönderdiğinden bahseder.³⁰³ Bu hamle, M.S. 14 yılı isyanlarından çok iyi bildiğimiz bir davranıştır. İsyancılar ya da orada bulunan en kıdemli subay tarafından imparatora haber gönderilerek isyancıların istekleri iletilir. Yine böyle gelişmiş olmalı ki Narcissus isyan alanına geldi ve isyan sebebiyle oluşturulan *contio*'da bir konuşma yapmaya çalıştı.³⁰⁴ İmparatorun bu isyana nasıl tepki verdiğini bilemiyoruz zira onun sözlerini söylemeye gelen Narcissus tek bir kelime dahi konuşmadan öfkeli askerler tarafından susturuldu. Burada imparatorun Narcissus seçimini göz ardı edilmemesi gereken bir detaydır. *Imperium yetkisi olmayan Narcissus'un askerler üzerinde herhangi bir söz geçirmesinin mümkün olmadığı gibi aynı şekilde askerlerin hiçbir talebini yerine getirme yetkisine sahip de değildi. Narcissus doğrudan doğruya imparatorun sözünü taşıyordu. Bu durumda imparatorun isyancı lejyonları yatıştıracak birtakım vaatlerini ya da tam tersi şekilde askerlere gözdağı verecek şekilde sert bir mesajı iletmek için oradaydı. Hangisi olduğunu bilemesek de isyan hali Narcissus'un taşıdığı mesajdan bağımsız bir şekilde son buldu. Yine bu esnada Dio'nun anlatımına göre kalabalık birdenbire "Io Saturnalia" diye haykırmaya başladı ve bu olayın ardından isyan halini terk ederek Plautius'a yeniden kendi istekleriyle itaat etmeye başladılar.*³⁰⁵ Dio'nun anlatımının çok yetersiz olması ve isyanın bitişiyle ilgili yalnızca bu bilgiyi vermesi sebebiyle elimizde yeterli kanıtlar olmasa da bazı çıkarımlar yapabiliriz. Öncelikle Roma askerlerinin batıl inançlar konusunda ne kadar geleneksel olabilecekleriyle ilgili sayısız örnek vardır. Birçok kez askerlerin tanrılardan ve onların kendilerini cezalandırmalarından korkarak isyan halini terk ettikleri örneklerle rastlanmaktadır. Dio'nun bize aktardığına göre bu isyanı bitiren etken de inanış meseleleri olmuştur. Askerlerin haykırdıkları "Io Saturnalia" sözleri Roma'da Saturnus adına düzenlenen kutsal bir bayram olan Saturnalia'yı belirtir. Her sene aralık ayının 17'sinde kutlanan bu bayramın yapısı gereği her türlü sınıfsal statüler bir kenara bırakılır, rütbelere görmezden gelinir, kölelerin özgürlüğü temsil eden pilleus adlı şapkalardan taktıkları ve efendileriyle

303 Cassius Dio, LX, 19.2.

304 Cassius Dio, LX, 19.2.

305 Cassius Dio, LX, 19.3.

birlikte yiyip içtikleri ve hatta bazen efendilerinin kölelerine hizmet ettiği dahi görülen bir bayramdı. Böyle bir ortamın askerleri daha da kontrolden çıkartması ve belki de cesaretlendirmesi gerekirken ne sebeple isyan halini terk ettiklerini anlamak güçtü. Akla en yatkın şekliyle askerlerin kutsal bir zamanda kutsal yeminleri olan sacramentumu bozmaya çekinmiş olmaları ve tanrıları kızdırmak istememeleri olabilir. Bu bayram her ne kadar sınıfsal farkları ortadan kaldıran bir kutlama olsa da nihayetinde sonu olan sınırlı süreli ve bittiğinde herkesin eski hayatına döndüğü bir kutlamaydı.

İsyan halinin nasıl son bulduğu tam olarak açığa çıkarılamasa da isyanın ne gibi etkilerinin olduğunu tahmin etmek zor değildir. Öncelikle mevsim şartlarını ve sefere çıkılan zamanı göz önüne aldığımızda oldukça hızlı hareket etmesi gereken Roma askeri gücü birdenbire hareketi bırakmış ve çok büyük bir zaman kaybı yaşamıştır. Bu isyan sebebiyle sefer, uygun mevsimsel hava şartlarını kaçırmış ve kış dönemine kalmıştır.³⁰⁶ Diğer isyan örneklerinden yararlanarak bir şema oluşturacak olursak ilk olarak askerler hareket etmeyi reddettiklerinde bir süre belki de birkaç gün orada bulunan en yetkili kişi olarak Aulus Plautius'un askerleri ikna etmeye çalışmış olması gerekir. Ardından bir isyan mahkemesi olarak *contio* oluşturulmuş ve bu toplantıda askerler ile görüşmeler yapılmış olmalıdır. Askerlerin itaatsizlik halleri doğrudan ya da bazı istekler ile birlikte imparatora bir elçiyle aktarılmış olmalıdır. Bu elçinin Gallia kıyılarından yola çıkarak hedefine ulaşması süresince geçen zamana bir de İmparator Claudius'un isyana müdahale etmesi amacıyla yollamış olduğu habercisi Narcissus'un isyancı askerlerin bulunduğu alana gitme sürecini eklediğimizde çok ciddi bir zaman kaybıyla karşılaştığımızı görüyoruz. Böylesine önemli bir savaş zamanında böylesine bir zaman kaybına sebep olan bu olayın herhangi bir ceza verilmeden geçiştirilmesi pek mümkün değildir. Yine Dio'nun anlatımında herhangi bir bilgiye rastlarsak da burada askerlere verilebilecek 2 çeşit ceza olduğunu varsayabiliriz. Bunlardan birincisi olan toplu ceza yöntemini elememiz gerekir. Böyle bir durumda verilmesi gereken *decimatio* cezası eğer uygulanmış olsaydı Cassius Dio'nun eserinde bahsedilmiş olması gerekirdi. Tarihin en acımasız cezalarından biri olan bu cezayı yine bu sorumluluğu alabilecek büyük isimlerin

uyguladığını bildiğimizden Aulus Plautius'un böyle bir cezayı göze alamamış olması yüksek ihtimaldir. Ayrıca böyle bir durumda verilecek bir *decimatio* cezası savaş öncesinde askerler için büyük bir moral kaybına sebep olurdu. O halde ikinci ve uygulanmış olması en akla yatkın ceza olarak eğer var ise lejyonlar arasında “bilinen dünyanın ötesine gitme” korkusunu körükleyen ve bu isyan halini genele yayan ele başları tespit edilerek ya da günah keçileri çıkartılarak bir ceza uygulanmış olabilir.

Sonuç olarak yaşanan bu olay askerlerin ya da subayların kendi üstlerine karşı gelerek emirlere uymayabileceklerini ve böyle bir durumda bu pasif isyan halinin imparatora kadar gidebilecek bir şey olduğunu en net şekilde gösteren örneklerden birisi olmuştur. Bu itaatsizlik ve emirleri görmezden gelme hali özellikle iç savaş dönemlerinde lejyon komutanları tarafından çok sık görülen bir davranıştır. Tarafsız kalmak ya da olayların seyrine göre taraf almak niyetindeki komutanların çok kez kendilerine gelen hareket emirlerini görmezden geldiklerini biliyoruz. Anlatılan bu olay ise bu itaatsizlik durumunun yalnızca iç savaş gibi kaotik şartlarda yaşanmadığını, askerlerin kendi isteklerine ters düşmesi halinde son derece istikrarlı zamanlarda dahi görülebildiğinin en iyi kanıtı ve örneğidir.

İ- L. Clodius Macer, M.S. 68

Africa'da bulunan Legio III Augusta'nın *legatus* Clodius Macer³⁰⁷ 68 senesinde imparator Nero'ya karşı isyan etti. Bu isyan modern kaynaklarda genelde Galba ile ilişkilendirilir ve ayrı bir isyan olarak anlatılmaz fakat antik kaynaklar ve olay örgüsü incelendiğinde Macer'in isyanının Galba'dan ayrı ve bağımsız bir şekilde geliştiği net bir şekilde görülür.³⁰⁸

Macer'in isyan etmesinde Roma'da oldukça etkili bir isim olan Calvia Crispinilla'nın³⁰⁹ kışkırtıcı rolde olduğu ve bunu sağlamak adına Africa'ya gittiği anlatılmaktadır.³¹⁰ Macer İmparator Nero'ya karşı ayaklandığında Roma'yı oldukça ciddi bir zorlukla karşı karşıya bırakmış oldu. Macer, Africa eyaletinin Roma'ya yaptığı tüm tahıl ikmalini durdurdu. Africa eyaleti tüm Roma'nın en önemli tahıl depolarından birisiydi. Eyalet genel olarak tarıma yatkındı ve bu şekilde geçiniyorlar, Roma'ya bolca ürün gönderiyorlardı. Macer'in isyanı Roma'da kıtlık ve halkta huzursuzluk yaratmak adına oldukça kritikti.

Macer yalnızca bir lejyonun isyan için yetersiz olduğunun farkında olduğu için tamamen yeni bir lejyon daha oluşturdu. Kurucusunun adını alan bu lejyon Legio I Macriana Liberatrix olarak adlandırıldı. Lejyon yönetimdeki imparatorlardan kurtuluşu temsil ettikleri ve bu konudaki rollerinin vurgulanması ve teşvik edilmeleri adına onursal bir unvan olan *Liberatrix* adını aldı. Macer bu lejyonun kendisine olan bağlılıklarını sağlamlaştırmak ve kendi liderliğini de somut şekilde kanıtlamak adına kendi portresinin bulunduğu iyi kalitede gümüş *denarius* sikkeler bastırdı. Sikkelerin hepsinde olmasa da bir kısmında kendi portresi vardı ve bu portresinde herhangi bir imparatorluk imgesi bulunmuyordu. Bunu yapmasının sebebi kendisini bir imparator adayının aksine bir kurtarıcı olarak göstermek ve Nero'ya karşı gelirken senatoyu da karşısına almama çabası olabilir. İsyancılar arasında

307 PIR, C 1170.

308 Plutarkhos, Vitae Parallelae, Galba. VI, 1: Plutarkhos, birçok kişinin Nero'yu terk ederek Galba'yı desteklediğini aktarırken yalnızca iki kişi, Galia'da Verginius Rufus ve Africa'da Clodius Macer'in Galba'dan bağımsız şekilde kendi yollarını çizdiklerini belirtiyor.

309 Calvia Crispinilla'nın Afrika kökenli olduğu düşünülmektedir. İmparator Nero tarafından kendisine özel bir ilgi beslenmekteydi. Crispinilla, döneminin en güçlü kadın karakterlerinden birisi olarak kapalı kapılar ardında yapılan siyasette de oldukça etkili oldu.

310 Tacitus, Historiae I, 73.

imparatora karşı gelirken senatoyu hoşnut etme ve onaylarını alma çabası oldukça sık görülen bir durumdur.

Macer'in isyanı herhangi bir sonuç getirmediği gibi yeni oluşturduğu lejyonu da herhangi bir muharebeye girişmeden isyan bastırıldı. Nero'ya karşı başlatılan isyan, Nero'dan sonra Galba'nın yönetimi devralması sonucu Galba'nın emriyle Trebonius Garutianus tarafından Macer'i öldürmek suretiyle son buldu.³¹¹ Sonrasında Macer'in oluşturduğu Legio I Macrina Liberatrix lejyonu da dağıtıldı.

311 Tacitus, *Historiae* I, 7; Plutarkhos, *Vitae Parallelae*, Galba XV.

J- Gaius Iulius Vindex, M.S. 68

Nero'nun yönetiminin son zamanlarında Britannia ve Gallia halkları arasında alınan vergiler dolayısıyla büyük bir huzursuzluk hakimdi.³¹² O sırada Gallia Lugdunensis eyaletinin başında Gallia'dan Aquitania'nın eski kraliyet soyundan gelen şimdinin Romalı senatörü Gaius Iulius Vindex bulunuyordu. Muhtemelen Claudius döneminde senatoya terfi ettirilmişti.³¹³ İmparatorun değiştirilmesi gerektiğini ve kendi halkı olan Gallialıların son derece ezildiğini düşünen Vindex Gallialı önde gelen isimleri büyük bir toplantıya çağırdı ve imparatoru değiştirmeleri ve kendisine destek vermeleri konusunda herkesi ikna etti.³¹⁴ Vindex imparatorun vergi politikalarının yanı sıra doğrudan kişiliğini de aşağılıyordu. Özellikle tiyatroya ve müziğe olan ilgisinden dolayı imparatoru kötülüyor ve onu ünlü Yunan tragedyalarındaki kötü karakterler ile denk tutuyordu. Philostratus eserinde Vindex'in Nero'ya söylediği şu ünlü sözü aktarır: *"Nero bir kitaracıdan çok herhangi bir şey ve bir hükümdardan çok bir kitaracıdır."*³¹⁵ Vindex uyguladığı propagandada kendisini senato yanlısı olarak göstererek Nero'nun senatoya karşı saygısızlıklarını da yüksek sesle dile getirdi. Böylelikle kendisini bir imparator adayı olarak değil bir kurtarıcı olarak ön plana çıkarttı.

Bu isyanın dikkat çekici noktası Vindex'in kendisini imparator adayı olarak ön plana çıkartmamış olmasıdır. Özellikle eski kraliyet soyundan olması sebebiyle Gallia halkından tam destek alan Vindex'in karizmatik ve atılgan bir kişiliği vardı. Arkasındaki gücü kendisi için kullanmama kararı alan Vindex, kendisine bir imparator adayı belirlemeye karar verdi ve o zamanın bir diğer tanındık ismi olan Hispania Tarraconensis valisi Servius Sulpicius Galba'yı aday olarak öne sürdü.³¹⁶ Galba açıkça Caesar ve Augustus unvanlarını almasa da bu desteği kabul etti.

İmparator bu isyanı bastırmak adına Legio I Itallica lejyonunu Vindex'in üzerine gönderdi. Fakat bu lejyon isyancılara ulaşana kadar isyan çoktan bastırılmıştı. Gallia Superior valisi Lucius Verginius Rufus komutasındaki

312 Cassius Dio LXIII, 22.1.

313 Hainsworth 1962, 88.

314 Cassius Dio LXIII, 22.2-3.

315 Philostratos, Vita Apollonii 5.10: *"Ἐφ' ἡ γάρ. Νέρωνα εἶναι πάντα μᾶλλον ἢ καθαρωδὸν καὶ καθαρωδὸν μᾶλλον ἢ βασιλέα."*

316 Cassius Dio LXIII, 23.1.

üç lejyon, Legio XXI Rapax, Legio IIII Macedonica ve Legio XXII Primigenia lejyonlarıyla isyancılara halihazırda varmıştı. Buradan sonra işler oldukça beklenmedik şekilde devam etti. Vindex ve Rufus herhangi bir muharebeye girmeden önce karşılıklı olarak birbirlerine mesajlar gönderdiler ve nihayetinde gizli bir toplantı düzenleme kararı aldılar. Burada gizli bir anlaşmaya varıldığı ve Vindex'in Hispania'yı, Rufus'un Gallia'yı ve Galba'nın da Italia ile birlikte imparatorluğun tamamını yöneteceği bir düzen üzerinde gizli bir anlaşmaya varıldığı söylenir. Şartları net olarak bilinmese de Rufus ile Vindex'in bir anlaşma yaptığı kesin olarak kabul edilir.³¹⁷ Bu anlaşma sonrası Vindex, Rufus'un askerlerinin bulunduğu Vesentio kasabasına doğru harekete geçti. Göstermelik bir kuşatma olacaktı fakat Rufus'un askerleri üzerlerine doğru gelen Vindex ve askerlerini gördüklerinde telaşa kapılarak Rufus'un emrini beklemeden kendi inisiyatiflerini kullanarak bir muharebeye giriştiler ve galip ayrıldılar. Rufus'un askerleri anlaşmadan haberdar olsalar dahi Vindex'e ve onun desteklediği Galba'ya sıcak bakmıyorlardı. Bu olaylar sonrasında Galba senato tarafından kabul edildikten sonra dahi ona karşı isteksiz olmaları bunun bir göstergesidir.³¹⁸ Yine de her halükârda anlaşmadan haberdar olsalar da olmasalar da Rufus'un askerleri muharebeyi kazandılar. Birçok adamının öldürüldüğünü gören Vindex derin bir kedere kapıldı ve hayal kırıklığının sonucunda intihar ederek kendisini öldürdü.³¹⁹

Böylece Vindex isyanı bastırılmış oldu. Vindex kendisi herhangi bir başarıya ulaşamamış olsa da Nero döneminin sonunu başlatan ayaklanmayı gerçekleştirmiş oldu. Vindex'in bu girişimi sonrası özellikle Galba son derece ön plana çıktı ve nihayetinde yönetimi ele geçirdiğinde Vindex'e olan minnettarlığını göstermek ve onu anmak için Vindex adına para bastırdı.

317 Levick 1985, 319-320: Bu görüşmeye dair detaylar Cassius Dio'nun eserini aktaran Bizanslı tarihçiler Ioannis Xiphilinus ve Antakyalı Ioannis'in anlatımlarında detaylı şekilde işlenmektedir.

318 Shotter 1967, 373.

319 Cassius Dio LXIII, 24.3-4.

K- L. Verginius Rufus, M.S. 68

Birden fazla lejyonu kontrol eden bir kişinin kendi askerleri tarafından imparator olarak selamlandığında ve başa geçmesi istendiğinde buna olumsuz bir cevap vermesi kayda değer bir olaydır. Germania Superior valisi Lucius Verginius Rufus, destekçisi *legatus* Fonteius Capito ile birlikte Legio I, Legio V Alauda, Legio XV Primigenia, Legio XVI, Legio XXI Rapax, Legio IIII Macedonica ve Legio XXII Primigenia lejyonlarının kontrolünü elinde tutuyordu.³²⁰ M.S. 68 senesinde İmparator Nero'ya karşı ayaklanan Galia Lugdenensis valisi Vindex'e karşı kazanılan zafer sonrasında beklenmedik şekilde askerler arasında bir huzursuzluk patlak verdi. İmparator Nero'ya karşı imparatorluğun çeşitli yerlerinden gelen isyan haberleri lejyonları huzursuz etmişti. Vindex'e karşı kazandıkları zafer askerlerin düşünce yapılarını değiştirdi. Bu zaferde kazandıkları ganimet askerlerde aç gözlülüğe sebep oldu ve bu şekilde devam ederek savaşmayı ve kendilerine zenginlik katmayı arzuladılar.³²¹ Bu lejyonların hizmet şartları ya da ödemeler ile ilgili bir şikayetleri yoktu, muhtemelen sadece kaybeden tarafta olmayı istemiyorlardı. Nero'nun imparatorluk makamını kaybedeceği açıkça görülüyordu. Nihayetinde Verginius'un lejyonları Nero'ya karşı olan sadakat yeminlerini bozdular ve imparatoru artık desteklemediklerini ilan ettiler. İsyancı askerler Nero'ya ait eserleri parçalayarak imparatorluk makamını Verginius'a teklif ettiler ve onu Caesar ve Augustus olarak çağırdılar. Fakat Verginius bu teklifi kabul etmedi.³²² Askerler bu tavırlarında ısrar etmeye devam ettiler ve içlerinden birisi bu unvanları sancaklardan birinin altına yazdı fakat Verginius bu yazıları sildi.³²³ Burada asıl önemli nokta Verginius'un bu isteği geri çevirme nedenidir. Verginius, bu isteği İmparator Nero'ya sadık olduğu için değil, farklı sebeplerden dolayı kabul etmedi. Kendisinin açıkça ileri sürdüğü sebep senatonun onayının olmamasıdır. Verginius hem kendisinin böyle bir gücü devralmayacağını hem de senato tarafından onaylanmadığı sürece hiç kimseyi desteklemeyeceğini söylüyordu.³²⁴ Verginius isyancı lejyon-

320 Hainsworth 1962, 89.

321 Tacitus, *Historiae* I, 51.

322 Cassius Dio LXIII, 25.1.

323 Cassius Dio LXIII, 25.2.

324 Plutarkhos, *Vitae Parallelae*, Galba VI, 2; Cassius Dio LXIII, 25.2.

ların başına geçme teklifini senatoya bağlılığı ve oradan bir onay olmaması gerekçesiyle reddetmiş oluyordu. Cassius Dio ise bu duruma bir alternatif olarak Verginius'un son derece erdemli bir davranış göstererek, herkesin arzulayacağı imparatorluk makamına karşı hiçbir ilgisinin olmaması ihtimalinden bahsediyor.³²⁵ Bu ihtimal oldukça kuvvetlidir zira Verginius isteseydi arkasında oldukça güçlü bir askeri destek vardı. Plutarkhos, Verginius'un o zamanın en kuvvetli ordusuna sahip olduğunu ifade ediyor.³²⁶ Bu olaylardan hemen sonra Verginius'un istirahate çekilmesi ve kendisini edebiyata vermesi de bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.

Germania lejyonlarının Verginius'a yaptığı bu teklif İmparator Nero tarafından da biliniyordu. Bu isyan haberi Nero'nun kaçışındaki kilit noktalardan birisi oldu.³²⁷ Verginius, kendi iradeleriyle imparatora karşı sadakat yeminlerini bozan ve kendisini imparator ilan etmek isteyen lejyonları kontrol altında tutmayı başardı. Imperium yetkisini kendine almak yerine son derece erdemli bir davranış göstererek senatonun inisiyatifine bıraktı ve hem hayatı boyunca hem de ölümünden sonra bu davranışıyla hatırlandı.³²⁸

325 Cassius Dio LXIII, 25.23.

326 Plutarkhos, Vitae Parallelae, Galba.VI, 2.

327 Suetonius, Nero XLVII, 1.

328 Plinius, Epistulae IX, 19.1. *"Hic situs est Rufus, pulso qui Vindice quondam. Imperium asseruit non sibi sed patriae."*

L- L. Antonius Saturninus, M.S. 89

M.S. 89 senesinde Germania Superior valisi Saturninus herhangi bir gerekçe belirtmeksizin İmparator Domitianus'a karşı isyan etti.³²⁹ Saturninus'un imparatorluk makamına geçme niyetiyle isyan ettiği açıktır. Bunun dışında herhangi bir amacı ya da imparatorlardan talebi bulunmuyordu. Saturninus'un isyan için yaptığı plana göre iki farklı askeri kuvveti vardı. İlk ve halihazırda bulunan askeri gücü kendi yönetimi altındaki lejyonlarıydı. Rhenus Nehri kıyısına kurulu Mogontiacum'daki askeri üs *castrada* bulunan iki lejyon, Legio XIV Gemina ve Legio XXI Rapax Saturninus'un kendi yönetiminde olan ve isyanını destekleyen lejyonlardı. İkinci askeri dayanağı ise Rhenus Nehrinin ötesindeki kavimlerle yaptığı anlaşmalardı. Saturninus şartları bilinmeyen anlaşmalar sonucunda Rhenus Nehrinin öte tarafındaki kabilelerden kendisine yardımcı birlikler sağlamıştı. Saturninus isyan ettikten sonra İmparator Domitianus isyanı bastırmak üzere Lucius Appius Maximus Norbanus'u görevlendirdi. Savaş gerçekleşmeden hemen önce Saturninus'un planlarında olmayan bir olay gerçekleşti ve donmuş vaziyette olan Rhenus Nehri'nin buzları çözülerek eridi. Bu sebeple Suetonius'un deyiimiyle "barbar müttefiklerinden" destek alamayan Saturninus, Lucius Maximus tarafından kolaylıkla mağlup edildi.³³⁰ Savaşın gerçekleştiği gün henüz zafer haberi Roma'ya ulaşmadan bir kehanetin gerçekleştiği düşünülürdü zira Roma'da Domitianus'un heykelinin tepesine konan bir kartal kanatlarıyla onu sardı ve oldukça coşkulu çığlıklar attı.³³¹ Bu olay halk arasında zaferin habercisi olarak yorumlandı.

Zafer sonrasında yaşananlar ise ayrı bir tartışma konusudur. Lucius Maximus zafer sonrasında Saturninus'a ait sandıkları incelemiş ve burada bulunan tüm kağıtları yakmıştır.³³² Burada bulunan mektuplaşmaların yakılması sebebiyle bu isyana kimlerin destek verdiği, senato içerisinde bilinip bilinmediği gibi birçok detay yok olmuştur. Yine de Domitianus söz konusu bu belgeler olmadan dahi bu isyan ile ilgili bir dizi ölüm cezası vermiştir.

329 Cassius Dio LXVII, 11.1; Suetonius, Domitianus VI, 2.

330 Suetonius, Domitianus VI, 2; Cassius Dio LXVII.

331 Suetonius Domitianus VI, 2.

332 Cassius Dio LXVII, 11.2.

İşin kötü yanı ise Domitianus'un *Damnatio Memoriae*³³³ uygulamasına giderek hem Saturninus hem de diğer ölüm cezası almış kişilerin herhangi bir şekilde anılmasını engellemesi ve adlarının herhangi bir kayıta geçmesini yasaklamasıdır.³³⁴ Domitianus'un bu uygulaması sebebiyle hem Saturninus hem de isyan ile ilgili detayları kaybetmiş durumdayız.

Bu isyanın Roma ordusuna ve lejyon yaşantısına önemli etkileri oldu. Bu tecrübe sonrası yeni bir isyan tehlikesinden çekinen Domitianus çok önemli iki kural getirdi. İlk olarak iki lejyonun aynı kampta birlikte bulunmalarını yasakladı. Ortak kamp alanları her zaman için isyan tetikleyici unsurlardı. Kalabalık ordular hem askerler arasında huzursuzluk çıkmasını ve şikayetlerin daha rahat dile getirilmesini sağlar hem de onları yöneten kişilere fazlasıyla özgüven vererek onları yoldan çıkmaya ve ellerinde tuttukları güç ile isyan etmeye yöneltir. İkinci düzenlemesi ise doğrudan askerler ile ilgiliydi. Bir asker tarafından karargâhta bin *sesterti*stan fazla miktarda para saklamasını yasakladı. Saturninus'un isyanını bu birikimler ile finanse etmişti.³³⁵ İleride yine bu paralar kötü amaçlar için kullanılmasın diye böyle bir yasağa gidildi.

333 Kişi hakkındaki bilgilerin tüm yazılı belgelerden çıkartılması, isminin kamu binalarından silinmesi ve heykellerinin parçalanması gibi yöntemler ile kişiye dair tüm bilgilerin yok edilerek tarihten silinmesini amaçlayan uygulama. Detaylı bilgi için bkz. Der Kleine Pauly, *Damnatio Memoriae* maddesi.

334 Cassius Dio LXVII, 11.3.

335 Suetonius, Domitianus VII, 3; Askerler genelde terhis olduktan sonra kullanmak adına paralarını karargâhta güvenli bir şekilde biriktirirlerdi. Bu birikim bir arada tutulduğundan oldukça ciddi seviyelerde olabiliyordu.

M- Avidius Cassius, M.S. 175

Avidius Cassius kariyeri boyunca birden fazla isyana konu oldu. İsyanın her iki tarafında da yer edinen Cassius başarılı kariyeri ve bu kariyerin talihsiz sonu sebebiyle oldukça ilgi çekici bir karakter olarak tarihe geçti. Oldukça başarılı ve eski Roma geleneklerine sağdık bir komutan olarak anılan Cassius özellikle de askeri disipliniyle ünlüydü. Askerlere herhangi bir disiplin konusunda asla taviz vermeyen Cassius kendisine Roma'nın en ünlü komutanlarından Marius'u örnek alıyor ve kendisine bu isimle hitap edilmesini istiyordu.³³⁶

Cassius askerlerine sık sık el kesme ve ölüm gibi oldukça katı disiplin cezaları vermiş ve bir olay sonrası bu sebepten dolayı isyan patlak vermiştir. Historia Augusta'da anlatıldığı üzere Cassius'un emri olmamasına rağmen bir *centurion* kendi inisiyatifi kullanarak birlikleri komuta etmiş ve Danubius Nehri kıyısında bulunan yaklaşık 3 bin Sarmatyalıyı kılıçtan geçirerek oldukça büyük bir ganimet ile kampa geri dönmüştü. Geri döndüğünde övülmeyi ve ödüllendirilmeyi bekleyen *centurion*, Cassius tarafından ölüm cezasına çarptırılmıştı. Bu olay kampta büyük bir ayaklanmaya sebep oldu ve askerler Cassius'a karşı isyan etti. Oldukça katı disiplini ve korkusuzluğu ile bilinen Cassius, resmi giysilerini dahi giymeden kendini meydana attı ve askerleri tehdit ederek cesaretleri varsa kendisini öldürmelerini ve işledikleri suça bir de bu isyanı eklemelerini söylediğinde askerler büyük bir korkuya kapıldı. Cassius göstermiş olduğu cesaret ve soğuk kanlılık ile askerlerin saygısını ama özellikle daha fazla olacak şekilde korkularını kazandı ve böylece isyan bastırılmış oldu.³³⁷

Yine Historia Augusta'da geçen anlatıya göre imparator Marcus Aurelius, disiplinlerini terk eden ve lüks bir yaşam sürmeye başlayan isyancı Suriye lejyonlarına disiplini tesis etmesi için Avidius Cassius'u atadı ve Cassius bu-
raya gelerek son derece katı bir düzen oluşturdu. Askerlerin neredeyse tüm aktivitelerini kısıtlayan katı kurallar getirdi ve hiçbirine bu itaatsiz şekilde sürdürdükleri isyan halini devam ettirme fırsatı tanımadı.³³⁸ Buradaki disiplini düzelttikten sonra Cassius, tartışmalı bir şekilde tarihe isyancı bir kişi olarak geçeceği Mısır eyaletine gitti.

336 Scriptores Historiae Augustae, Avidius Cassius III.

337 Scriptores Historiae Augustae, Avidius Cassius IV.

338 Scriptores Historiae Augustae, Avidius Cassius V.

M.S. 175 senesinde imparator Marcus Aurelius bir Sarmatia kabilesi olan *Iazyges*ler ile olan savaş için kampta bulunuyordu. İsyanı tetikleyen şey Marcus Aurelius'un ölüm haberi oldu. Burada anlatı iki farklı şekilde geçse de ortak bir nokta olarak Marcus Aurelius'un karısı Faustina üzerinde birleşmektedir. Anlatılardan ilkinde göre Faustina, Marcus Aurelius'un artık güçten düştüğünü ve hem kendisini hem de ailesini koruyamayacağı için Avidius Cassius'a gideyerek kendini imparator ilan etmesi için cesaretlendirdiği şeklindedir.³³⁹ Diğer bir anlatıya göre ise Faustina, Avidius Cassius'a haber göndererek imparatorun sağlığının kötü olduğunu ve ona bir şey olması durumunda kendisini imparator ilan etmesi gerektiğini söyledi. Sonrasında Avidius Cassius'a imparatorun öldüğüne dair yanlış bir bilgi geldi ve zaman kaybetmeden kendisini imparator ilan etti ve gerekçe olarak da Pannonia lejyonlarının kendisini imparator olarak selamladığını söyledi. İmparatorun hayatta olduğu gerçeğini öğrendiğinde ise artık geri dönüş olmadığını anladı ve bu eylemini bir isyana dönüştürme kararı aldı, Derhal savaş hazırlıkları yapmaya başladı.³⁴⁰ Cassius Dio'nun anlatımı olan bu ikinci anlatım isyanın başlangıcı hakkında daha fazla detay barındırır.

3 Mayıs 175'e tarihlenen bir papirüste imparator olarak adlandırılması göz önüne alındığında Cassius'un isyanını nisan ayına ve hatta belki de mart sonuna tarihlendirmek mümkündür.³⁴¹ İsyan haberini alan Marcus Aurelius askerlerini rahatlatmak adına bir konuşma yapar. Cassius'dan "çok yakın bir dostum" diye bahseden Marcus Aurelius askerlerine korkmamaları gerektiğini ve Cassius her ne kadar başarılı bir komutan olsa da onu destekleyen isyancı askerlerin hem sayıca hem de nitelik olarak orada bulunan kendisine sadık askerlerden daha iyi olmadığını vurguladı. Cassius'un destekçilerini yermek içinse şu ifadeyi kullandı: "*Bir kargalar ordusunun komutasında iken bir kartal ya da bir geyikler ordusunun komutasında iken bir aslan ürkütücü değildir.*"³⁴²

Avidius Cassius oldukça ciddi bir askeri güce sahipti. İsyanına toplam dört eyaletten yedi lejyon destek verdi. Bu lejyonlardan üçü Suriye, ikisi Filistin, biri Arabistan ve yine biri Mısır lejyonlarıydı.³⁴³ Daha fazla destek hedef-

339 Scriptores Historiae Augustae, Avidius Cassius VII.

340 Cassius Dio LXXII, 22-23.

341 Birley 2001, 186.

342 Cassius Dio LXXII, 25.

343 Birley 2001, 186.

leyen Cassius Parth savaşlarından eski dostu Verus'un desteğini alamamış aksine Verus isyan haberini imparatora bildiren kişi olmuştu. Aynı şekilde Danubius kıyılarındaki eski lejyonlarından da destek bekleyen Cassius'un destek görememesindeki en büyük etkilere birisi katı disiplini sebebiyle bu lejyonlar tarafından sevilmiyor olmasıydı.³⁴⁴ 7 lejyonun desteğini almak kolay bir iş değildi fakat karşısındaki ismin Tanrısal Marcus Aurelius olduğu göz önünde bulundurulursa kesinlikle bu kadar destek Cassius için yeterli değildi. Cassius senatodan da destek göremedi ve isyan haberinin Roma'ya ulaşmasıyla derhal vatan haini ilan edildi. Buna ek olarak tüm mal varlığına da el konulması kararı alındı. Cassius senatodan destek alamasa da korku salmayı başarmıştı. Özellikle imparatorun yokluğunu fırsat bileceği ve Roma'ya gelerek onu vatan haini ilan eden senatörler yüzünden şehri bir Tiran gibi yöneteceği düşünüldü.³⁴⁵ Marcus Aurelius Roma'daki bu endişeyi dindirmek ve başkentin güvenliğini sağlamak adına Pannonia Inferior valisi Gaius Vettius Sabinianus'u Roma'ya gönderdi. Marcus Aurelius iç savaş için hazırlık yaptığı sırada Antonius adında bir *centurion* Avidius Cassius'a saldırdı ve ona boynundan bir darbe vurdu. Bunun ardından diğer askerlerden de devamı geldi ve Cassius öldürülerek kafası kesildi.³⁴⁶

Avidius Cassius oldukça başarılı bir komutan olmasına rağmen isyanında başarısız olması ve yaklaşık 3 ay içerisinde hayatından olmasının en net sebebi rakibinin gücüdür. Şüphesiz Roma İmparatorluk tarihinin en sevilen şahsiyetlerinden birisi olan Marcus Aurelius söz konusu bu isyanda dahi oldukça erdemli bir şekilde davranmıştı. Cassius'un ailesine isyan sırasında dahi iyi davranan ve onları olaya dahil etmeyen Aurelius, isyan boyunca Cassius'un geri adım atacağını düşünmüş ve öldürülmesini hiçbir şekilde istememiştir. Vatan haini ilan edilmesinden öldürülmesine kadar Cassius'un başına gelen her şey Marcus Aurelius'un emirlerinin dışında onu destekleyen insanlar tarafından uygulanmıştır. Nihayetinde Cassius'un öldürüldüğünü ve başının kendisine getirildiğini öğrenen imparator Marcus Aurelius bu haberi son derece üzülmüştü.³⁴⁷

344 Birley 2001, 186.

345 Scriptores Historiae Augustae, Avidius Cassius VII.

346 Cassius Dio LXXII, 27.

347 Cassius Dio LXXII, 28.

N- Publius Helvius Pertinax, M.S. 185

M.S. 184 senesinde Britannia eyaletinde yerli bir kabile ayaklanması gerçekleşti ve hemen ardından da askerler arasında huzursuzluklar baş göstermeye başladı. Commodus yönetimi halihazırda çalkantıdaydı ve olası komplo dedikoduları ortalıkta geziyordu. *Praefectus Praetorio* olarak tüm praetor muhafızlarının lideri olan Tigidius Perennis hakkında imparator Commodus'a karşı bir komplo düzenlendiği söylentisi konuşulmaya başlamıştı. Commodus bu söylentilere kulak asmadığında eşi görülmemiş bir olay gerçekleşti ve Britannia lejyonlarından yaklaşık bin ila iki bin kişi arasında asker anakaraya çıkarak Roma'ya karşı yürüyüşe geçtiler ve hiçbir direnişle karşılaşmadan imparatora vardılar. Askerler Commodus'u Perennis'in komplosuna karşı uyardılar ve kanıt olarak Perennis'in kendi adına bastırıldığı bir sikke gösterdiler. Bunun üzerine imparator, Perennis ile birlikte karısını kardeşlerini ve çocuklarını ölüm cezasına çarptırdı.³⁴⁸ Bu askerler Roma'ya yürümeden önce de kendi aralarında subayları Priscus'u imparator olarak selamlamak istemişlerdi fakat Priscus bunu reddetmişti.³⁴⁹ Italia'ya yürüyüp Perennis'in ölümüne sebep olduktan sonra da sakinleşmediler. Britannia lejyonları arasındaki huzursuzluk devam etti. Bu huzursuzluğun sonucu olarak imparator Commodus, Pertinax'ı Britannia eyaletine yollama kararı aldı. Onun buradaki lejyonları kontrol altına almasını umuyordu. O sırada Britannia'da bulunan üç lejyon vardı. Legio II Augusta, Legio XX Valeria Victrix ve daha önce Pertinax'ın da görev yapmış olduğu Legio VI Victrix.

Pertinax Britannia'ya vardığında lejyonlar halihazırda bir isyan halindeydiler. Pertinax askerleri isyandan uzak tutmaya çabaladıysa da askerler başka birisini imparator olarak görmek istiyorlardı ve Historia Augusta'da bahsedildiğine göre bu aday muhtemelen Pertinax'ın kendisiydi.³⁵⁰ Yine de Pertinax isyana karışmadı ve muhtemelen Cassius Dio'nun bahsettiği "Pertinax'ın bastırıldığı büyük Britannia isyanı" adaya ilk geldiğindeki askerlerin isyancı tutumudur.³⁵¹ Pertinax ve lejyonlar arasındaki ilişki daha karmaşık bir hal aldı. Historia Augusta'da anlatıldığı üzere askerler Pertinax'a

348 Cassius Dio LXXIII, 9.2-4.

349 Cassius Dio LXXIII, 9.2.

350 Scriptores Historiae Augustae, Helvius Pertinax III, 6.

351 Cassius Dio LXXIV, 4.

karşı oldukça büyük bir isyana giriştiler. Pertinax bu isyanı oldukça zor ve kanlı bir şekilde bastırdı. İsyancılar da birçok can aldılar ve hatta Pertinax bir çatışma esnasında katledilen birçok askerin arasında kaldı ve az kalsın kendisi de öldürülüyordu.³⁵² Bu isyanın nasıl bastırıldığına ve askerlerin ne şekilde cezalandırıldığına dair bir kaynak bulunmamaktadır. Olayın Pertinax tarafından bastırıldığı kesindir. Muhtemelen kendisine sadık kalan askerleri tarafından desteklendi ve bu şekilde isyanı bastırdı. Olayların ciddiyeti ve yaşanan kanlı çatışmalar göz önünde bulundurulursa askerlerin cezası oldukça büyük olmalıydı. Belirli bir gruba *decimatio* cezası uygulanmış olması oldukça kuvvetli bir ihtimaldir. İsyan neden çıktı sorusunun da net bir cevabı olmasa da tahmin yürütebiliriz. İlk ihtimal buradaki halihazırda Pertinax gelmeden önce de isyan halinde bulunan lejyonlar imparatorun değiştirilmesi isteklerinde ısrarcı olmuş olabilirler. Diğer bir ihtimal ise Pertinax'ın katı disiplini olabilir. İsyan sonrasında Pertinax, katı bir disiplin uyguladığı gerekçesiyle lejyon askerlerinin kendisine düşman olduğunu söyleyerek ve bu sebepten dolayı buradaki görevinden azat edilmeyi istedi.³⁵³ Bu talep göz önünde bulundurulduğunda lejyonların bu katı disiplin sebebiyle isyan ettiği kanısına varılabilir. Fakat kesin bir kaniye varmak mümkün değildir zira Pertinax isyanı bastırdıktan sonra oldukça sert cezalar vermiş ve yeni bir isyan çıkmasın diye alışılmıştan daha sert bir disiplin uygulamaya başlamış olabilir. Gerek isyandan önce gerekse de sonra olsun Pertinax'ın görevi bırakma sebebinin uygulamış olduğu katı disiplinin askerler tarafından tepkiyle karşılanması olmuştur. Bu talep üzerine Pertinax buraya gelişinden iki sene sonra M.S. 187'de Britannia eyaletinden ayrıldı. Askerlerin isyankâr hallerinin bu şekilde son bulduğu öngörülebilir.

352 Scriptores Historiae Augustae, Helvius Pertinax III, 8.

353 Scriptores Historiae Augustae, Helvius Pertinax III, 10.

SONUÇ

Roma hem cumhuriyet hem de imparatorluk dönemlerinde ordusunun sergilediği üstün başarıyla tanındı. Bu başarının en büyük temel yapı taşlarından birisi ise her zaman şüphesiz şekilde disiplin olarak görüldü. Yalnızca kendi devrinin değil, günümüze kadarki tüm askeri tarihin her zaman örnek alınan ve ideal yapı olarak gördüğü bir askeri düzen kuruldu. Askerleri disiplin cezalarıyla kontrol altında tutan Roma İmparatorluğu, kendi askerlerinin düşmandan çok Roma'dan korkmasını hedefledi. Askerler gibi onları yöneten komutanlar da Roma'dan korkmalı ve imparatorlarına sadık kalmalıydılar. Augustus'un Roma tarihini tamamen değiştiren yeni düzeninin en çok etkilediği alanlardan birisi de ordu sistemi oldu. Augustus rütbesiz bir erden bir eyaletin en üst yöneticisine kadar herkesin ona sorgusuz sualsiz bağlanmalarını ve kendilerini ona muhtaç hissetmelerini sağlayan bir sistem kurdu. Bu sayede asker ve yöneticilerin aklında herhangi bir isyan düşüncesi oluşmasının önüne geçeceğini düşünen Augustus bu girişiminde kısmen başarılı oldu ve askeriye tarafından son derece sevilen ve korkulan bir imparator oldu. Augustus'un ölümü sonrasında ilk çatlaklarını veren Roma ordusu imparatorluk tarihi boyunca sorunsuz bir dönem yaşamadı.

Roma ordusu günümüzde hiçbir kusuru olmayan bir savaş makinesi olarak görülmeye devam ediyor. Fakat bunun tam anlamıyla böyle olmadığını ve işleyen bu makinenin zaman zaman sekteye uğradığını göz ardı etmemek gerekir. Burada önemli nokta Roma ordusu gibi katı disipliniyle bilinen bu sistemi sekteye uğratan olayların gerekçeleridir. Hiçbir zaman sebepsiz yere bir isyan olayı yaşanmadı. Roma disiplininin ve sadakatinin önüne geçecek yegâne şey ise her zaman bireysel çıkarlar oldu. Rütbesiz erden en yüksek rütbeli yöneticilere kadar herkes için isyan bir fırsat ve kendi çıkarına yarar

sağlama aracı oldu. Çoğu asker içinde bulunduğu şartları iyileştirmek adına isyan ederken çoğu yönetici ise kendisini daha iyi konumlara, belki de en tepeye çıkartmak amacıyla isyan yoluna başvurdu. Kişisel çıkarlar dışında kişisel kin ve nefret de isyanların en büyük tetikleyicisi oldu ve Roma'da sevilmeyen imparatorlar her zaman isyan tehlikesini hissederek hüküm sürdüler. Bazı imparatorlar için bu isyan korkusu paranoyaklık seviyelerine kadar ulaştı.

Roma isyanları engelleme konusunda kusursuz olmasa da isyanların kâ-lıntılarını yok etmek konusunda kusursuza yakındı. İmparatorluğu ayakta tutan en önemli şeylerden birisi isyanlar istediği kadar büyük ya da etkili olursa olsun ordunun her an yenilenen ve diri tutulan bir yapıda olmasıdır. Roma, lejyonları sürekli diri tutmak adına çabalamış ve lejyonlar arasında ayrıma gitmeksizin her biriyle iyi geçinmeye çalışmıştır. Mümkün olduğunca isyancı lejyonlara toplu halde kin tutulmamış veya fişleme yapılmamıştır. Bu sayede askerler tövbe etmeleri sonucunda affedileceklerini ya da çok geç olmadan isyandan dönerek imparatora sadık kalırlarsa ödüllendirileceklerini biliyorlardı. Birçok isyanın henüz bir askeri müdahaleye ihtiyaç duyulmadan kendi kendisini bastırıyor olma sebebi bu olmuştur.

Roma ordusu isyana yatkın olmasa da isyan etmesi durumunda taşıdığı potansiyel risk ile her zaman kırılgan ve dikkat edilmesi gereken bir yapıda olmuştur. İmparatorların ve senatonun her zaman öncelikli olarak ilgi gös-terdikleri ordu ve onun temel yapı taşı olan lejyonlar imparatorluk tarihi boyunca doğrudan veya dolaylı yoldan siyaseti her zaman etkilemişlerdir. Ne kadar iyi tasarlanmış ve düzene sokulmuş olursa olsunlar Roma lejyonları sanılanın aksine sorunsuz işleyen bir makine olmamışlar, bazı durumlarda potansiyel güçleri sebebiyle imparatora karşı belki de sınır ötesi düşmanlar-
dan daha büyük bir tehlike olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir.

KAYNAKÇA

Epigrafik Kaynaklar

Corpus Inscriptionum Latinarum

Inscriptiones Latinae Selectae

Prosopographia Imperii Romani

Roman Inscriptions of Britain

Antik Kaynaklar

Augustus, **Ankara Anıtı**, çev. Çiğdem Dürüşken, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2009.

Appian, **Roman History, The Civil Wars**, çev. Horace White, Harvard University Press, Londra, 1912.

Caesar, **The Civil Wars**, çev. A. G. Peskett, Harvard University Press, Londra, 1914.

Cicero, **The Orations of Marcus Tullius Cicero**, çev. C. D. Yonge, George Bell & Sons, Londra, 1903.

Cicero, **Epistulae ad Familiares**, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.

Cassius Dio, **Dio's Roman History**, çev. Earnest Cary, Harvard University Press, Londra, 1955.

Dionysios of Halicarnassos, **Roman Antiquities**, çev. E. Cary, Harvard University Press, Londra, 1950.

Historia Augusta, **The Scriptores Historiae Augustae I**, çev. David Magie, Harvard University Press, Londra, 1991.

Eutropius, **Roma Tarihinin Özeti**, çev. Çiğdem Menzilioğlu, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2007.

Publius Ovidius Naso, **Dönüşümler I-XV**, çev. Asuman Coşkun Abuagla, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2019.

Pliny The Elder, **The Natural History**, çev. John Bostock, M.D., F.R.S., H.T. Riley, B.A., George Bell & Sons, Londra, 1893.

Polybius, **The Histories**, çev. W. R. Paton, Harvard University Press, Londra, 1923.

Plutarch, **Plutarch's Lives: Aratus, Artaxerses, Galba, Otho**, çev. Bernadotte Perrin, Harvard University Press, Londra, 1962.

Philostratus, **Life of Appollonius of Tyana**, çev. F. C. Conybeare, Harvard University Press, 1989.

Quintilian, **The Institutio Oratoria**, çev. H. E. Butler, Harvard University Press, Londra, 1959.

- Suetonius, **On İki Caesar'ın Yaşamı**, çev. Gül Özaktürk, Ü. Fafı Telatar, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2019.
- Tacitus, **The Annals**, çev. Alfred John Church, William Jackson Brodribb, Random House, New York, 1942.
- Tacitus, **The History**, çev. Alfred John Church, William Jackson Brodribb, Random House, New York, 1942.
- Titus Livius, **Roma Tarihi: Şehrin Kuruluşundan İtibaren**, çev. Sabahat Şenbark, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1999.
- Vergil, **Aeneid**, çev. Theodore C. Williams, Houghton Mifflin Co., Boston, 1910.

Modern Kaynaklar

- Barrow 2018** Barrow, Reginald H. **Romalılar**, çev. Ender Gürol, İz Yay., İstanbul, 2018.
- Birley 2001** Birley, Anthony R. **Marcus Aurelius A Biography**, Routledge, New York, 2001.
- Brice 2020** Brice, Lee L. **New Approaches to Greek and Roman Warfare**, Wiley Blackwell, New Jersey, 2020.
- Campbell 1984** Campbell, J.B. **The Emperor and The Roman Army 31-BC – AD 235**, Clarendon Press, Oxford, 1984.
- Connolly 2006** Connolly, Peter. **The Legionary**, Greenhill Books, Londra, 2006.
- Crook 2006** Crook, J. A. "Augustus: Power, Authority, Achievement", **The Cambridge Ancient History Volume X**, (Ed. Alan K. Bowman, Edward Champlin, Andrew Lintott), Cambridge University Press, Cambridge, 2006, s. 114.
- Dando-Collins 2010** Dando-Collins, Stephen. **Legions of Rome The Definitive History of Every Roman Legion**, Quercus, New York, 2010.
- Faulkner 2020** Faulkner, Neil. **Roma: Kartalların İmparatorluğu**, çev. Çağdaş Sümer, Yordam Yay., İstanbul, 2020.
- Fulkerson 2013** Fulkerson, Laurel. **No Regrets Remorse in Classical Antiquity**, Oxford University Press, Oxford, 2013.
- Goldsworthy 2007** Goldsworthy, Adrian. **The Complete Roman Army**, Thames & Hudson, Londra, 2007.
- Gradel, Ittai. **Emperor Worship and Roman Religion**, Clarendon Press, Oxford, 2002.
- Hornblower, Simon ve Antony Spawforth, **The Oxford Dictionary**, Oxford University Press, Oxford, 2012.
- Keppie 2005** Keppie, Lawrence. **The Making of the Roman Army From Republic to Empire**, Routledge, Londra, 2005.
- Bohec 2000** Le Bohec, Yann. **The Imperial Roman Army**, Routledge, Londra, 2000.
- Lintott 1968** Lintott, A. W. **Violence in Republican Rome**, Oxford University Clarendon Press, Oxford, 1968.

- Mattingly 2006** Mattingly, David. "The Imperial Economy", **A Companion to The Roman Empire**, (Ed. David S. Potter), Blackwell, Oxford, 2006, s. 296.
- Maxfield 1981** Maxfield, Valerie A., **The Military Decorations of The Roman Army**, Berkeley, California, 1981.
- Montesquieu** Montesquieu, **Romalıların Yükselişi ve Çöküşü**, çev. Ahmet Saki, Köprü Yay., İstanbul, 2014.
- Parker 1993** Parker, H.M.D. **The Roman Legions**, Barnes & Noble, New York, 1993.
- Phang 2008** Phang, Sara Elise. **Roman Military Service Ideologies of Discipline in the Late Roman Republic and Early Principate**, Cambridge University Press, New York, 2008.
- Phang 2015** Phang, Sara Elise "Discipline: Principate", **The Encyclopedia of the Roman Army Vol I**, (Ed. Yann Le Bohec), Wiley Blackwell, Oxford, 2015, s. 337.
- Poma 2015** Poma, Gabriella. "Discipline: Republic", **The Encyclopedia of the Roman Army Vol I**, (Ed. Yann Le Bohec), Wiley Blackwell, Oxford, 2015, s. 336.
- Ramsay 1901** Ramsay, William. **A Manual of Roman Antiquities**, Charles Griffi and Company, Londra, 1901
- Santosuosso 2003** Santosuosso, Antonio. **Storming the Heavens Soldiers, Emperors And Civilians in the Roman Empire**, Westview Press, Colorado, 2003.
- Sherwin-White 1996** Sherwin-White, A. N. **The Roman Citizenship**, Oxford University Press, Oxford, 1996.
- Showerman 1931** Showerman, Grant. **Rome and the Romans A Survey and Interpretation**, Macmillan Company, New York, 1931.
- Smith 1859** Smith, William. **Dictionary of Greek and Roman Antiquities**, Little Brown and Company, Boston, 1859.
- Southern 2006** Southern, Pat. **The Roman Army A Social and Institutional History**, ABC-Clio, California, 2006.
- Treggiari 1969** Treggiari, Susan **Roman Freedmen During The Late Republic**, Oxford University Press, Oxford, 1969.
- Watson 1985** Watson, G. R. **The Roman Soldier**, Cornell University Press, New York, 1985.
- Jongman 2007** Jongman, Willem "The Early Roman Empire: Consumption" **The Cambridge Economic History of the Greco-Roman World**, Ed. Walter Scheidel, Ian Morris, Richard P. Saller, Cambridge University Press, Cambridge, 2007.
- Zanker 1988** Zanker, Paul. **The Power of Images in the Age of Augustus**, The University of Michigan Press, Ann Arbor, 1988.
- Ziegler, Konrat ve Walther Sontheimer, **Der Kleine Pauly: Lexicon der Antike**, Alfred Druckenmüller Verlag in Stuttgart, Stuttgart, 1964.

Makaleler

- Bardouille 2010** Bardouille, Jérôme. "La Place et l'importance des messages divins chez les soldats de l'armée romaine à l'époque impériale," **Pallas**, Sayı: 83, 2010, ss. 413-423.
- Bicknell 1968** Bicknell, Peter. "The Emperor Gaius' Military Activities in A.D. 40, **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Cilt: 17, Sayı: 4, 1968, ss. 496-505.
- Coulston 2013** Coulston, Jon. "Courage and Cowardice in the Roman Imperial Army", **War in History**, Cilt: 20, Sayı: 1, 2013, ss. 7-31.
- Frere ve Fulford 2001** Frere, Sheppard ve Fulford, Michael. "The Roman Invasion of A. D. 43, **Britannia**, Sayı: 32, 2001, ss. 45-55.
- Goldberg 2015** Goldberg, Charles. "Decimation in the Roman Republic," **The Classical Journal**, Cilt: 111, Sayı: 2, 2015, ss. 141-164.
Guillaume-Coirier, Germaine. "L'ars Coronaria Dans La Rome Antique," **Revue Archéologique**, Sayı: 2, 1999, ss. 331-370.
- Hainsworth 1962** Hainsworth, J. B. "Verginius and Vindex", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Cilt: 11, Sayı: 1, 1962, ss. 86-96.
- Henaut 2016** Henaut, Julien. "La Décimation: une réponse légitime des généraux romains à la couardise et l'insubordination?", **Revue belge de philologie et d'histoire**, Cilt: 94, Sayı: 1, 2016, ss. 165-182.
- Lee 2019** Lee, A.D. "Food Supply and Military Mutiny in the Late Roman Empire", **Journal of Late Antiquity** Cilt: 12, Sayı: 2, 2019, ss. 277-297.
- Levick 1985** Levick, Barbara. "L. Verginius Rufus and the Four Emperors" **Rheinisches Museum für Philologie**, Cilt: 128, Sayı: 3/4, 1985, ss. 318-346.
- Linderski 2001** Linderski, J. "Silver and Gold of Valor: the Award of "armillae" and "torques" **Latomus**, Cilt: 60, Sayı: 1, 2001, ss. 3-15.
- Malloch 2004** Malloch, S. T. V. "The End of the Rhine Mutiny in Tacitus, Suetonius, and Dio", **The Classical Quarterly**, Cilt: 54, Sayı: 1, 2004, ss. 198-210.
- Parat 2016** Parat, Josip. "Reconsidering the Traces of Scribonianus' Rebellion", **Stari Vijek / Ancient History**, Sayı: 48, 2016, ss. 191-212.
- Seston 1980** Seston, William. "Les vétérans sans diplômes des légions romaines," **Publications L'École Française de Rome**, Sayı: 43, 1980, ss. 231-251.
- Shotter 1967** Shotter, D. C. A. "Tacitus and Verginius Rufus", **The Classical Quarterly**, Cilt: 17, Sayı: 2, 1967, ss. 370-381.
- Woods 2000** Woods David, "Caligula's Seashells", **Greece & Rome**, Cilt: 47, Sayı: 1, 2000, s. 81.
Wolff, Catherine. "Les volontaires dans l'armée romaine jusqu'à Marius" **Latomus**, Cilt: 69, Sayı: 1, 2010, ss. 18-28.

Roma dışında bulunan lejyonlar diledikleri gibi başlarına buyruk hareket etmesinler diye sayısız düzenleme getirilmişti. Roma bu hukuki düzenlemeleri yaşayarak ve tecrübe ederek öğrenmişti çünkü Roma'da devletin başına geçmek isteyen Sulla, Pompeius, Crassus, Antonius ve Caesar gibi büyük askeri komutanların sebep olduğu darbe ve kalkışmalara tanıklık etmişti.

İmparatorluk döneminde Augustus'tan başlamak üzere sıklıkla askeri nizamda değişiklik yapılmıştı. Senatorluk nizamından üyelerin senatoya girme sıraları uzayınca ömürlerinin büyük bir bölümünü orduda geçiren veya eyaletlere üst düzey görevli olarak atanan bir sınıf ortaya çıktı. Bunların bir bölümü hizmetlerinin karşılığı olarak elde ettikleri yeni koloniyal topraklardaki servetin tadını çıkarıyordu, bir bölümü de tekrar Roma'ya dönmek ve Roma'da üst basamaklara çıkmak arzusu duyuyordu.

Bu kadar büyük bir orduyu tam bir denetim altında tutmak da bir o kadar zor ve dikkat gerektiren bir konuydu. Daha fazla güç ve imtiyaz peşinde koşan bazı subaylar ve kendi menfaatlerini kovalayan askerler çeşitli isyanlara kalkışarak ordu ve devlet düzenini sarsmışlardır.

Samed Kara'nın bu kitabında Roma ordusunun çeşitli yönleri ele alınmaktadır. Kronolojik sırayla olayları ve bunlara karışan subay ve askeri ele alınmıştır.

Sakin Akademi 09

ISBN-13: 978-605-739717-1

